

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ  
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

## ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ



### ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: «Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ, ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ: ΤΖΩΡΤΖΗ ΜΑΡΙΑ  
ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ – 2014

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο τουρισμός με τη σύγχρονη του μορφή αποτελεί ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο, η ανάπτυξη του οποίου μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου έχει προσελκύσει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον τόσο των αναπτυγμένων χωρών, όσο και των αναπτυσσομένων. Η αναπτυξιακή πορεία του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο υπήρξε ομολογουμένως εντυπωσιακή, αφού από το 1997 αδιαφιλονίκητα αναγνωρίζεται πλέον ως η μεγαλύτερη βιομηχανία του κόσμου.

Στην Ελλάδα ο τουρισμός είναι ένας δυναμικά αναπτυσσόμενος τομέας της οικονομίας ενώ ένας στους πέντε κατοίκους της Ελλάδας απασχολείται άμεσα ή έμμεσα στον τουριστικό τομέα.

Η ανάγκη με την πάροδο του χρόνου και την παγκόσμια ανάπτυξη για νέες μορφές τουρισμού που θα προσέφεραν κάτι καινούργιο και διαφορετικό, έφερε στην επιφάνεια εναλλακτικές μορφές τουρισμού που σκοπό έχουν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες ακόμα και των πιο απαιτητικών τουριστών.

Μια εναλλακτική μορφή τουρισμού που θα ασχοληθούμε σ αυτήν την πτυχιακή είναι ο εθελουρισμός (ή εθελοντικός τουρισμός) που αποτελεί μια εναλλακτική πρόταση διακοπών, συνδυάζοντας το αίσθημα του εθελοντισμού και τη χαρά της διασκέδασης. Στις μέρες μας, όλο και περισσότεροι τουρίστες από ολόκληρο τον κόσμο επιθυμούν να επισκεφτούν έναν προορισμό όπου θα συμμετάσχουν σε δράσεις για την προστασία απειλούμενων ειδών ή θα προωθήσουν πρωτοβουλίες σχετικά με την ευημερία των ζώων. Με αυτόν τον τρόπο, ο Τουρισμός λαμβάνει τη μορφή μιας υπεύθυνης δραστηριότητας, η οποία σέβεται το φυσικό περιβάλλον και τον πολιτισμό κάθε προορισμού.

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύετε η έννοια του εθελοντισμού και της φιλανθρωπίας καθώς και του voluntarism. Αναφέρονται τα χαρακτηριστικά της εθελοντικής δραστηριότητας. Δίνονται στοιχεία για την ανάπτυξη του εθελοντισμού σε άλλες χώρες ανά τον κόσμο και τέλος παρουσιάζονται οι προκλήσεις για την σύσταση εθελοντικών οργανώσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πτυχιακής αναφέρονται οι φορείς προώθησης του τουρισμού και αναλύεται η δημιουργία στρατηγικής μάρκετινγκ στις χώρες και στις τουριστικές επιχειρήσεις, που συνδέεται άμεσα με την αύξηση του Διεθνούς ανταγωνισμού και κατ' επέκταση της οικονομικής ανάπτυξης των τουριστικών προϊόντων διεθνώς.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιδράσεις του τουρισμού και η ανάγκη δημιουργίας εναλλακτικών μορφών τουρισμού με σκοπό την αειφόρο ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο δίνεται η έννοια του εναλλακτικού τουρισμού και ο διαχωρισμός του από τον μαζικό. Αναφέρονται οι λόγοι ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και παρουσιάζονται κάποιες μορφές εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε σε προγράμματα, φορείς και εθελοντικές οργανώσεις της χώρας μας που ενισχύουν τον τουρισμό στην Ελλάδα και προάγουν την προβολή, την προώθηση και την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα. Τέλος θα αναφερθούν τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση όλων των παραπάνω κεφαλαίων της πτυχιακής για την τουρισμό και τον εθελοντισμό.

## **ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ .....σελ.6

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ**

1.1. ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ.....	σελ.7
1.2. ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ.....	σελ.9
1.3. ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ.....	σελ.11
1.4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ .....	σελ.12
1.5. Ο ΑΛΤΡΟΥΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ .....	σελ.13
1.6. VOLUNTOURISM.....	σελ 15
1.7. Η ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ .....	σελ.19
1.8. ΟΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΑΜΟΙΒΑΙΟΥ ΟΦΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΒΟΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ .....	σελ.21

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ**

2.1. ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ.....	σελ.22
2.2. ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	σελ.23
2.2.1. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ .....	σελ.24
2.2.2. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	σελ.26
2.2.3. ΠΩΣ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΕΤΑΙ Η ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ .....	σελ.30
2.2.4 ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ.....	σελ.33

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

3.1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ..	σελ.35
3.2. ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ .....	σελ.37
3.3 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	σελ.38
3.4 Η ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ.....	σελ.41

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ**

4.1. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ .....	σελ.42
4.2. ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	σελ.43

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ, ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ**

5.1. ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....σελ.48
5.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΦΟΡΕΙΣ, ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΝΙΣΧΥΟΥΝ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.....σελ.49
5.2.1 ΈΡΓΟ ΠΟΛΙΤΩΝ.....σελ.49
5.2.2 ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.....σελ.49
5.3. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ .....σελ.50

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.61**

<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.64</b>
ΕΛΛΗΝΙΚΗ .....σελ.64
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....σελ.65
ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ.....σελ.66
ΦΟΡΕΙΣ .....σελ. 67

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι κοινός τόπος πλέον ότι στη σημερινή τεχνοκρατούμενη κοινωνία, με τους ξέφρενους και αγχωτικούς ρυθμούς ζωής, με τους ανάλητους νόμους της αγοράς και της στυγνής οικονομικής συνδιαλλαγής και με την άμβλυνση των ηθικών φραγμών, η έννοια του ανθρωπισμού έχει δυστυχώς παραμεριστεί στην καρδιά και στο νου των σύγχρονων ανθρώπων. Ο εθελοντισμός, ως μια έκφραση του ανθρωπισμού, έχει και αυτός υποστεί σταδιακή αλλοίωση τόσο ως προς την ένταση του στις διάφορες εκδηλώσεις του, όσο και ως προς το περιεχόμενό του. Ο εθελοντισμός είναι ένα θέμα που μας αγγίζει όλους, ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης και επαγγελματικής ιδιότητας. Συνιστά μια εξαιρετικά επιμορφωτική λειτουργία που ενδυναμώνει την κοινωνική αλληλεγγύη, ενισχύει την ενεργό συμμετοχή και τη συνύπαρξη, προσδίδοντας νέο περιεχόμενο στη ζωή μας.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η μελέτη και η ανάλυση της έννοιας του εθελοντισμού και του τουρισμού και κατ' επέκταση η σχέση μεταξύ τους, Θα παρουσιαστεί ο εθελοντισμός μέσα από την λειτουργία του καθώς και μέσα από οργανώσεις και ομάδες που συγκροτούνται με στόχο τους την κοινωνική προσφορά. Θα αναλυθεί δηλαδή η σύνδεση του εθελοντισμού με τον τουρισμό και θα παρουσιαστούν οι προβληματισμοί που αναμφισβήτητα εγείρονται μέσα από την συσχέτιση αυτών των δύο εννοιών. Τέλος, θα αναλύσουμε την σημασία του εθελοντισμού στην προβολή, προώθηση και ανάπτυξη του τουρισμού και του τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

## ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ

### 1.1. ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ

Κάθε χώρα χρησιμοποιεί για τον εθελοντισμό διαφορετικές έννοιες και ορισμούς, ενώ καταγράφει και διαφορετικές επιδόσεις στον συγκεκριμένο τομέα. Ως εθελοντισμός νοείται κάθε μορφή εθελοντικής δραστηριότητας, είτε επίσημη είτε ανεπίσημη. Οι εθελοντές ενεργούν αυτοβούλως, σύμφωνα με τις δικές τους επιλογές και τα δικά τους κίνητρα, χωρίς να επιδιώκουν οικονομικό όφελος. Ο εθελοντισμός είναι ένα ταξίδι αλληλεγγύης και ένας τρόπος για τους μεμονωμένους πολίτες και τις οργανώσεις να εντοπίσουν και να ικανοποιήσουν τις ανθρώπινες, κοινωνικές ή περιβαλλοντικές ανάγκες και ανησυχίες. Ο εθελοντισμός συχνά στηρίζει την πρωτοβουλία ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού ή μιας κοινότητας<sup>1</sup>.

Η αξία του εθελοντισμού είναι δεδομένη. Χρειάζεται όμως να ενισχυθεί και να προστατευθεί από υστερόβουλες ενέργειες εκμετάλλευσης. Το επίκεντρο του εθελοντισμού είναι η προστασία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, καθώς μέσα από τον εθελοντισμό καθρεπίζεται η εικόνα του εαυτού μας. Κινητήριοις δύναμη του εθελοντισμού πρέπει να είναι η αγάπη και η συμπαράσταση στον συνάνθρωπο μας που υποφέρει και ζητά βοήθεια. Ο εθελοντισμός είναι κάτι παραπάνω από ένα κίνημα όπως προβάλλεται στις μέρες μας. Δεν έχει ούτε χρονικά όρια, ούτε πεπερασμένους τρόπους και εφαρμογές, ούτε στοχαστικούς και φιλοσοφικούς ορισμούς. Ο εθελοντισμός ξεκινά από την καρδιά του καθενός και διαχέεται στο περιβάλλον του χωρίς φραγμούς και περιορισμούς. Το πρώτο βήμα που χρειάζεται να γίνει είναι να δει κανείς τον εαυτό του στον συνάνθρωπό του. Ο εθελοντής βάζει τον εαυτό του στη θέση του συνανθρώπου του και «παίρνει» «προσφέροντας». Προσφέροντας οικονομική βοήθεια, προσφέροντας ένα καλό λόγο, προσφέροντας λίγη βοήθεια, προσφέροντας κάθε είδους συμπαράσταση, προσφέροντας λίγο χρόνο, προσφέροντας λίγη αγάπη.

Ο εθελοντισμός είναι μια πράξη μέσα από την οποία οι άνθρωποι αποκτούν νέες δεξιότητες και βοηθούνται να είναι ενεργοί πολίτες στην κοινότητα τους. Ο εθελοντισμός δεν έχει πλαίσια και όρια, είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που μπορεί να πάρει διάφορες μορφές και διαστάσεις με βάση τις αξίες, αρχές και την κοινωνικό -οικονομική και πολιτισμική πραγματικότητα της κοινωνίας.

Οι εθελοντές προέρχονται από οποιοδήποτε κοινωνικό-οικονομικό στρώμα της κοινωνίας. Αν λάβουμε υπόψη ότι ένας εθελοντής μπορεί να είναι οποιασδήποτε ηλικίας, οικονομικής κατάστασης, ακαδημαϊκού υπόβαθρου, τότε μπορούμε εύκολα να ισχυριστούμε ότι σχεδόν όλοι οι πολίτες μπορούν να είναι υποψήφιοι εθελοντές.

Εθελοντής είναι ο πολίτης εκείνος που προσφέρει ανιδιοτελώς τον ελεύθερο του χρόνο ή τη γνώση του για χρήσιμες δράσεις προς όφελος άλλων, χωρίς να περιμένει

---

<sup>1</sup> Απόφαση αριθ. 37/2010/EK του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2009, για το ευρωπαϊκό έτος εθελοντικών δραστηριοτήτων που προωθούν την ενεργό συμμετοχή του πολίτη (2011), ΕΕ L 17 της 22.1.2010, σ. 43-49.

αντάλλαγμα. Με αυτή την έννοια ο εθελοντισμός ταυτίζεται με τη φιλανθρωπία, όπως χρησιμοποιήθηκε κατά την κλασική εποχή κυρίως για να αποδώσει μια καινούργια αρετή, την αγάπη για το συνάνθρωπο. Η διαφορά ανάμεσα στον εκπαιδευμένο εθελοντή και στην παλιά έννοια της φιλανθρωπίας είναι ότι ο εθελοντής αντιμετωπίζει τα άτομα στα οποία προσφέρει εθελοντική εργασία, όχι με οίκτο, αλλά σαν άτομα ισότιμα τα οποία περνούν δυσκολίες και στα οποία μπορεί να προσφέρει.

Εθελοντισμός είναι η δραστηριότητα εκείνη που αναπτύσσεται κατά τρόπο προσωπικό, αυθόρμητο, ελεύθερο, χωρίς σκοπό ατομικού κέρδους, από μεμονωμένους πολίτες ατομικά ή διαμέσου των οργανώσεων των οποίων αποτελούν μέλη, προς το συμφέρον της ομάδας στην οποία ανήκουν ή τρίτων προσώπων ή της τοπικής, κρατικής ή διεθνούς κοινότητας αποκλειστικά για σκοπούς αλληλεγγύης (αλτρουιστικούς)<sup>2</sup>.

Οι εθελοντές προσεγγίζονται και θεωρούνται περισσότερο συνεργάτες παρά φιλάνθρωποι. Εντάσσονται στη λειτουργία των υπηρεσιών και των προγραμμάτων κάποιου οργανισμού, αναλαμβάνουν εξειδικευμένους ρόλους, συναλλάσσονται με τα μέλη του προσωπικού και τα άτομα.

Η προσφορά εθελοντικής υπηρεσίας, έχει πολλές μορφές δράσης: συνοδεία, βοήθεια στο σπίτι, εμπύχωση, πρόληψη, δωρεά αίματος, μεταφορά ασθενών, επανένταξη, τηλεφωνική ακρόαση, εξειδικευμένες και επαγγελματικές παροχές, υγειονομικές φροντίδες, ψυχαγωγία, κοινωνική γραμματεία, νομική βοήθεια κ.λ.π.

Υπάρχει, επίσης, ο διεθνής εθελοντισμός: ως προσφορά αλληλεγγύης και γνώσης στις χώρες του Τρίτου κόσμου ή ανθρωπιστικών υπηρεσιών στις ζώνες πολεμικών συγκρούσεων. Σε ανάπτυξη βρίσκεται επίσης, ο περιβαλλοντικός εθελοντισμός, μέσω της ανάπτυξης πρωτοβουλιών για την καθαριότητα των δασών και των παραθαλάσσιων περιοχών, της οργάνωσης προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των παιδιών και των νέων κ.λπ. Τέλος, υπάρχει ο πολιτιστικός εθελοντισμός, η οργάνωση από νεανικές ιδίως εθελοντικές οργανώσεις πολιτιστικών θεατρικών, μουσικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων που εκφράζουν τη νεανική φαντασία και δημιουργικότητα, πέρα από τη λογική της αγοράς και του κέρδους.

Η εθελοντική δράση αποτελεί μαθησιακή-μορφωτική λειτουργία. Ενισχύει την απόκτηση κοινωνικών, επικοινωνιακών και επαγγελματικών δεξιοτήτων και αναπτύσσει νέες ικανότητες. Ενδυναμώνει και δίνει νέο περιεχόμενο στη ζωή των ατόμων. Αυξάνει τη δυνατότητα ενεργού συμμετοχής των νέων στη ζωή και την εργασία. Αποτελεί εν δυνάμει χώρο ανάπτυξης νέων κοινωνικών υπηρεσιών αυξάνοντας την απασχόληση. Η εθελοντική δράση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μάχη της ανεργίας και αποτελεί πηγή θέσεων εργασίας.<sup>3</sup>

---

<sup>2</sup> Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. ειδικός λογαριασμός κονδυλίων έρευνας. Έδρα: Τρίπολη. ΕΡΓΟ:Μελέτη του Εθελοντισμού στην Ελλάδα, Mindwell A.E

<sup>3</sup> *Εγχειρίδιο Διαχείρισης Εθελοντών – Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού – Οδηγός Εθελοντισμός και Οικογενειακός Προγραμματισμός για υγιή σεξουαλικότητα, αναπαραγωγή και επικοινωνία – Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού.*



## 1.2. ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ

Για να εμβαθύνουμε στο θέμα μας θα πρέπει κατ' αρχάς να επιχειρήσουμε ένα διαχωρισμός δύο γενικότερων εννοιών, όσο δύσκολο και αν φαίνεται να είναι.

Η εθελοντική πράξη ωθείται γενικότερα από την προσφορά βοήθειας σε κάποιον γείτονα που επισκευάζει το σπίτι του, σε μια γιαγιά που θα τη βοηθήσουμε να περάσει στο απέναντι πεζοδρόμιο, έως την έκτατη βοήθεια που παρέχουμε σε κάποιον που έχει χτυπήσει στον δρόμο. Η έννοια «εθελοντική πράξη ή δραστηριότητα» περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα ενεργειών που τις χαρακτηρίζει ο μη εξαναγκασμός, ή η θέληση στο να πραγματοποιήσουμε κάτι ή να παρέχουμε βοήθεια σε κάποιον, αλλά και να ασχοληθούμε ατομικά με διαφορετικές δραστηριότητες.

Η εθελοντική πράξη γενικά, συνεπώς, βασίζεται σε μη βιολογικά αναγκαίες ενέργειες που δεν έχουν κάποια υποχρεωτική μορφή και περιλαμβάνει σχεδόν τα πάντα που κάνουν κάποιον ευτυχημένο.

Χαρακτηριστικοί ορισμοί για τις δύο αυτές καταλήγουν στα εξής συστατικά στοιχεία που προσδιορίζουν την έννοια του εθελοντισμού και της εθελοντικής εργασίας:

- ✓ Παροχή εργασίας
- ✓ Ελεύθερη επιλογή
- ✓ Μη οικονομικά ανταποδοτική
- ✓ Επωφελής προς τρίτους, την κοινότητα ή την κοινωνία γενικά.

Αυτά τα φαινομενικά σαφή χαρακτηριστικά, υποκρύπτουν μεγάλα ερωτηματικά στο βαθμό που οι τρεις τελευταίοι προσδιοριστικοί όροι είναι και σχετικοί αλλά και υποκειμενικοί ως προς διαφορές οπτικές, σε βαθμό που είναι εξαιρετικά δύσκολο στο να προσδιορίσει κάποιος αν είναι εθελοντής ή όχι.

Ο προσδιορισμός ως ελεύθερη επιλογή είναι σχετικός στο βαθμό που και η ίδια η έννοια της ελεύθερης βούλησης είναι σχετική. Ο εθελοντισμός μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά περιβάλλοντα δύναται να λειτουργεί ως κανόνας ενσωμάτωσης σε επίπεδο κοινότητας, ομάδας ,γειτονιάς, ομάδας.

Αν επιχειρήσουμε να καθορίσουμε την εθελοντική εργασία με βάση το στοιχείο της ανιδιοτελούς προσφοράς προς τρίτους, και το θέσουμε αυστηρά ως κριτήριο , τότε μάλλον θα διαπιστώσουμε ότι οι πραγματικοί εθελοντές είναι πολύ λιγότεροι σε αναλογία από όσους εργάζονται χωρίς αμοιβή, υπηρετώντας ένα κοινωνικό σκοπό.

Για να αξιολογηθεί η κατηγορία κινήτρων-ανταμοιβών και να αποκτήσει μια πιο αντικειμενική διάσταση, θα πρέπει κατ' αρχάς να εντάξουμε την εθελοντική εργασία σε ένα γενικότερο θεωρητικό σχήμα που αφορά τη δωρεάν παροχή εργασίας. Δηλαδή την αμισθί παροχή εργασίας προς όφελος των άλλων.

Μια κατηγοριοποίηση που προτείνεται είναι η ακόλουθη:

- Η καταναγκαστική
- Η εξαναγκαστική με πίεση

- Η κοινωνικά, οικονομικά και θεσμικά επιβαλλόμενη.
- Η ελεύθερη- αβίαστη επιλογή
- Η δωρεάν εργασία
- Η δωρεάν παροχή εργασίας
- Η υποχρεωτική ανταπόδοση.

Μέσα από αυτόν τον χάρτη της εργασίας που παρέχεται αμισθί, μπορούμε να εντοπίσουμε την έννοια της εθελοντικής εργασίας.

Ένα δεύτερο ζήτημα σχετίζεται με το αν συμπεριλαμβάνεται στον όρο και η εθελοντική εργασία που παρέχεται μέσα από την αγορά, το κράτος και τον άτυπο τομέα. Αν, δηλαδή, πληροί τους όρους της έννοιας του εθελοντισμού. Έχει αποδειχτεί ότι η φιλανθρωπία των επιχειρήσεων δεν έχει αλτρουιστικά κίνητρα, οπότε μπορούμε να υποθέσουμε ότι και η εθελοντική εργασία που παρέχεται από επιχειρήσεις έχει ιδιοτελείς και, σε τελευταία ανάλυση, κερδοσκοπικούς σκοπούς. Αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι και η προσφορά της δωρεάν εργασίας καθεαυτής δεν είναι επωφελής για τους αποδέκτες. Μπορούμε συνεπώς να συμπεράνουμε ότι η χρησιμότητα ή η αναγκαιότητα της εθελοντικής εργασίας έχει τα ίδια ευεργετικά αποτελέσματα από όπου και αν προέρχεται. Ο αλτρουισμός ως κίνητρο, όπως και στην περίπτωση της φιλανθρωπίας, αφορά σε μακροοικονομικό και μακροκοινωνικό πεδίο την ανάλυση μιας μονάχα όψης των κινήτρων για προσφορά. Συνεπώς, αν σκοπεύουμε να εντάξουμε την εθελοντική δραστηριότητα σε τομείς όπου τη διακρίνουμε, θα μπορούσαμε να την διαχωρίσουμε προσδιοριστικά σε κρατικό, μη κερδοσκοπικό και άτυπο εθελοντισμό. Η εστίαση της μελέτης σε οποιαδήποτε από αυτά τα πεδία δύναται να έχει σχέση με διαφορετικές αναλογίες ιδιοτελών κινήτρων ή μεγαλύτερης και μικρότερης έντασης κοινωνικοοικονομικού εξαναγκασμού. Αλλά οι διαφορετικές αυτές αναλογίες είναι δυνατό να εντοπιστούν και στα κριτήρια και σε διάφορα άλλα επίπεδα.

Ένα δομικό λάθος που προκύπτει από τον καθορισμό της εθελοντικής δράσης, παράγεται από τη συνειδητή ή ασυνείδητη προσπάθεια ένταξης της στο ερμηνευτικό σχήμα του εθελοντικού τομέα.

Η έννοια του τομέα είναι αδόκιμη στο χώρο του εθελοντισμού ή καλύτερα πρόκειται για έναν τομέα που ορίζεται διατονικά σε σχέση με τον κρατικό, της αγοράς, τον μη κερδοσκοπικό τομέα της κοινωνίας, των πολιτών, ακόμα και τον άτυπο τομέα. Συνεπώς η έννοια του εθελοντισμού οφείλει να περιλαμβάνει όλες τις μορφές της δραστηριότητας που έχουν τα στοιχεία της μη υποχρεωτικής εργασίας, της μη άμισθης απασχόλησης και προς όφελος τρίτων παρά για τον ίδιο τον εθελοντή. Και τα χαρακτηριστικά αυτά εμφανίζονται σε διάφορους τομείς ή διαστάσεις της κοινωνικής ζωής.

Αν προσπαθήσουμε να ορίσουμε τον εθελοντισμό και την εθελοντική εργασία με κριτήρια ιδεαλιστικά ή ηθικά, είναι σίγουρο πως οποιαδήποτε ορισμό και αν προτείνουμε θα έχει πάντοτε σχετική, περιορισμένη, περιπτωσιακή και σε τελευταία ανάλυση, σχετικά αυθαίρετη αξία.

Γι' αυτό προτείνεται ένας πολύ γενικός ορισμός, που βασίζεται κυρίως στις εκροές από την εθελοντική εργασία. Σε τελευταία ανάλυση, η εθελοντική εργασία αξιολογείται ως θετική από την άποψη του αποτελέσματος.

Συνεπώς ένας ευρύτερος ορισμός, μινιμαλιστικός ως προς τις προϋποθέσεις και μαξιμαλιστικός ως προς το προσδιοριζόμενο πεδίο, περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

- Ø Η εργασία παρέχεται δωρεάν
- Ø Παρέχεται μέσα από τον κρατικό, κερδοσκοπικό, μη κερδοσκοπικό ή και τον άτυπο τομέα
- Ø Η εργασία απευθύνεται σε τρίτους και όχι σε συγγενικά, φιλικά ή αλλά άτυπα κοινωνικά δίκτυα.

Αν μια δραστηριότητα πληροί όλα τα παραπάνω κριτήρια αλλά παρέχεται ανεπίσημα, με προσωπική πρωτοβουλία και ατομική δράση, θα οφείλαμε να της αποδώσουμε τον χαρακτήρα ως εθελοντικής.

Οι όροι που εξεταστήκαν χρησιμοποιούνται πολλές φορές εναλλακτικά με την έννοια του τρίτου τομέα, ή χρησιμοποιούνται για να τον περιγράψουν με θετικούς όρους.

Η κοινωνία των πολιτών, ως τομέας, σε όλες τις προσεγγίσεις περιλαμβάνει και τις άτυπες μορφές οργάνωσης αλλά και δίκτυα που δεν χαρακτηρίζονται ως οργανώσεις

### 1.3. ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ

Με βάση μελέτη που διενήργησε το πανεπιστήμιο Johns Hopkins σε οκτώ βιομηχανικές χώρες<sup>4</sup> και την πείρα που έχει αντληθεί μέχρι στιγμής από το Ευρωπαϊκό Έτος 2011, έχουν εντοπιστεί τα ακόλουθα πιθανά εμπόδια στον εθελοντισμό, ιδίως σε διασυνοριακό επίπεδο:

- Απουσία σαφούς νομικού πλαισίου: Σχεδόν ένα στα πέντε κράτη μέλη δεν έχει σαφές νομικό πλαίσιο ούτε σαφείς κανόνες για τους εθελοντές και τον εθελοντισμό.
- Απουσία εθνικών στρατηγικών για την προώθηση των εθελοντικών δραστηριοτήτων: Πρέπει να καταρτιστούν εθνικές στρατηγικές εθελοντισμού που να καλύπτουν τις ακόλουθες πτυχές: κατάρτιση, επιδόματα αργιών, κοινωνική ασφάλιση, χορήγηση επιδομάτων ανεργίας για διασυνοριακές εθελοντικές δραστηριότητες, παροχή καταλύματος και επιστροφή εξόδων που απαιτούν άμεση πληρωμή.
- Χρηματοοικονομικοί περιορισμοί: Ο εθελοντισμός, αν και παρέχεται δωρεάν, συνεπάγεται κάποιο κόστος. Οι οργανώσεις που στηρίζονται στην εθελοντική δραστηριότητα έρχονται συχνά αντιμέτωπες με έλλειψη χρηματοδότησης ικανής να εξασφαλίσει τη βιώσιμότητά τους, ενώ ο ανταγωνισμός για τα διαθέσιμα κονδύλια είναι αδυσώπητος.
- Αναντιστοιχία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης: Η εντεινόμενη τάση προς την επαγγελματικοποίηση του εθελοντισμού επιφέρει μια κάποια αναντιστοιχία μεταξύ των αναγκών των οργανώσεων εθελοντών και των προσδοκιών των νέων εθελοντών. Οι μεν εθελοντές είναι διαθέσιμοι για βραχυπρόθεσμα έργα, οι δε οργανώσεις χρειάζονται άτομα πρόθυμα να αναλάβουν μακροπρόθεσμες δεσμεύσεις.
- Έλλειψη αναγνώρισης: Τα προσόντα που αποκτώνται μέσω εθελοντικών δραστηριοτήτων δεν αναγνωρίζονται ούτε επιβραβεύονται πάντα επαρκώς.
- Φορολογικά εμπόδια: Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν διαφορετική φορολογική προσέγγιση όσον αφορά το εισόδημα ή τα επιδόματα των εθελοντών, καθώς και την

<sup>4</sup> «Volunteering in the European Union» (Ο εθελοντισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση) (GHK 2010).

επιστροφή των εξόδων που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια της παροχής υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, οι εθελοντές ενδέχεται να αντιμετωπίσουν φορολογικά εμπόδια όταν δραστηριοποιούνται σε διασυνοριακό επίπεδο.

- **Ανεπαρκή στοιχεία:** Η παροχή αποτελεσματικότερα συγκρίσιμων στοιχείων σχετικά με τον εθελοντισμό στα κράτη μέλη μπορεί να συμβάλει στον εντοπισμό των βέλτιστων πρακτικών και στην καλύτερη χάραξη πολιτικής.

## 1.4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Στο Ηνωμένο Βασίλειο 23 εκατομμύρια άνθρωποι προσφέρουν εθελοντική εργασία κάθε χρόνο, αποτελώντας ένα εργατικό δυναμικό ισοδύναμο με 180.000 εργαζομένους πλήρους απασχόλησης - για κάθε ΕΥΡΩ της δημόσιας χρηματοδότησης που δαπανάται για να υποστηριχθεί ο εθελοντισμός, οι εθελοντές προσφέρουν εργασία αξίας 30 ΕΥΡΩ - η οικονομική αξία του επίσημου εθελοντισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει υπολογισθεί σε περισσότερα από 65 δις ΕΥΡΩ ετησίως, ή 7,9% του ΑΕΠ.

Οι Βέλγοι αφιερώνουν 5 ώρες την εβδομάδα σε εθελοντικές δραστηριότητες χωρίς αμοιβή, το οποίο είναι ισοδύναμο με περίπου 200.000 θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης. Το 2002 ο χρόνος που αφιερώθηκε σε εθελοντικές εργασίες, σε διάφορους συνδέσμους/οργανώσεις στην Γαλλία, ήταν ισοδύναμος με περισσότερα από 716.000 θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης. 23 εκατομμύρια πολίτες (36%) συμμετέχουν σε διάφορα είδη εθελοντικών εργασιών στη Γερμανία ενώ το 33% του ενήλικου πληθυσμού στην Ιρλανδία (δηλ. περίπου 1.287.000 άτομα) ασχολείται με τον εθελοντισμό.

Το 2004 στην Πολωνία, περίπου 5,4 εκατομμύρια πολίτες ασχολήθηκαν με τον εθελοντισμό, το οποίο αντιπροσωπεύει το 18,3% του συνολικού πληθυσμού. Η κατ' εκτίμηση οικονομική αξία του εθελοντισμού, που υπολογίστηκε από τον πολλαπλασιασμό του αριθμού των κατ' αντιστοιχία εργαζομένων σε θέσεις πλήρους απασχόλησης (εθελοντές) με τον μέσο όρο μισθού στον συγκεκριμένο τομέα, ανήλθε στα 124 εκατομμύρια ΕΥΡΩ<sup>5</sup>.

Συχνά θεωρείται πως ο εθελοντισμός δεν έχει υλικά ανταλλάγματα, όμως μάλλον δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία πάνω στο ζήτημα αυτό: αρκετοί εκτιμούν πως, για λόγους που εξυπηρετούν τη βιωσιμότητά της, η εθελοντική εργασία θα πρέπει να αμείβεται. Αρκετές φορές η αμοιβή πραγματοποιείται με έμμεσο τρόπο, παρέχοντας για παράδειγμα στον εθελοντή δωρεάν διαμονή, διατροφή ή άλλες διευκολύνσεις. Η έννοια 'εθελοντισμός' είναι αρκετά ευρεία, καθώς συμπεριλαμβάνει μέχρι και την εθελοντική αιμοδοσία ή τη μετά θάνατο προσφορά μελών του ανθρώπινου σώματος για επιστημονικούς σκοπούς.

Αρκετοί διαχωρίζουν τον εθελοντισμό σε *επίσημο* και *ανεπίσημο*. Ο επίσημος εθελοντισμός αφορά την προσφορά, για παράδειγμα, προς μία μη κυβερνητική οργάνωση ή ένα ίδρυμα. Ο ανεπίσημος εθελοντισμός αφορά την προσφορά σε περισσότερο προσωπικό επίπεδο, βοηθώντας για παράδειγμα κάποιον ηλικιωμένο στο δρόμο.

---

<sup>5</sup> *Εγχειρίδιο Διαχείρισης Εθελοντών – Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού – Οδηγός Εθελοντισμός και Οικογενειακός Προγραμματισμός για υγιή σεξουαλικότητα, αναπαραγωγή και επικοινωνία – Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού.*

Ιδιαίτερη απήχηση στις μέρες μας έχει μία συγκεκριμένη μορφή εθελοντισμού. Αυτός ο εθελοντισμός συνήθως απευθύνεται σε νέους και συσχετίζεται με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, για θέματα όπως είναι η οικολογία, ο αθλητισμός ή βοήθεια κοινωνικών ομάδων που αντιμετωπίζουν κάποια μορφή δυσκολίας (τοξικομανείς, άτομα με ειδικές ανάγκες κ.α.). Αρκετοί θεωρούν ότι αυτή η μορφή εθελοντισμού πραγματοποιείται με ουσιαστικό και μακροπρόθεσμο στόχο την ομαλή ένταξη των νέων στο κοινωνικό σύστημα, και όχι τόσο την ανάπτυξη κάποιου αισθήματος αλληλεγγύης.

Συχνά ο εθελοντισμός καλλιεργείται σε παγκόσμια γεγονότα, όπως για παράδειγμα στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Τέτοιου είδους 'χρήσεις' του εθελοντισμού έχουν στο παρελθόν προκαλέσει αντιδράσεις, καθώς αρκετοί μιλούν για εκμετάλλευση του και αντιμετώπιση των εθελοντών ως 'δωρεάν εργατικά χέρια'<sup>6</sup>.

## 1.5. Ο ΑΛΤΡΟΥΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ

Αν η μη διανομή του κέρδους χαρακτηρίζει τη μη κερδοσκοπική οργάνωση, δεν συνεπάγεται απαραίτητα ότι ο χαρακτήρας της ανταποκρίνεται άμεσα στα ιδεώδη του ανθρωπισμού, της φιλανθρωπίας, της προσφοράς χωρίς ανταπόδοση.

Ο όρος φιλανθρωπία συχνά χρησιμοποιείται για να περιγράψει την έμπρακτη αγάπη, τη συνεισφορά, την αλληλεγγύη προς τους συνανθρώπους μας. Ο όρος φιλανθρωπία χρησιμοποιείται στη διεθνή βιβλιογραφία με ευρύτερο περιεχόμενο, ενώ η ελεημοσύνη αφορά την αγαθοεργία σε όσους ανθρώπους έχουν ανάγκη.

Η κριτική θεώρηση της μη δίκαιης διανομής της ελεημοσύνης και τα φαινόμενα εξάρτησης από αυτή, είναι γνωστά ήδη από τα κλασσικά έργα των Μ και Adams. Ωστόσο, η πρακτική διάσταση της φιλανθρωπίας και οι συνέπειες της σε μακροκοινωνιολογικό και πολιτικό επίπεδο, αποτελούν ένα μόνιμο πεδίο αντιπαράθεσης αριστερών και δεξιών οπτικών γνωστή παραδοσιακή κριτική της αριστεράς αντιμετωπίζει τη φιλανθρωπική δράση με την έννοια της αναπαραγωγής των οικονομικών – κοινωνικών ανισοτήτων και ως βαλβίδα εκτόνωσης των διατονικών εντάσεων που θα μπορούσαν να θέσουν το καπιταλιστικό σύστημα σε κίνδυνου δεξιές οπτικές, αντίστροφα κατακρίνουν τα φιλανθρωπικά ιδρύματα ότι πιέζουν τις πολιτικές προς τα αριστερά.

Ωστόσο η ύπαρξη φιλανθρωπικών πρακτικών και θεσμών χάνεται στην ιστορία και οι περισσότερες ιστορικές κοινωνίες είχαν θεσμούς έμπρακτης αγάπης και συμπάθειας για τους αδύνατους. Το ακριβές περιεχόμενο όμως του όρου ποικίλει ιστορικά και σε διαφορετικές κοινωνίες.

Η πρώτη επίσημη δέσμη νόμων από το κράτος εμφανίζεται με τους «νόμους για τους φτωχούς» το 1601 στην Αγγλία, που θέσπιζαν την ευθύνη περίθαλψης των φτωχών κυρίως από την κοινότητα που διαβιούν, αλλά και από τα συγγενικά δίκτυα. Χαρακτηριστικό των νόμων αυτών ήταν ότι βάσιζαν πρωταρχικά την ευθύνη στο ίδιο το άτομο, που ήταν

---

<sup>6</sup> *Εγχειρίδιο Διαχείρισης Εθελοντών – Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού – Οδηγός Εθελοντισμός και Οικογενειακός Προγραμματισμός για υγιή σεξουαλικότητα, αναπαραγωγή και επικοινωνία – Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού.*

υπεύθυνο για τον εαυτό του και την οικογένεια του , ενώ η κοινότητα ήταν υποχρεωμένη να συνδράμει επικουρικά και μινιμαλιστικά εφ' όσον το ίδιο άτομο, δεν είχε τη δυνατότητα να ανταποκριθεί.

Η δεύτερη αφορά τις κοινωνιολογικές- συστηματικές προσεγγίσεις που προσεγγίζουν το φαινόμενο από δομικές, αξιακές και κοινωνικά αλληλοεπιδρώμενες συνιστώσες που προσδιορίζουν την κοινωνική συμπεριφορά.

Ο αλτρουισμός, αυτή η ηθική αρχή που δηλώνει την ανιδιοτελή μέριμνα για τους άλλους, αυτή η συνειδητή άρνηση του ατομικού συμφέροντος προς όφελος του συλλογικού, είναι μια δυσνόητη έννοια για πολλούς. Ενώ η λέξη φιλοξενία είναι εντελώς συνηθισμένη, είναι ενδεικτικό ότι η λέξη αλτρουισμός δεν είναι ελληνικής προέλευσης και ότι η μόνη λέξη που σχετίζεται μ' αυτήν την έννοια και είναι θετικότερη σε άλλες γλώσσες και που είναι ελληνικής προέλευσης, η εμπάθεια, έχει μια αρνητική έννοια στα ελληνικά<sup>7</sup>. Ο Wolfe διακρίνει τρεις διαφορετικές διαστάσεις που προέρχεται η αλτρουιστική συμπεριφορά :

α. Τη Μπιχεβιοριστική οπτική, που προσεγγίζει τον άνθρωπο ως οργανισμό που δρα ανεξάρτητα από τη λογική του.

β. Τον αλτρουισμό που πηγάζει από τα εσωτερικά κίνητρα του ατόμου και προσδιορίζεται η ένταση τους από το κοινωνικό περιβάλλον και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

γ. Τον «περιβαλλοντικό» αλτρουισμό, όπου οι νόρμες και συμπεριφορές προσδιορίζονται από το θεσμικό περιβάλλον και τη συμμετοχή των ατόμων σε θρησκευτικές και πολιτισμικές οργανώσεις που επιδρούν θετικά στις αλτρουιστικές τάσεις του ατόμου ίδιος προτείνει μια πλουραλιστική προσέγγιση στη μελέτη των κινήτρων, που συνδυάζονται και οι τρεις αυτές αφετηρίες με την εξής μορφή: « Η αλτρουιστική συμπεριφορά προσδιορίζεται πρωταρχικά από τις περιβαλλοντικές συνθήκες , σε σχέση με τα κίνητρα που συνδυάζονται με τις μπιχεβιοριστικές τάσεις του ατόμου.

Για τις ανάγκες της εργασίας , τη μελέτη της φιλανθρωπίας θα μπορούσαμε να την επιμερίσουμε σε δύο κύριες συνιστώσες:

A. Η μια αναφέρεται στις συνθήκες και στα κίνητρα που ευνοούν τη φιλανθρωπική συμπεριφορά, σε μια κλίμακα που προσδιορίζεται από την ατομική κοινωνική συμπεριφορά, σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που ευνοεί ή περιορίζει τις προσωπικές κοινωνικές στάσεις, μέσα από μια σύνθετη αλληλεπίδραση. Από αυτήν την άποψη είναι δυνατόν να κωδικοποιηθούν οι τρεις πιθανές αφετηρίες της φιλανθρωπικής προσφοράς οι οποίες είναι η ανιδιοτελής φιλανθρωπία ή αγνός αλτρουισμός, φιλανθρωπία ως κοινωνική επιταγή, η ανταποδοτική φιλανθρωπία.

B. Το δεύτερο σκέλος αναφέρεται στις κοινωνικές όψεις. Δηλαδή τις συνέπειες της φιλανθρωπικής δραστηριότητας σε μακροκοινωνικό επίπεδο.

1. Οι αριστερές οπτικές που θεωρούν τη φιλανθρωπία , και ιδιαίτερα την ελεημοσύνη, ότι έχει ως αποτέλεσμα την αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων, αποτελεί μια ευρύτερα αποδεκτή διαπίστωση. Αλλά δημιουργούνται ερωτηματικά όταν λαμβάνει τη μορφή καθολικής αρνητικής κριτικής. Οποιαδήποτε οπτική και αν υιοθετούμε

---

<sup>7</sup> Η σύμβαση του αλτρουισμού. ΣΗΜΕΡΙΝΗ 29/06/2003

για τις συνέπειες της φιλανθρωπίας σε πολιτικοκοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, οφείλουμε να αποδεχτούμε ότι η πρακτική της φιλανθρωπίας και της ελεημοσύνης καλύπτει κάποιες ανάγκες που το κράτος και η αγορά δεν καλύπτουν. Ιδιαίτερα, οι αποδέκτες της ελεημοσύνης ωφελούνται ουσιαστικά από τις δωρεές, αν και σίγουρα δεν αναμένουν να αλλάξουν τη ζωή τους από αυτές.

2. Ήδη από τους πρώτους γνωστούς πολιτισμούς που εμφανίζεται η φιλανθρωπία, γίνεται αντιληπτή η επιλεκτικότητα ως προς τους αποδέκτες της φιλανθρωπίας ποιους και με ποια μορφή είναι αναγκαίο να κατευθύνεται η φιλανθρωπική δράση γενικότερα. Σχετίζεται άμεσα με τις ιεραρχήσεις που στηρίζονται στις αξίες, τις αντιλήψεις τα στερεότυπα σε κάθε κοινωνία, και δεν κατευθύνεται αναγκαστικά εκεί που υπάρχει πραγματική ανάγκη. Ιδιαίτερες ομάδες ή και μη κερδοσκοπικές εκδηλώσεις, κατευθύνουν τη φιλανθρωπική τους δράση με κριτήρια θρησκευτικής ομοδοξίας, εθνικότητας κ.λπ.

3. Η σύγχρονη έννοια της φιλανθρωπίας περιλαμβάνει και τις δωρεές γενικότερα, για το κοινό συμφέρον όλων ή το κοινό όφελος. Αλλά αυτό διακρίνεται πολλές φορές από ιδιαίτερες αντιλήψεις που δεν ταυτίζονται αναγκαστικά με τις ουσιαστικές ανάγκες μιας κοινωνίας πολλές περιπτώσεις η φιλανθρωπία των ελίτ ωφελεί περισσότερο τις προνομιούχες κοινωνικές κατηγορίες παρά αυτές που την έχουν πραγματική ανάγκη.

## 1.6. VOLUNTOURISM

Ο volunteer tourism ή voluntourism όπως πολύ συχνά αναφέρεται, ξεκίνησε όταν οι οργανισμοί εθελοντικής προσφοράς συνεργάστηκαν με tour operators ώστε να δημιουργηθεί ένας περιπετειώδης συνδυασμός εθελοντικού πνεύματος και διακοπών, δημιουργώντας ένα είδος που θα επέτρεπε να μάθει κανείς για τους ανθρώπους ενός τόπου με ένα βαθύτερο τρόπο, να δημιουργήσει σχέσεις που θα έχουν διάρκεια στον χρόνο, να ανακαλύψει περισσότερα για κουλτούρες και πολιτισμούς ανά τον κόσμο αλλά και για τον ίδιο του τον εαυτό. Η προσφορά σε μια κοινότητα και η βοήθεια σε κάποιον που την χρειάζεται ή πιο απλά ένας τρόπος να κάνει κανείς μια θετική διαφορά στο ταξίδι, ήταν τα στοιχεία που ολοκλήρωσαν την έννοια voluntourism που σταδιακά αναπτύχθηκε δίνοντας μια διαφορετική έννοια στη λέξη τουρισμός (Conran, 2011, Planeterra Foundation, 2011).

Στα τέλη του 20<sup>ου</sup> αιώνα οι εθελοντικοί οργανισμοί αλλά και ο παγκόσμιος τουρισμός είχαν σημαντική εξέλιξη, αποτέλεσμα της οποίας ήταν όλο και περισσότεροι να ταξιδεύουν σε χώρες όχι και τόσο τουριστικές και να γνωρίζουν καινούργιους πολιτισμούς. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 εμφανίστηκαν καινούργιες μορφές τουρισμού απόρροια της μεγάλης ανάπτυξης των μέσων μαζικής ενημέρωσης και τον διαχωρισμό σε «έχοντες» και «μη έχοντες», εκθέτοντας τα παγκόσμια προβλήματα, προβάλλοντας παράλληλα τρόπους αντιμετώπισης μέσω των διαφόρων οργανισμών εθελοντικής προσφοράς. Ο τουρισμός μέσω προγραμμάτων εθελοντικής εργασίας κέρδισε το ενδιαφέρον σταδιακά καθώς οι συμμετέχοντες έπρεπε να αποκτήσουν μια διαφορετική συνείδηση και αίσθηση του τουρισμού, ενώ με το πέρασμα του χρόνου οι ανάγκες των τουριστών αυξήθηκαν με αποτέλεσμα συνεχώς να δημιουργούνται καινούργια προγράμματα, με μεγάλη ποικιλία στον τύπο ταξιδιών και στις εμπειρίες που προσφέρονται, συνδυάζοντας διακοπές αλλά και την δυνατότητα οι τουρίστες να βοηθήσουν τις κοινότητες στα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν (Coghlan, 2007).

Καθώς οι φιλανθρωπικοί οργανισμοί έπρεπε να βρουν τρόπους για να ανανεώσουν τα προγράμματα τους αλλά παράλληλα να αυξήσουν και το ενδιαφέρον του κόσμου, οι tour operators και άλλες επιχειρήσεις προσπάθησαν να συμβαδίσουν με την μόδα της εποχής που πρόσταζε εθνική και κοινωνική υπευθυνότητα (Carter, 2008). Το φαινόμενο αυτό του τουρισμού που χαρακτηρίστηκε voluntourism, πολλοί ερευνητές θεωρούν ότι έχει τη βάση του στον οικοτουρισμό ίσως γιατί στη πρώιμη περίοδο ανάπτυξης του, τα προγράμματα στα οποία συμμετείχαν οι τουρίστες είχαν ως βάση την προστασία του περιβάλλοντος (Halpenny & Caissie, 2003), αντίθετα όμως με τον οικοτουρισμό που έχει ως σκοπό το κέρδος στο voluntourism συναντάμε πολύ συχνά μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που επιτρέπουν στους εθελοντές να συμμετάσχουν σε προγράμματα δίπλα σε ερευνητές ή σε προγράμματα με έντονο κοινωνικό και περιβαλλοντολογικό ενδιαφέρον (Lyons κ.ά., 2012, McGehee, 2012).

Μετά την βιομηχανική επανάσταση οι άνθρωποι άρχισαν να συνειδητοποιούν τις αρνητικές επιδράσεις των πράξεων τους στο περιβάλλον και την επίδραση τους στη καθημερινότητα, οι περιβαλλοντολογικές οργανώσεις που δημιουργήθηκαν ήρθαν να αφυπνίσουν την κοινωνία και να δείξουν μια πιο ευαισθητοποιημένη προς το περιβάλλον πλευρά. Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού έφερε τον τουρισμό κοντά στη προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος δημιουργώντας περιβαλλοντολογική συνείδηση, ενισχύοντας έτσι τις διεθνείς οικολογικές προσπάθειες (Coghlan, 2005).

Ακόμα και σήμερα που τα προγράμματα εθελοντικής εργασίας έχουν μεγαλύτερη ποικιλία προσφερόμενων υπηρεσιών, τα προγράμματα έρευνας και διατήρησης του περιβάλλοντος είναι τα πιο γνωστά και έχουν την μεγαλύτερη απήχηση ανά τον κόσμο. Θεωρείται από πολλούς ένα είδος που προτιμούν κυρίως οι νέοι, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό ανθρώπων έχει συνδυάσει την λέξη τουρισμός με τις καλοκαιρινές διακοπές σε ξενοδοχείο, την χαλάρωση, τον ήλιο και την θάλασσα, ενώ στην ανάπτυξη συνέβαλε και η προτίμηση στο συγκεκριμένο είδος από δημοφιλείς ηθοποιούς, τραγουδιστές και μέλη βασιλικών οικογενειών, οι οποίοι αποτελούν παράδειγμα για ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων, προς τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν ως στόχο να αλλάξουν την συγκεκριμένη πεποίθηση και να προσφέρουν και άλλες δυνατότητες όπως η προσφορά εθελοντικής εργασίας που προσφέρει ο voluntourism.

Το έντονο ενδιαφέρον όσο και η αυξημένη ζήτηση χρόνο με τον χρόνο κέρδισε τους μελετητές του τουρισμού, οι οποίοι με την σειρά τους έδωσαν την δική τους ερμηνεία συνδυάζοντας τον voluntourism με οργανωμένα προγράμματα εθελοντικής εργασίας που σκοπό έχουν να βοηθήσουν περιοχές που αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα φτώχειας, την αναδόμηση περιοχών και την έρευνα για τα προβλήματα όχι μόνο περιβάλλοντος, αλλά και της κοινωνίας. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούν οι ερευνητές μπορεί να περιορίσουν την έννοια του voluntourism στη σημερινή κοινωνία και την επίδραση του στον άνθρωπο, ενώ άλλοι χρησιμοποιούν ορισμούς όπως η «άλλη» πλευρά του μεταμοντέρνου τουρισμού, δίνοντας έμφαση σε έννοιες όπως: εναλλακτικές, αληθινές και οικολογικές μορφές τουρισμού.

Άλλοι μελετητές υποστηρίζουν ότι όσοι συμμετέχουν σε προγράμματα εθελοντικής εργασίας δεν μπορεί απαραίτητα να θεωρηθούν εθελοντές ενώ από πολλούς υποστηρίζεται η άποψη ότι και η πόλη-κοινότητα που δέχεται τους τουρίστες επηρεάζεται και ως εκ τούτου και οι ίδιοι οι κάτοικοι μιας περιοχής θεωρούνται με τη σειρά τους «τουρίστες» με τους ειδικούς του τουρισμού να χρησιμοποιούν ορισμούς όπως «volunteer hosts» ή μέλη μιας κοινότητας που εθελοντικά βοηθούν στην ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας (Lyons & Wearing, 2008). Οι εθελοντές μπορεί πολλές φορές να μην είναι ειδικοί στο θέμα, εντούτοις



όμως είναι ένα σημαντικό μέρος του προγράμματος καθώς συμβάλλουν στην συγκέντρωση πληροφοριών, στην παρατήρηση και καταγραφή της συμπεριφοράς των δειγμάτων, στην φωτογράφιση και στον σχεδιασμό, στην μέτρηση, στην ηλεκτρονική καταγραφή, ταυτοποίηση και δειγματοληψία των ειδών, δειγματοληψία αίματος και μέτρημα του πληθυσμού του είδους.

Η χρήση των εθελοντών στην επιστήμη, τον πολιτισμό και το περιβάλλον, βοηθά τους επιστήμονες και τους ειδικούς κάθε κλάδου δίνοντας τους την δυνατότητα να έρθουν πιο κοντά στο κοινό, δεν κοστίζει και πολλές φορές οι ίδιοι οι εθελοντές-τουρίστες πληρώνουν για να βρεθούν σε μια ερευνητική ομάδα, ενώ αποκομίζουν γνώσεις και πολλές φορές ευχαρίστηση και μια ευκαιρία να ανοίξουν τους ορίζοντες τους. Είναι σημαντικό λοιπόν για έναν οργανισμό να κρατήσει υψηλό το επίπεδο των προγραμμάτων του, να δίνει συνεχώς καινούργιο υλικό στους τουρίστες, να τους προετοιμάσει όσο το δυνατόν πιο σωστά για τις δραστηριότητες στις οποίες θα συμμετέχουν και να προσφέρει περισσότερα κίνητρα δίνοντας με αυτόν τον τρόπο στον τουρίστα μια κατάλληλη προετοιμασία, αυξάνοντας του το ενδιαφέρον για τα όσα θα δει και θα αντιμετωπίσει στην διάρκεια του προγράμματος (Coghlan, 2005).

Οι τουρίστες που επισκέπτονται ένα προορισμό αλλά και οι κάτοικοι τις περιοχής παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες καθώς και οι δύο πλευρές συνεισφέρουν και αφιερώνουν σημαντικό χρονικό διάστημα στις εκάστοτε δραστηριότητες και μοιράζονται τα ίδια αλτρουιστικά κίνητρα. Αν και οι δύο ομάδες εργάζονται δωρεάν, οι τουρίστες πληρώνουν για τα έξοδα των προγραμμάτων των εθελοντικών οργανώσεων κάτι που αυτόματα τους διαφοροποιεί από τους κατοίκους μιας κοινότητας που συμμετέχουν και ενώ οι κάτοικοι αναλαμβάνουν δραστηριότητες στην ίδια την περιοχή τους, οι τουρίστες ταξιδεύουν ανά τον κόσμο διαλέγοντας το πρόγραμμα που τους αρέσει και τους αντιπροσωπεύει περισσότερο (Lyons & Wearing, 2008).

Στην εξάπλωση των προγραμμάτων εθελοντικής εργασίας συνεισέφεραν σημαντικά και οι διάφοροι μη κυβερνητικοί οργανισμοί που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια. Αυτοί έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού - ανάμεσα τους και του voluntourism - σε πολλές περιοχές του κόσμου, καθώς εστιάζουν περισσότερο στην επίδραση και την θετική αλλαγή στην συμπεριφορά, στις αξίες και στις πράξεις των τουριστών αλλά και των κοινωνιών που δέχονται τους τουρίστες μέσω προγραμμάτων και δραστηριοτήτων που έχουν ως στόχο να βοηθήσουν τις τοπικές κοινωνίες, συνήθως σε περιοχές με έντονα κοινωνικά και περιβαλλοντολογικά προβλήματα. Οι ερευνητές περιγράφουν την εμπειρία σαν μια μορφή αργίας, χαράς και ελευθερίας η οποία στοχεύει στο να μάθουν οι τουρίστες όσο και να συνεισφέρουν σε αξιοσημείωτο σκοπό.

Σε πολλές χώρες του εξωτερικού οι οργανισμοί που διοργανώνουν προγράμματα εθελοντικής εργασίας «εκμεταλλεύονται» το γεγονός ότι πολλά νέα παιδιά αποφασίζουν μετά το τέλος του σχολείου και πριν ξεκινήσουν το πανεπιστήμιο να ταξιδέψουν για ένα χρονικό διάστημα (gap year), να κάνουν διακοπές και να αποκτήσουν εμπειρίες, αλλά πολλές φορές και γνώσεις που θα είναι πολύτιμες για την ζωή τους, επιλέγοντας τον voluntourism σαν το αντιπροσωπευτικότερο είδος τουρισμού που θα τους προσφέρει τα παραπάνω (Lyons κ.ά., 2012).

Δίνεται με αυτόν τον τρόπο η δυνατότητα στους τουρίστες να δουν τα παγκόσμια προβλήματα από πλευράς μικρών περιοχών και κοινοτήτων και να συμμετάσχουν βοηθώντας στην επίλυση τους. Περιοχές που «παλεύουν» με πλημμύρες, ξηρασία, καταιγίδες, παγετώνες

και αύξηση του επιπέδου της θάλασσας, συγκρούσεις σε πολλές περιοχές για εδάφη, καταφύγια και νερό αλλά και προγράμματα διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος, προστασία των ειδών υπό εξαφάνιση, αποκατάσταση περιοχών που έχουν πληγεί από τους τουρίστες, έρευνα για την διατήρηση και προστασία της θαλάσσιας ζωής με τους εθελοντές να κερδίζουν γνώσεις, ευχαρίστηση και την δυνατότητα να διευρύνουν τους ορίζοντες τους. Μπορεί να πει κανείς ότι ο voluntourism συνδυάζει όλα τα είδη εναλλακτικής μορφής τουρισμού (McGehee & Santos, 2005).

Ο voluntourism συχνά περιγράφεται ως «serious leisure» μια ιδέα που πρώτος πρότεινε ο Stebbins το 1982 δίνοντας και τα 5 χαρακτηριστικά του:

- ✓ Ισχυρή δέσμευση στη δραστηριότητα
- ✓ Η πιθανότητα να δημιουργήσεις μια καριέρα
- ✓ Προνόμια όπως: συνειδητοποίηση του εαυτού, αίσθημα κατάκτησης στόχων, βελτίωση της εικόνας
- ✓ Ένα μοναδικό ήθος, κουλτούρα, αξίες, ηθικές αρχές, ειδικά πιστεύω
- ✓ Προσωπική ταυτότητα

Ο voluntourism συνδέεται με πολλά είδη τουρισμού όπως: κοινωνικός τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός, οικοτουρισμός, τουρισμός περιπέτειας, αγροτουρισμός, εκπαιδευτικός τουρισμός και επιστημονικός τουρισμός. Σύμφωνα με τις περισσότερες μαρτυρίες τουριστών, μέσω των προγραμμάτων προσφέρεται αυθεντικότητα και ειλικρίνεια ενώ παράλληλα δίνεται η δυνατότητα στον τουρίστα να αποκτήσει μια πιο ρεαλιστική εικόνα του προορισμού. Ο τουρίστας είναι μέρος της κοινωνίας και όχι ένας απλός επισκέπτης, αποκτά αίσθηση του εαυτού του μέσα από την γνωριμία του με τους ντόπιους και κατανοεί περισσότερο την κουλτούρα και τις συνήθειες μιας χώρας ή μιας περιοχής (Coghlan, 2005).

Είναι σημαντικό όμως να αναφέρουμε τι κάνει τον voluntourism να ξεχωρίζει από άλλες μορφές τουρισμού. Σύμφωνα με όσους έχουν συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας ο voluntourism ξεχωρίζει για την αυθεντικότητα που προσφέρει μέσα από τα προγράμματα του. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι τα προγράμματα voluntourism διαφέρουν από άλλες μορφές τουριστικής δραστηριότητας με κύριο το αίσθημα της καλύτερης και πιο βαθιάς κατανόησης του εαυτού τους και μεγαλύτερη επαφή με τους ντόπιους και την τοπική κοινωνία (Carter, 2008).

Είναι σαφές ότι η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας διαφέρει από τις κλασσικές διακοπές. Η επίσκεψη κάποιου σε ένα τουριστικό προορισμό διαφέρει από εκείνη κατά την οποία ο τουρίστας συμμετέχει και προσφέρει. Η δυνατότητα της τόσο άμεσης επαφής του τουρίστα με τον ντόπιο, την κουλτούρα, την καθημερινότητα και τις συνήθειές του, σε συνδυασμό με τις ποικίλες δραστηριότητες που προσφέρει το εκάστοτε ταξίδι ξεχώρισε τον voluntourism από τις διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Η ίδια η φύση του voluntourism δίνει και το πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες μορφές τουρισμού. Η δυνατότητα που δίνεται στους οργανισμούς να προσθέτουν καινούργια και ποικίλα προγράμματα καλύπτοντας τις ανάγκες όλο και περισσότερων τουριστών δείχνει την δυναμική του είδους καθώς και την εξέλιξη του.

## 1.7. Η ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Ο όρος εθελοντική οργάνωση ενσωματώνει σε μεγάλο βαθμό τις έννοιες του εθελοντισμού και της φιλανθρωπίας. Οι εθελοντικοί οργανώσεις διακρίνονται στις ακόλουθες δύο μεγάλες κατηγορίες<sup>8</sup>:

- Εθελοντικοί οργανισμοί “κοινωνικής επιρροής”, οι οποίοι επιδιώκουν τη δημιουργία ή μεταβολή καταστάσεων για ένα μέρος του πληθυσμού και περιλαμβάνουν οργανισμούς που επιτελούν κοινωνικές υπηρεσίες.
- Εθελοντικοί οργανισμοί “έκφρασης”, οι οποίοι δεν εξυπηρετούν κάποια λειτουργία δημοσίου ενδιαφέροντος αλλά απλώς εκφράζουν ή ικανοποιούν τα ενδιαφέροντα των μελών τους. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται, για παράδειγμα, σωματεία ψυχαγωγίας και αθλητισμού και επιστημονικές ενώσεις. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι και αυτοί οι οργανισμοί παρέχουν κοινωνικό έργο, βοηθώντας στη δημιουργία κοινωνικής υποδομής.

Ωστόσο αποτελούν ορισμένες ποιοτικές και λιγότερο προσδιοριστικές όψεις όταν αναφερόμαστε σε οργανώσεις-οργανισμοί. Όπως αναφέρθηκε στα αντίστοιχα κεφάλαια, οι έννοιες αυτές αποτελούν περισσότερο αφηρημένες διαστάσεις παρά πλήρως αποσαφηνισμένα και επομένως χρηστικά επιστημονικά εργαλεία. Ακριβώς επειδή είναι ασαφείς, ως προς τη νοηματική τους διάσταση, διακρίνουμε και ιδεολογικά στερεότυπα που είναι διαδεδομένα ως προς τη δεοντολογική ηθική διάσταση των ορισμών. Διακρίνονται δύο ευρύτερες κατηγορίες:

1) Οι προσεγγίσεις που αφορούν τις ηθικές, ιδεατές διαστάσεις και χρησιμοποιούν τους όρους της ανιδιοτέλειας και του αλτρουισμού και σε οργανωτικό περιβάλλον. Σύμφωνα με αυτές, οι εθελοντικές οργανώσεις οφείλουν να διαπνέονται τόσο στους σκοπούς, στα μέσα που χρησιμοποιούν αλλά και αναφορικά με τη στελέχωση τους, από αγνά κίνητρα. Διαφορετικά οι εθελοντικές οργανώσεις δεν είναι εθελοντικές. Οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, εφόσον υπάρχουν πληρωμές μελών, δεν είναι πραγματικά μη κερδοσκοπικές Κ.Ο. Αυτές οι εννοιολογικές προσεγγίσεις αφορούν κυρίως την εσωτερική φύση της οργάνωσης.

2) Οι έννοιες που επικεντρώνονται στη φύση των εκροών της οργάνωσης. Δηλαδή στον κατά πόσο οι δραστηριότητες ωφελούν την κοινωνία, ή αν οι οργανώσεις αυτές παρέχουν υπηρεσίες στους μη προνομιούχους συνανθρώπους μας. Εφ’ όσον οι οργανώσεις δεν έχουν κάποιους κοινά αποδεκτούς σκοπούς, πολλές φορές τις αποχαρκτηρίζουμε ως μη εθελοντικές, κερδοσκοπικές κ.λπ.

Κατά δεύτερο λόγο, η ασάφεια οφείλεται στο ότι στη βιβλιογραφία, στις περισσότερες περιπτώσεις, η εθελοντική οργάνωση δεν επεξηγείται εννοιολογικά, ή θεωρείται ως μια αναπροσδιοριζόμενη έννοια. Στην πιο αφηρημένη εκδοχή, χρησιμοποιείται ο όρος για μια οργάνωση που στηρίζεται στα ιδεώδη του εθελοντισμού.

Αλλά και όταν ορίζεται ο εθελοντισμός, συνήθως αναφέρεται στην έννοια της ανιδιοτελούς προσφοράς. Αυτό βέβαια οφείλεται και στο ότι δεν στηρίζεται η ακριβής

---

<sup>8</sup> Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. ειδικός λογαριασμός κονδυλίων έρευνας. Έδρα: Τρίπολη. ΕΡΓΟ:Μελέτη του Εθελοντισμού στην Ελλάδα, Mindwell A.E

περιγραφή της εθελοντικής οργάνωσης σε νομικούς όρους, ώστε να υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια που αν πληρούνται θα ήταν δυνατό να ξεχωρίσουμε τις εθελοντικές οργανώσεις από τις μη εθελοντικές.

Η πρώτη αφορά τον προσδιορισμό της οργάνωσης ως προς τα χαρακτηριστικά της εσωτερικής της δομής :

A) Οι οπτικές που έχουν ως κριτήρια ορισμού των οργανώσεων την έννοια της εθελοντικής εργασίας

1. Η πρώτη βασίζεται κυρίως στο χαρακτηριστικό της μη επιβαλλόμενης ελεύθερης επιλογής, για τη συμμετοχή σε μια οργάνωση ελεύθερη –αβίαστη συμμετοχή , σε ποικίλες περιπτώσεις, θα μπορούσε να ανιχνευθεί και σε μια κερδοσκοπική εταιρεία.

2. Ένα δεύτερο και πιο συνηθισμένο κριτήριο αφορά την έλλειψη πληρωμής των μελών της.

3.Μια τρίτη κατηγορία αναφέρεται στις αξίες του εθελοντισμού, ως ιδεώδες, που πρέπει να χαρακτηρίζει μια οργάνωση. Δηλαδή οι αξίες της ανιδιοτελούς προσφοράς, το ενδιαφέρον για το κοινό καλό κλπ.

B) Η δεύτερη κατηγορία αποδεσμεύεται από τις ατομικές διαστάσεις της έννοιας του εθελοντισμού και της εθελοντικής εργασίας που πηγάζει από ατομικό επίπεδο, και ενδιαφέρεται κυρίως για τα χαρακτηριστικά της ως οργάνωσης. Αναφέρονται στην ουσία σε μια νέα διάσταση όπου ο προσδιοριστικός όρος της οργάνωσης ως εθελοντικής, αν και αντλείται από ατομικές διαστάσεις, στην ουσία αποκτά διαφορετικό σχετικό περιεχόμενο με αποτέλεσμα να εμφανίζεται η ασυνέχεια, και επομένως ο όρος εθελοντική οργάνωση να αποκτά διαφορετικό περιεχόμενο.

Οι δύο αυτές εναλλακτικές προσεγγίσεις μπορούν να συνοψισθούν στις δύο διαφορετικές οπτικές όπως εκφράζονται από τον Tot (η πρώτη) που σημειώνει : <<..είναι περισσότερο ακριβές να μιλάμε για τους στόχους των συμμετεχόντων, παρά για τους στόχους της οργάνωσης. Γιατί αυτές (οι οργανώσεις) δεν είναι ζωντανό οργανισμοί αλλά τεχνητές κατασκευασμένες οντότητες δημιουργήματα συλλογικών πεποιθήσεων και νόμων>>.

Η σύγχυση στην χρήση των όρων εθελοντική και μη κερδοσκοπική οργάνωση επιτείνεται στο βαθμό που σε ορισμένες χώρες χρησιμοποιούν τον όρο εθελοντική οργάνωση για να περιγράψουν τη μη κερδοσκοπική οργάνωση.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό αναφέρεται στο αν αποκαλούνται εθελοντικές οργανώσεις μόνο οι επίσημες ή και οι άτυπες. Δηλαδή αν υφίσταται ως χαρακτηριστικό κριτήριο, μια έστω και υποτυπώδης μορφή νομικής αναγνώρισης. Η διάκριση αυτή σχετίζεται ευθέως με ποιον τρόπο ορίζεται η έννοια του εθελοντισμού.

## **1.8. ΟΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΑΜΟΙΒΑΙΟΥ ΟΦΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΒΟΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ**

Η αντίθετη άποψη στηρίζεται και πάλι στην έννοια του εθελοντισμού (όπως τη θεωρεί πιο αυστηρά) με την έννοια της παροχής εργασίας προς τρίτους, αποκλείοντας ως πρωταρχικό σκοπό το ατομικό όφελος (Sheared, 1995) . Αλλά ιδιαίτερα από οικονομολόγους τονίζεται ότι οι αμοιβαίας βοήθειας οργανώσεις είναι στην ουσία κερδοσκοπικές σε επίπεδο ατόμου, ή ότι δημιουργούνται για την ελάττωση του κόστους μιας δραστηριότητας που αν πραγματοποιούνταν ατομικά, θα είχε μεγαλύτερο κόστος για τον καθένα. Οι αμοιβαίας βοήθειας οργανώσεις έχουν συσταθεί με κύριο σκοπό να ωφεληθούν τα μέλη τους. Όλοι οι κερδοσκοπικοί οργανισμοί του τομέα της αγοράς, όπως και οι άλλες κερδοσκοπικές και μη κερδοσκοπικές μορφές της κοινωνικής οικονομίας που έχουν ως κύριο σκοπό το όφελος των μελών τους υπάγονται σε αυτή την κατηγορία (Ζάννης, 2011).

Οι οργανώσεις αυτές, λογικά, πρέπει να αποκλείονται από τις έννοιες του εθελοντισμού. Το μόνο στοιχείο που διαφαίνεται να έχουν κοινό, είναι το στοιχείο της ελεύθερης συμμετοχής. Αλλά στο κεφάλαιο για τον εθελοντισμό υποστηρίχθηκε ότι πρόκειται για ένα μη αντικειμενικό προσδιορισμό χαρακτηριστικό, και σχετίζεται περισσότερο με την έννοια της εθελοντικής πράξης γενικά (voluntary action), προς τρίτους.

Ο διαχωρισμός ή η ένταξη αυτών των οργανώσεων στην έννοια <<εθελοντική οργάνωση>> σχετίζεται κυρίως τις διαφορετικές οπτικές που υιοθετούμε. Δεν υπάρχει κάποια μοναδική σωστή προσέγγιση. Είναι παρακινδυνευμένο να κατηγοριοποιούμε βάση μη ακριβώς καθορισμένων κριτηρίων, για να ορίσουμε αυστηρά διάφορες οργανωτικές εκφράσεις.

Το πρόβλημα έγκειται κυρίως στη διάσταση του αν θεωρούμε μια οργάνωση για να θεωρείται εθελοντική θα κρίνεται βάση νέων κριτηρίων, ή θα βασίζεται σε όρους που επιλέγουμε αφηρημένα. Όταν χρησιμοποιούμε κάποιους όρους για να χαρακτηρίσουμε και να διαχωρίσουμε κάποιες κατηγορίες από κάποιες άλλες, το χαρακτηριστικό που επιλέγουμε οφείλουμε να είναι καθοριστικό και γενικά προσδιοριστικό.

Συνεπώς, σύμφωνα με αυτήν την οπτική, αν χρησιμοποιήσουμε τα εσωτερικά της οργάνωσης όταν όλα τα μέλη της εργάζονται εθελοντικά. Και εφ' όσον το κύριο κριτήριο αναφέρεται στην έλλειψη χρηματικής αμοιβής, θα μπορούσαμε να την ορίσουμε εύκολα ως την οργάνωση που δεν αμείβεται κανέναν.

Αν προσδίδουμε μια έννοια πιο αποστασιοποιημένη από τα χαρακτηριστικά των μελών της, όπου τα κριτήρια λαμβάνονται ιδεοτυπικά, τότε δεν θα μπορούσαμε να τις καθορίσουμε βάση των χαρακτηριστικών τους, αλλά από το τι θα θέλαμε να είναι.

Μέσα από αυτές τις αναλύσεις, ένας ορισμός της εθελοντικής οργάνωσης προσεγγίζεται από τον γράφοντα ως μια ιδανική μορφή οργάνωσης που <<απαρτίζεται από μη αμειβόμενα μέλη και έχουν ένα κοινό σκοπό που αφορά τρίτους, την κοινότητα ή την κοινωνία γενικότερα>> . Για τις υπόλοιπες οργανώσεις που αποκαλούνται γενικότερα ως εθελοντικές (μέσα από διαφορετικές οπτικές και κριτήρια), επιλέγεται μια σχετική προσέγγιση ως <<οργανώσεις που έχουν ένα κοινό σκοπό και στηρίζονται, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, στα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού και της εθελοντικής εργασίας>>. Οι πιο σύνθετες κατηγοριοποιήσεις πάνω σε αυτό το σχήμα έχουν περισσότερο ηθικό, παρά ουσιαστικό χαρακτήρα.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

### ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

#### 2.1 ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Στη βάση του ο τουρισμός, αποτελεί ένα **οικονομικό φαινόμενο** με σημαντικές επιδράσεις και αντίκτυπο σε μεγάλο αριθμό κοινωνικών ομάδων, ατόμων αλλά και στο περιβάλλον.<sup>9</sup> Οι άνθρωποι σήμερα ταξιδεύουν πιο συχνά, όμως, ενώ ο αριθμός των ταξιδιών αυξάνεται, η διάρκειά τους μικραίνει. Μεγαλώνει η ανάγκη για περισσότερη φροντίδα προς τον πελάτη με έμφαση στις επιθυμίες και τις ιδιαιτερότητές του. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η **οργάνωση των επιχειρήσεων**, η οποία είναι πλέον **προσανατολισμένη στον πελάτη και στην καινοτομία** ή αλλιώς στο μάρκετινγκ του τουριστικού προϊόντος. Ο τουρισμός στη χώρα μας έχει παρουσιάσει τεράστια αύξηση στη μεταπολεμική περίοδο, ιδιαίτερα μετά το 1970.

Στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως, οι επιδράσεις αυτές αυξάνονται σημαντικά, αν ληφθεί επιπλέον υπόψη ότι περί το 20% του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού της χώρας εργάζεται σε επιχειρήσεις που συνδέονται με τον τουρισμό<sup>10</sup>. Πέραν αυτού του ποσοστού, μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού έχει κάποια έμμεση σχέση με τον τουρισμό.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO)<sup>11</sup> δίνει τον παρακάτω ορισμό για τον τουρισμό: *«Ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ανθρώπων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε προορισμούς και περιοχές άλλες εκτός από αυτές που αποτελούν το συνηθισμένο περιβάλλον τους και για χρονικό διάστημα που δεν ξεπερνά τον έναν χρόνο, με σκοπό την αναψυχή, την ικανοποίηση των επαγγελματικών τους αναγκών κ.ά.»*<sup>12</sup>.

Ο κλάδος του Τουρισμού διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην ελληνική οικονομία. Προσεγγίζοντας το 40% του συνόλου των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην ελληνική περιφέρεια<sup>13</sup>, αποτελεί παραδοσιακά μια σημαντική πηγή εσόδων και προσφέρει σημαντικές **αναπτυξιακές δυνατότητες**. Η αξιολόγηση, επομένως, των χρηματοοικονομικών επιδόσεων των τουριστικών επιχειρήσεων έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μεθοδολογικά, η αξιολόγηση των επιδόσεων των επιχειρήσεων πραγματοποιείται με συνδυαστική ανάλυση, που βασίζεται στη **στατιστική ανάλυση των χρηματοοικονομικών δεικτών** κάθε επιχείρησης και με την εφαρμογή μιας ανάλυσης, που βασίζεται σε πολλά **κριτήρια** με στόχο την ιεράρχηση των επιχειρήσεων αυτών (Ακριβός, Σαλεσιώτης, 2007).

<sup>9</sup> Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ.,(2004), «Τουρισμός. Βασικές Έννοιες», Εκδ. ΤΥΡΟΒΟΛΑΣ Θ.Σ. & ΣΙΑ Ο.Ε.

<sup>10</sup> ΠΗΓΗ: <http://www.ando.gr/eot/greek/stats/index.htm>, (επίσημο site του Ε.Ο.Τ), Ημερ. Επίσκ. 27/4/12

<sup>11</sup> World Tourism Organization

<sup>12</sup> Ακριβός, Χ., Σαλεσιώτης, Μ., (2007), «Τουρισμός, Εισαγωγικές Έννοιες, Τουριστική Συνείδηση, Τουριστική Συμπεριφορά», Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks

<sup>13</sup> Τσάρτας Πάρις, (1996), «Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις Στον Τουρισμό», Εκδόσεις Εξάντας

Παρά τις αντιξοότητες που ανέκυψαν λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, ο τουρισμός παραμένει «η ατμομηχανή» της παγκόσμιας οικονομίας, όπως δείχνουν τα στατιστικά στοιχεία του 2011 που παρουσίασαν πρόσφατα οι UNWTO και WTTC<sup>14</sup>.

Συγκρατημένη αισιοδοξία, σχετικά με το μέλλον της τουριστικής βιομηχανίας διεθνώς προκύπτει μέσα από τις μελέτες δύο ξεχωριστών παγκόσμιων φορέων: του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO), που αναφέρεται στις διεθνείς αφίξεις και του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού (WTTC) σχετικά με τις οικονομικές επιπτώσεις του κλάδου. Ο τελευταίος, μάλιστα, προέβη σε αναθεώρηση των προβλέψεων του για το 2012 εξαιτίας της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης στην ευρωζώνη, η οποία έχει σοβαρές επιπτώσεις και στην, κατά τ' άλλα, «ατμομηχανή» της παγκόσμιας οικονομίας<sup>15</sup>.

## 2.2 ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Όσον αφορά στην πολιτική διάσταση του θέματος, βασικός φορέας ασκήσεως τουριστικής πολιτικής τα τελευταία χρόνια ήταν το Υπουργείο Τουρισμού, το οποίο ανασυστάθηκε το 2004 και μετονομάστηκε το 2005 σε **Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης**. Υπό την εποπτεία του ήταν φορείς και νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου όπως ο Ε.Ο.Τ. (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού), ο Ο.Τ.Ε.Κ (Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης), κ.ά. Το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης είχε ως βασική **αποστολή του τον προγραμματισμό και τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής**, το σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης σύμφωνα με την κυβερνητική πολιτική, τη διαμόρφωση και προώθηση των αναγκαίων θεσμικών και λοιπών ρυθμίσεων καθώς και το σχεδιασμό των απαιτούμενων μέτρων εφαρμογής. **Η συγχώνευση των Υπουργείων Πολιτισμού και Τουριστικής Ανάπτυξης σε ένα υπουργείο**, βάσει της νέας οργανωτικής δομής, που προώθησε η από τις εκλογές της 4<sup>ης</sup> Οκτωβρίου του 2009 προκύψασα κυβέρνηση, αναγνωρίζει τις συνέργιες που υπάρχουν μεταξύ των δύο κλάδων (δηλαδή του πολιτισμού και του τουρισμού). Από διοικητικής πλευράς, ωστόσο, είναι απαραίτητο να υπάρξουν **διακριτές αρμοδιότητες** προκειμένου να αποφευχθεί νέος γραφειοκρατικός φόρτος, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος να υποβαθμιστεί εκ νέου ο ρόλος του τουρισμού στην κυβερνητική agenda.

Ο ελληνικός τουρισμός είναι ένα θέμα, το οποίο έρχεται συχνά στο προσκήνιο το τελευταίο διάστημα, ιδιαίτερος μέσα στις συνθήκες της διεθνούς οικονομικής κρίσης.. Είναι γνωστές οι προσπάθειες που γίνονται ειδικά τα τελευταία χρόνια, ώστε να προωθηθεί η χώρα μας στο εξωτερικό και να προβληθεί όσο το δυνατόν περισσότερο. Είναι πολλοί οι λόγοι, για τους οποίους οι προσπάθειες αυτές δεν ευημέρησαν όσο ήταν αναμενόμενο, και η προώθηση του τουρισμού στην Ελλάδα παραμένει ακόμη ένα φλέγον ζήτημα.

Η ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου συνδέεται με την αύξηση του Διεθνούς Ανταγωνισμού. Τόσο οι προσπάθειες σε εθνικό επίπεδο όσο και εκείνες που λαμβάνονται σε επιχειρησιακό επίπεδο καλούνται να ανταγωνισθούν αντίστοιχες του εξωτερικού στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η έννοια της **διαφοροποίησης από τον ανταγωνισμό** λαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη αξία αναδεικνύοντας τη σημασία της συμβολής

---

<sup>14</sup> Oxford University Press ([www.oup.com](http://www.oup.com)) ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ:02/04/2012

<sup>15</sup> Ο.π.

της επιστημονικής γνώσης του Μάρκετινγκ στην απόδοση των τουριστικών επιχειρήσεων και κατ' επέκταση στην **ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουρισμού**.

## 2.2.1. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Διάφοροι διεθνείς οργανισμοί ορίζουν την ανταγωνιστικότητα με τους παρακάτω τρόπους: Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, **ανταγωνιστικότητα είναι «...η ικανότητα εταιριών, βιομηχανιών, περιοχών, εθνών ή υπερεθνικών περιοχών να δημιουργήσουν σχετικά υψηλού επιπέδου εισοδήματα και επίπεδα εργασίας, παραμένοντας εκτεθειμένοι στο διεθνή ανταγωνισμό»**. Επίσης, «...ο βαθμός στον οποίο ένα έθνος μπορεί υπό συνθήκες ελεύθερου εμπορίου και ανταγωνιστικών αγορών να παράγει αγαθά και υπηρεσίες που να πληρούν τις απαιτήσεις των διεθνών αγορών, ενώ ταυτόχρονα να διατηρεί και να διευρύνει μακροπρόθεσμα τα εισοδήματα των πολιτών του». Έκθεση για την Ευρωπαϊκή Ανταγωνιστικότητα, 2001. **Η Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζει την ανταγωνιστικότητα ως τη «σταθερή βελτίωση των πραγματικών εισοδημάτων και του επιπέδου διαβίωσης, με θέσεις εργασίας για όλους εκείνους που επιθυμούν να εργαστούν»**, ενώ στις ΗΠΑ ορίζεται ως «η ικανότητα αύξησης του πραγματικού εισοδήματος των αμερικανών πολιτών, παράγοντας υψηλής ποιότητας προϊόντα τα οποία ανταποκρίνονται στη ζήτηση των παγκόσμιων αγορών».

Η ανταγωνιστικότητα **δεν ταυτίζεται με την παραγωγικότητα**, αν και αυτή συμμετέχει ως ένας από τους παράγοντες που διαμορφώνουν την ανταγωνιστικότητα. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε): «...η ανταγωνιστικότητα προϋποθέτει ιδιαιτέρως την παραγωγικότητα, αλλά η ανταγωνιστικότητα και η παραγωγικότητα είναι διαφορετικά θέματα. Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να θεωρηθεί ως ο συνδυασμός ανταγωνιστικών τιμών, που επιτυγχάνονται με την αύξηση της παραγωγικότητας, και ανταγωνιστικών χαρακτηριστικών που δεν σχετίζονται με το κόστος»<sup>16</sup>.

### - Ορισμοί της ανταγωνιστικότητας

Διάφορες **κατατάξεις** ως προς την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας εμφανίζονται συχνά πλέον στα ΜΜΕ και βρίσκονται στο λόγο πολιτικών, δημοσιογράφων και αναλυτών. Όλοι ισχυρίζονται πως η θέση της ελληνικής οικονομίας στη διεθνή κατάταξη ανταγωνιστικότητας είναι δραματική και συνεχώς επιδεινούμενη. Κάθε φορά που πρόκειται να παρθούν αντεργατικά και αντιλαϊκά μέτρα η επίκληση της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας βρίσκονται στο πρώτο πλάνο της δικαιολόγησής τους. Πέρα από τις ενστάσεις για την ανταγωνιστικότητα θα προσπαθήσουμε εδώ να δούμε **τι εννοούν με τον όρο όσοι τον επικαλούνται, πώς τον ορίζουν αλλά και που βρίσκονται οι ευθύνες για τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας**. Για το γεγονός, δηλαδή, πως το ελληνικό κεφάλαιο και οι πολιτικοί του εκπρόσωποι δεν κατάφεραν να δημιουργήσουν τις συνθήκες εκείνες, που θα μας έκαναν ανταγωνιστικούς απέναντι στις άλλες χώρες.

**Η ανταγωνιστικότητα είναι απαραίτητη για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Το παράδοξο είναι πως πολλές φορές, η επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης δεν διασφαλίζει και την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας.** Χαρακτηριστικό

<sup>16</sup> Υπάρχει και η αντίστοιχη Ελληνική ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ



παράδειγμα αυτού, αποτελεί η Ελλάδα, όπου οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης των τελευταίων χρόνων συνδέθηκαν με την μείωση της ανταγωνιστικότητας, την αύξηση της ανεργίας και την χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου.

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις εξαιτίας της μεγάλης σπουδαιότητας της ανταγωνιστικότητας για την απασχόληση και την ευημερία, συμφώνησαν το 2000 στη «Στρατηγική της Λισσαβόνας», η οποία συνέχισε τις μεταρρυθμίσεις που προωθούσαν με ή όχι επιτυχία τα κράτη μέλη στη δεκαετία του 1990. Οι προσδοκίες για το οικονομικό αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης ήταν μακροχρόνιες και όχι βραχυχρόνιες. Στόχος της είναι να μετατρέψει την Ευρωπαϊκή Ένωση «στην πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο, ικανή να επιτύχει συντηρήσιμη οικονομική μεγέθυνση με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». 17 . Καθορίζει δηλαδή την ποιότητα ζωής των πολιτών, τις πιθανές συνθήκες των εργαζομένων και τη συνολική ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και των υπηρεσιών των διάφορων χωρών.

Η στρατηγική της Λισσαβόνας συνίσταται από ένα ευρύ πλέγμα πολιτικών, που αφορούν όλες τις πτυχές της οικονομίας και της κοινωνίας. Ωστόσο, αποδείχθηκε ότι πολλές από τις πρωτοβουλίες που ξεκίνησαν το 2000 δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, και οι δεσμεύσεις των κρατών δεν τέθηκαν σε εφαρμογή. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι αλλαγές που απαιτείται να γίνουν είναι επώνυμες και αφορούν περιπλοκές εθνικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, όπως η μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας, του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, του φορολογικού συστήματος κ.α.

Μέχρι περίπου την δεκαετία του 1970 και στο πλαίσιο της «νεοκλασικής» προσέγγισης, η έννοια της ανταγωνιστικότητας συνδεόταν σχεδόν αποκλειστικά με τις τιμές, το κόστος των συντελεστών παραγωγής (ειδικά της εργασίας) και τις συναλλαγματικές ισοτίμιες, και εκφραζόταν από την έννοια της ανταγωνιστικότητας τιμών. Οι δείκτες του σχετικού μοναδιαίου κόστους εργασίας αποτέλεσαν για μεγάλο διάστημα τον αποκλειστικό σχεδόν τρόπο μέτρησης της ανταγωνιστικότητας.

Στη συνέχεια μια σειρά από μελέτες (Kaldor, 1978 και 1981, Kellman 1983) έδειξαν, ότι η μείωση του σχετικού μοναδιαίου κόστους εργασίας και των τιμών των εξαγωγικών προϊόντων δεν σχετίζεται αντίστροφα με τα μερίδια στη διεθνή αγορά, διαπίστωση που χαρακτηρίστηκε ως «παράδοξο του Kaldor». Παράγοντες έκτος τιμής, οι οποίοι μέχρι τότε δεν μετρούνταν, μπορεί να είναι πολύ πιο κρίσιμοι για την ανταγωνιστικότητα.

Έτσι, μπορούν να διακριθούν περισσότεροι **τύποι ανταγωνιστικότητας**, τα χαρακτηριστικά των οποίων καθορίζονται από διαφορετικό μίγμα παραγόντων. Πέρα συνεπώς από την ανταγωνιστικότητα τιμών, διακρίνονται και η τεχνολογική ανταγωνιστικότητα, η ανταγωνιστικότητα ικανοτήτων ή η ανταγωνιστικότητα που δημιουργείται από τη ζήτηση. Στους τύπους αυτούς το κόστος των συντελεστών παραγωγής (εργασία, κεφάλαιο), όπως και η τιμή του προϊόντος επηρεάζουν διαφορετικά την ανταγωνιστικότητα, καθώς ανάλογα με τον τύπο συνδυάζονται με διαφορετικό τρόπο με τους παράγοντες τεχνολογία – καινοτομία, ζήτηση, συστηματική ικανότητα.

---

<sup>17</sup> Blanke, J. and Lopez-Claros A. (2004), The Lisbon Review 2004: An Assessment of Policies and Reforms in Europe, World Economic Forum.

## 2.2.2 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Με την έννοια «ανταγωνιστικότητα μιας χώρας» αναφερόμαστε στην ικανότητά της να αυξάνει τον παραγόμενο πλούτο, να αξιοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό της και να εκμεταλλεύεται τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της, όπως επίσης να ενισχύει τις υποδομές στον πρωτογενή και στο δευτερογενή τομέα της οικονομίας.

Με δύο λόγια θα λέγαμε ότι η ανταγωνιστικότητα σήμερα είναι<sup>18</sup> :

- Ø Βασική προϋπόθεση για την επιβίωση, την ανάπτυξη και την ενίσχυση των επιχειρήσεων.
- Ø Κλειδί για τη δυναμική και τη διατηρήσιμη ανάπτυξη.
- Ø Όρος και προϋπόθεση για την αύξηση του παραγόμενου προϊόντος και τη δικαιότερη κατανομή του.
- Ø Πλούτος για την Οικονομία,
- Ø Κέρδος και επενδύσεις για τις επιχειρήσεις,
  
- Ø Εισόδημα και εργασία για τους εργαζόμενους

Όπως συνέβη με τη Βιομηχανική Επανάσταση, έτσι και με την Επανάσταση της Υψηλής Τεχνολογίας (κυρίως της Πληροφορικής), που αποτελεί το πιο πρόσφατο στάδιο των παραγωγικών μεταρρυθμίσεων στην εξέλιξη του πολιτισμού - το οποίο διανύουμε τις τελευταίες δεκαετίες με αποκορύφωμα την Κοινωνία της Πληροφορίας - οι παράμετροι της οικονομίας έχουν μεταβληθεί άρδην. Η σημασία της υψηλής τεχνολογίας για την Οικονομία, δεν έγκειται μόνο σε αυτούς καθαυτούς τους νέους κλάδους με τους οποίους συνδέεται, αλλά, ακόμη περισσότερο, **στο εύρος της διείσδυσης των προϊόντων και των υπηρεσιών**, που προσφέρουν αυτοί οι κλάδοι και στις εξαιρετικά **σημαντικές αλλαγές** που επιφέρει αυτή η διείσδυση στην οικονομία.

Το Υπουργείο Οικονομικών, μέσω της Ειδικής Γραμματείας για την Κοινωνία της Πληροφορίας και της υλοποίησης του Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας», προωθεί και χρηματοδοτεί μια σειρά από παρεμβάσεις και έργα. **Σκοπός του είναι η ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων και επιχειρηματικών δυνατοτήτων**, η αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό, η προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και η παροχή νέων υπηρεσιών προς τον πολίτη και τις επιχειρήσεις,

Το εύρος και η σημαντικότητα της διείσδυσης των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) είναι πλέον σημαντικό χαρακτηριστικό του οικονομικού τομέα.. Η επίδρασή τους όσον αφορά στις οικονομικές δραστηριότητες εξαπλώνεται από την παραγωγή σε όλες τις εμπορικές λειτουργίες και διαδικασίες καθώς και στον τρόπο οργάνωσης των επιχειρήσεων<sup>19</sup>.

**Τα κυριότερα αποτελέσματα της διείσδυσης αυτής, είναι η αυξημένη παραγωγικότητα, η τεράστια βελτίωση στην ταχύτητα με την οποία διεκπεραιώνονται**

<sup>18</sup> Ζουγανέλη Σοφία, 2009, Διπλωματική Εργασία Πανεπιστήμιου Πατρών

<sup>19</sup> ΠΗΓΗ: <http://www.tourismpress.gr/2011/11/wttc-unwto.html> , Δημοσιεύτηκε στις 12/4/2012

**πολλές παραγωγικές και συναλλακτικές (εμπορικές και μη) διαδικασίες καθώς και η βελτίωση στην ποιότητα των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών<sup>20</sup>.** Η λειτουργικότητα των τελευταίων, αντικατοπτρίζει ακριβέστερα τις προτιμήσεις των χρηστών/καταναλωτών.

Συνολικά, είναι φανερό ότι οι νέες τεχνολογίες και οι εφαρμογές του Κλάδου της Πληροφορικής, όπως η ραγδαία ανάπτυξη του Διαδικτύου και του Ηλεκτρονικού Εμπορίου, έχουν συνεισφέρει σημαντικά στο ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας και κατ' επέκταση στην οικονομία όλων των ανεπτυγμένων χωρών.

Είναι προφανής η ανάγκη Ανάπτυξης και συνύπαρξης Εσωτερικού και Εξωτερικού Προσανατολισμού των Επιχειρήσεων στις μέρες μας. Ο Τουρισμός, μαζί με τη Ναυτιλία, αποτελούν τους δύο σπουδαιότερους κλάδους της Ελληνικής Οικονομίας, συμβάλλοντας σημαντικά στο βαθμό ανταγωνιστικότητάς της. Επίσημες μελέτες από έγκυρες πηγές (π.χ. Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών - UNWTO<sup>21</sup>, Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού - WTTC<sup>22</sup>) καταλήγουν σε ενθαρρυντικά στοιχεία και προβλέψεις για το σύνολο του παγκόσμιου τουρισμού.

Η ανάπτυξη του κλάδου συνδέεται με την αύξηση του Διεθνούς Ανταγωνισμού. Τόσο οι προσπάθειες σε εθνικό επίπεδο όσο και εκείνες που λαμβάνονται σε επιχειρησιακό επίπεδο καλούνται να ανταγωνισθούν αντίστοιχες του εξωτερικού στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η έννοια της **διαφοροποίησης από τον ανταγωνισμό** λαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη αξία αναδεικνύοντας τη σημασία της συμβολής της επιστημονικής γνώσης του Μάρκετινγκ στην απόδοση των τουριστικών επιχειρήσεων και κατ' επέκταση στην **ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουρισμού**.

Ο παγκόσμιος Τουρισμός χαρακτηρίζεται από εντυπωσιακά μεγέθη, τα τελευταία χρόνια, με διαδοχικές αυξήσεις μέχρι το 2008 στις διεθνείς αφίξεις τουριστών και στο **τουριστικό συνάλλαγμα**. Η εικόνα ισχυροποίησης του κλάδου στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα ενισχύεται από επίσημες μελέτες<sup>23</sup>. Ειδικότερα, για τα επόμενα δέκα χρόνια, το WTTC<sup>24</sup> προβλέπει σταθερή ετήσια αύξηση των παγκόσμιων αφίξεων κατά 4,2%, ενώ ο UNWTO<sup>25</sup> χαρακτήρισε το 2006 ως χρονιά ρεκόρ, καθώς οι αφίξεις αυξήθηκαν με 4,5%, ξεπερνώντας τα 842 εκατ. τουρίστες<sup>26</sup>. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, σε όρους διεθνών αφίξεων και εσόδων από τον τουρισμό, παγκοσμίως, η Ελλάδα κατατάσσεται στη δεύτερη δεκάδα.

Πιο συγκεκριμένα, **ο Τουρισμός αποτελεί μία από τις βασικές πηγές εισροής συναλλάγματος για την ελληνική οικονομία** (σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, τα έσοδα από τον τουρισμό ξεπέρασαν την αξία των εξαγωγών των ελληνικών προϊόντων), **συνεισφέροντας περίπου κατά 18% στο ελληνικό ΑΕΠ, καλύπτοντας σχεδόν κατά 40% το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου πληρωμών, συμβάλλοντας στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού της χώρας** (δημιουργώντας

<sup>20</sup> Καλιφιώτης Στ., (1978), «Τουριστικό Μάρκετινγκ-Βασικές αρχές», εκδ. Τυροβολάς, Αθήνα

<sup>21</sup> United Nations' World Tourism Organization

<sup>22</sup> World Travel & Tourism Council

<sup>23</sup> ΠΗΓΗ: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=442601>, ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ:08/02/2012

<sup>24</sup> Ό.π.

<sup>25</sup> Ό.π

περίπου 800.000 θέσεις εργασίας) και περιλαμβάνοντας πληθώρα προϊόντων και υπηρεσιών, εντάσσοντας στους κόλπους του ποικιλία επιχειρησιακών κλάδων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Η **ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων** συνδέεται άμεσα με την ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του Οργανισμού **World Economic Forum**, η Ελλάδα βρίσκεται στην **24η θέση** μεταξύ 124 χωρών, **με βάση τον Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας**<sup>27</sup>. Με άξονα αναφοράς αυτή τη μελέτη, ο **Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ)** και ο **Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ)**, σε κοινή τους ανακοίνωση, διατύπωσαν την άποψη πως «η ανταγωνιστικότητα στον τουρισμό δεν εξαρτάται μόνο, ή κατά κύριο λόγο, από τις τιμές». Η συγκεκριμένη άποψη αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού στη διεθνή βιβλιογραφία, όπου ο προσανατολισμός στην Αγορά και στο Μάρκετινγκ συνδέεται με τις επιδόσεις των τουριστικών επιχειρήσεων. Στις σημερινές ανταγωνιστικές παγκόσμιες αγορές, όπως αυτή του Τουρισμού, τα Διευθυντικά Στελέχη αναζητούν να βελτιώσουν την **αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεών τους**, παρακολουθώντας τον ανταγωνισμό και τους πελάτες.

Μια διαφορετική θεώρηση έρχεται να εμπλουτίσει την εικόνα που είχαμε μέχρι σήμερα για τον τρόπο βελτίωσης των επιδόσεων των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών και, κατ' επέκταση, των τουριστικών επιχειρήσεων. Με αυτό το σκεπτικό, το πεδίο έρευνας επικεντρώνεται στο τρίπτυχο: Προσανατολισμός στην Αγορά - Προσανατολισμός στους Υπαλλήλους - Συνολική Απόδοση. Δηλαδή, η φιλοσοφία του Μάρκετινγκ αναφέρεται τόσο στην ικανοποίηση των Πελατών όσο και των Υπαλλήλων, που αποτελούν τους «εσωτερικούς» πελάτες, με στόχο τη βελτίωση των αποτελεσμάτων της επιχείρησης. Αναλυτικότερα, λοιπόν, θα ήταν σκόπιμο για μία επιχείρηση που δραστηριοποιείται στο χώρο του Τουρισμού να λάβει υπόψη της τις παρακάτω διαστάσεις σε ένα ολοκληρωμένο μοντέλο Τουριστικού Μάρκετινγκ:

### **1) Προσανατολισμός στην Αγορά (Εξωτερικός Προσανατολισμός)**

Πρόκειται για την έννοια που σχετίζεται με το βαθμό της εφαρμογής της φιλοσοφίας του Μάρκετινγκ στην επιχείρηση, με άξονα αναφοράς τους πελάτες. Ο βαθμός στον οποίο μία επιχείρηση είναι προσανατολισμένη στην αγορά (εξωτερικός προσανατολισμός) μπορεί να μετρηθεί με διαφορετικούς τρόπους. Τα τελευταία 20 χρόνια έχουν αναπτυχθεί δύο κυρίαρχες εννοιολογικές προσεγγίσεις, βάσει των οποίων ο προσανατολισμός στην αγορά και στο Μάρκετινγκ εξετάζεται: α) ως στοιχείο της κουλτούρας της επιχείρησης, β) ως στοιχείο της συμπεριφοράς της επιχείρησης. Συνοπτικά, οι δύο προσεγγίσεις αναγνωρίζουν τη σημασία των πληροφοριών που αντλούνται από την αγορά (πελάτες και ανταγωνισμός), όσο και της διάχυσης και αξιοποίησής τους από την επιχείρηση, μέσα από τη διαλειτουργική επικοινωνία, με απώτερο στόχο την ικανοποίηση των πελατών και άρα τη βελτίωση της επιχειρησιακής απόδοσης.

### **2) Προσανατολισμός στους Υπαλλήλους (Εσωτερικός Προσανατολισμός)**

Αν σταθούμε μονάχα στον Προσανατολισμό στην Αγορά, το Μάρκετινγκ της τουριστικής επιχείρησης αποκτά μυωπική διάσταση, καθώς αγνοεί ένα σημαντικό **σύνδεσμο**

---

<sup>27</sup> ΠΗΓΗ: <http://www.ando.gr/eot/greek/stats/index.htm>, Ημερ. Επίσκ. 27/4/13

**ανάμεσα στην Επιχείρηση και τον Πελάτη.** Πρόκειται για τους Υπαλλήλους, συμπεριλαμβανομένων των Στελεχών Πρώτης Γραμμής, που έρχονται σε επαφή με τον Πελάτη για την παροχή υπηρεσιών.

**Ο ρόλος του ανθρώπινου δυναμικού** στην ικανοποίηση των Πελατών αποκτά ξεχωριστή σημασία καθώς «προσωποποιεί» την άυλη υπόσταση των υπηρεσιών, ενώ παράλληλα, με βάση την αλληλεπίδραση Υπαλλήλων-Πελατών, διαμορφώνονται οι αντιλήψεις των Πελατών για τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Επιπλέον, οι πρακτικές Μάρκετινγκ των επιχειρήσεων «περνούν» μέσα από το ανθρώπινο δυναμικό της επιχείρησης. Το ενδιαφέρον στρέφεται λοιπόν πρώτα στην ικανοποίηση των υπαλλήλων (Εσωτερικός Προσανατολισμός), κάτι που στη συνέχεια αναμένεται να οδηγήσει στην αύξηση του βαθμού ικανοποίησης των πελατών (Εξωτερικός Προσανατολισμός). Σε αυτό το σημείο, «γεφυρώνεται» το Μάρκετινγκ για τους Υπαλλήλους (Εσωτερικό Μάρκετινγκ) με τη Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων και το Μάρκετινγκ για τους Πελάτες. Με το συνδυασμό των δύο αυτών μορφών Προσανατολισμού, είναι δυνατόν να επιτευχθεί μια ισορροπημένη προσέγγιση, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερα τελικά αποτελέσματα.

### **3) Συνολική Απόδοση**

Τα τελικά αποτελέσματα δεν μετρώνται μόνο με ποσοτικά μεγέθη που απεικονίζονται στις λογιστικές καταστάσεις. Με τον όρο Συνολική Απόδοση νοούνται όλα τα οικονομικά μεγέθη (π.χ. μερίδιο αγοράς, ετήσιος κύκλος εργασιών, ποσοστό πληρότητας ξενοδοχειακής επιχείρησης) και μη οικονομικά μέτρα απόδοσης (π.χ. ικανοποίηση πελατών, οργανωσιακή αφοσίωση, εργασιακή ικανοποίηση). Οι διαστάσεις της απόδοσης επηρεάζονται είτε άμεσα είτε έμμεσα τόσο από τον Εσωτερικό όσο και από τον Εξωτερικό Προσανατολισμό, στοιχεία που συμβάλλουν στο σύνολό τους τελικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών επιχειρήσεων.

Τα στοιχεία για το τρέχον έτος εν μέσω οικονομικής κρίσης θεωρούνται μάλλον αποθαρρυντικά. Άλλωστε, με βάση το **Δείκτη Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ** (World Economic Forum), η διαφάνεια της κυβερνητικής τουριστικής πολιτικής στην Ελλάδα παρουσιάζει έντονα αρνητική πορεία, καθώς η χώρα μας κατέλαβε την 101<sup>η</sup> θέση το 2010, την 99<sup>η</sup> θέση το 2009 σε σχέση με την 74<sup>η</sup> του 2008.

Ωστόσο, η ταχεία υλοποίηση συντονισμένων παρεμβάσεων προς τη βελτίωση των αδυναμιών και η αποδοτική χρήση των διαθέσιμων πόρων μπορούν να επιφέρουν σημαντικά οφέλη στην παραγωγικότητα και στην ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού και της ελληνικής οικονομίας.

Συνοψίζοντας, ο Ελληνικός Τουρισμός έχει ανάγκη από μια νέα θεώρηση Τουριστικού Μάρκετινγκ. Ειδικότερα, οι ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις θα ήταν σκόπιμο να καλλιεργήσουν τη φιλοσοφία του Μάρκετινγκ μέσα από την **ταυτόχρονη εκτίμηση της αξίας του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος**, αναγνωρίζοντας τη συνδυαστική αξία υπαλλήλων και πελατών σε μια προσέγγιση που θα προσδώσει προστιθέμενη αξία στην απόδοση των δραστηριοτήτων τους και, κατά συνέπεια, στην ανταγωνιστικότητά τους. Χτίζοντας επάνω σε αυτό το εννοιολογικό πλαίσιο, η επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον τουριστικό τομέα ενστερνίζεται τις απόψεις της Διοίκησης, των υπαλλήλων και των πελατών και τις συνεκτιμά με στόχο τη διαμόρφωση της στρατηγικής ανάπτυξης διατηρήσιμου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

## 2.2.3 ΠΩΣ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΕΤΑΙ Η ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο «συμμετρικός» χαρακτήρας αυτής της προσέγγισης που αναπτύξαμε παραπάνω εξετάζει εσωτερικά και εξωτερικά τις πρακτικές Μάρκετινγκ μιας τουριστικής επιχείρησης, υποστηρίζοντας τη φιλοσοφία του Μάρκετινγκ για την ικανοποίηση των αναγκών των Πελατών και δίνει απαντήσεις σε ερωτήματα, όπως:

**Πώς η αποτελεσματική διοίκηση των ανθρωπίνων πόρων επηρεάζει την απόδοση μιας επιχείρησης; Για να απαντηθεί αυτό το κρίσιμο ερώτημα, θα πρέπει να το εξειδικεύσουμε κατά τομέα στα εξής υπο-ερωτήματα:**

1. Πώς οι υπάλληλοι θα γίνουν οι καλύτεροι «πρεσβευτές» της επιχείρησης;
2. Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που αυξάνουν την εργασιακή ικανοποίηση;
3. Πώς συνδέεται η ικανοποίηση των Πελατών με την ικανοποίηση των Υπαλλήλων;
4. Πώς μπορούμε να αποκτήσουμε, αλλά και να διατηρήσουμε, όχι μόνο ικανοποιημένους, αλλά και ενθουσιασμένους πελάτες;
5. Πώς επιτυγχάνεται η βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών;
6. Πώς επηρεάζεται η οικονομική απόδοση της επιχείρησης από την αλληλεπίδραση Υπαλλήλων-Πελατών;

Ο συνδυασμός των τριών πτυχών της ολιστικής προσέγγισης του Τουριστικού Μάρκετινγκ (Εσωτερικός Προσανατολισμός, Εξωτερικός Προσανατολισμός, Επιχειρησιακή Απόδοση) αποτελεί αντικείμενο Έρευνας που εκπονείται από το Εργαστήριο Μάρκετινγκ (Athens Laboratory of Research in Marketing-ALARM) του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΑΣΟΕΕ)<sup>28</sup>, καλύπτοντας τόσο ένα μεγάλο «κενό» στη διεθνή έρευνα όσο και μια βασική ανάγκη των τουριστικών επιχειρήσεων για ενσωμάτωση στον τρόπο δράσης τους, μιας ολοκληρωμένης Προσέγγισης Τουριστικού Μάρκετινγκ με πρακτικές εφαρμογές για την ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουρισμού.

### - *Νέες τεχνολογίες, κοινωνία και οικονομία*

Η «Κοινωνία της Πληροφορίας» -ως Επιχειρηματικό πρόγραμμα στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ<sup>29</sup>, αλλά και ως ευρύτερη έννοια - εξελίσσεται και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια με ταχείς ρυθμούς, τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις αλλάζοντας σταδιακά τον τρόπο ζωής και εργασίας.

Οι βιομηχανίες των τεχνολογιών της πληροφορίας και των υπηρεσιών εξελίσσονται σε έναν από τους μεγαλύτερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της ελληνικής οικονομίας με μέσους ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης που ξεπερνούσαν το 30% - 35% πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση. Έχουν ήδη αρχίσει να δημιουργούνται νέα προϊόντα και υπηρεσίες, θέσεις εργασίας και νέες δυνατότητες για τις επιχειρήσεις, συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση και βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

<sup>28</sup> ΠΗΓΗ: <http://www.icap.gr/> ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ:28/03/2012

<sup>29</sup> Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (2007-2013)

Μέσα σε ένα οικονομικό περιβάλλον, που συνεχώς εξελίσσεται και διεθνοποιείται, κανείς δεν αμφισβητεί την ανάγκη για τόνωση της ανταγωνιστικότητας κάθε χώρας, η οποία αποτελεί μια διαρκή και σύνθετη διαδικασία, εξαρτώμενη από πολλούς παράγοντες. **Η ανταγωνιστικότητα είναι από τη φύση της μια συγκριτική έννοια και προκύπτει από τις επιδόσεις της κάθε χώρας σε σύγκριση με άλλες τόσο σε μακροοικονομικό, όσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο.**<sup>30</sup>

Το ΕΣΑΑ υιοθέτησε από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας του μια ευρεία και πολυδιάστατη προσέγγιση στο ζήτημα της ανταγωνιστικότητας, ανάλογη αυτής που διαπνέει την ευρωπαϊκή Στρατηγική της Λισαβόνας, έχοντας ορίσει την ανταγωνιστικότητα ως την «ικανότητα διατήρησης και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της χώρας – αναβάθμισης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ενίσχυσης της απασχόλησης και της πραγματικής συνοχής, της περιβαλλοντικής προστασίας και αναβάθμισης, της διαρκούς βελτίωσης της παραγωγικότητας – υπό συνθήκες παγκοσμιοποίησης».<sup>31</sup>

Έτσι, συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε πως η ανταγωνιστικότητα είναι μια δυναμική έννοια, με πολλές διαστάσεις, η οποία δεν μπορεί να ταυτιστεί με το απλό συγκριτικό πλεονέκτημα κόστους, και δεν αναλύεται μόνο σε έναν, ή δύο, παράγοντες. Ταυτόχρονα είναι και μια συγκριτική έννοια, που ορίζεται σε σχέση με τις επιδόσεις και τα χαρακτηριστικά των άλλων εθνικών οικονομιών του διεθνή συστήματος. Ενσωματώνει συγκεκριμένους στόχους του βιοτικού επιπέδου, του επιπέδου απασχόλησης, της ποιότητας ζωής των κατοίκων μιας οικονομίας, αλλά και σχετίζεται με τις εμπορικές επιδόσεις της οικονομίας δηλαδή με την διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου, τεχνογνωσίας, κ.λ.π.

#### - *Ανάλυση Ανταγωνιστικότητας του Porter*<sup>32</sup>

Βασική έννοια της ανταγωνιστικής στρατηγικής είναι **το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα**. Σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, οι επιχειρήσεις θεωρούνται επιτυχημένες σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές τους αν διαθέτουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Σύμφωνα λοιπόν, με τον Porter<sup>33</sup>, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των κρατών προκύπτει από την προσπάθεια για συνεχή βελτίωση της παραγωγικής τους διαδικασίας και καινοτομία μεμονωμένων επιχειρήσεων.

Έτσι, η απόκτηση και η διατήρηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος είναι μια εξελικτική διαδικασία που μπορεί να ανεξαρτητοποιηθεί από τις παραγωγικές εντάσεις ή τη δομή του κόστους των οικονομικών κλάδων της κάθε χώρας. Η θεωρία του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που έχει αναπτυχθεί από τον Porter, διακρίνει δύο βασικούς τύπους ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος<sup>34</sup>:

**Χαμηλό κόστος:** Αποτελεί την ικανότητα μιας επιχείρησης να σχεδιάζει, να παράγει και να διαθέτει στην αγορά ένα προϊόν πιο αποτελεσματικά από τους ανταγωνιστές της. Έτσι η επιτυχία κρύβεται στη παραγωγή του ίδιου προϊόντος πιο αποδοτικά και οικονομικά από τους ανταγωνιστές. Η επίτευξη του χαμηλότερου κόστους αποτελεί για μερικούς πηγή

<sup>30</sup> Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ)

<sup>31</sup> Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ)

<sup>32</sup> Porter, M., (1987) "Από το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην εταιρική στρατηγική", *Επιχειρησιακή Επιθεώρηση του Χάρβαρντ*, Μάιος/Ιούνιος 1987

<sup>33</sup> Ο.π

<sup>34</sup> Κάτι που αποκλείεται εκ κατασκευής στο υπόδειγμα Hecksher-Ohlin, για παράδειγμα, όπου οι παραγωγικές εντάσεις είναι αυτές που προσδιορίζουν τις διαφορές κόστους και διαμορφώνουν το συγκριτικό πλεονέκτημα.

ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, αφού οι εταιρίες μπορούν με τιμές ίδιες ή παραπλήσιες με αυτές των ανταγωνιστών, να έχουν μεγαλύτερα κέρδη και μεγαλύτερες δυνατότητες επένδυσης, για την περαιτέρω ενίσχυση της ανάπτυξής τους.

Όπως τονίζουν και οι καθηγητές G. Hamel και C. K. Prahalad (1994), η συνεχής προσπάθεια για μείωση του κόστους παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων οδηγεί σταδιακά σε «επιχειρηματική ανορεξία», δηλαδή η υπερβάλλουσα επιθυμία για πιο αποτελεσματική διαχείριση του κόστους οδηγεί την επιχείρηση σε ολική αδυναμία και αποστέωση, και σταδιακά στο θάνατο.

**Διαφοροποίηση:** Αποτελεί την ικανότητα της κάθε επιχείρησης να προσφέρει ποιοτικά προϊόντα, με ειδικά χαρακτηριστικά ή υπηρεσίες μετά την πώληση τους. Η διαφοροποίηση αυτή, δίνει την δυνατότητα στην επιχείρηση να επιτυγχάνει υψηλές τιμές, οι οποίες οδηγούν σε ανώτερη κερδοφορία δεδομένου ότι το κόστος είναι συγκρίσιμο με αυτό των ανταγωνιστών.

Πολλές επιχειρήσεις μάλιστα, θεωρούν πως η ανάπτυξη για παράδειγμα των τεχνολογικά προηγμένων προϊόντων είναι ο μοναδικός δρόμος προς την επιτυχία. Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη προϊόντων ξεκινάει από κάποιους επιστήμονες και τις ανακαλύψεις τους και τελειώνει εκεί. Το αποτέλεσμα είναι προϊόντα υψηλής τεχνολογικής αρτιότητας, υψηλού κόστους παραγωγής και χαμηλής απόδοσης από τους καταναλωτές. Παραδείγματα τέτοιων προϊόντων είναι το εικονοτηλέφωνο, οι ηλεκτρονικές προσωπικές ατζέντες και άλλα.

Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, μπορεί να εξηγήσει την ανταγωνιστικότητα μέσα από μια σειρά παραγόντων, οι βασικότεροι από τους οποίους αναφέρονται στη συνέχεια:

#### **Παράγοντες που οδηγούν στην απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος κόστους:**

- Ø Το ανταγωνιστικό κόστος παραγωγής και διανομής.

#### **Παράγοντες που οδηγούν στην απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος διαφοροποίησης:**

1. Η ικανότητα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.
2. Η ικανότητα ανταπόκρισης στις ανάγκες του πελάτη.
3. Η δυνατότητα για καινοτομία και συνεχείς βελτιώσεις των προϊόντων.
4. Η δυνατότητα ανάπτυξης αναγνωρίσιμων προϊόντων & υπηρεσιών.

#### **Παράγοντες που σχετίζονται και με τα δύο είδη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος:**

- Ø Η υιοθέτηση σύγχρονων τεχνολογιών.
- Ø Η μάθηση του προσωπικού.

Τέλος, το υπόδειγμα του Porter προσέφερε και μια θεωρία σταδίων για τη διαχρονική εξέλιξη των οικονομιών και τους παράγοντες που έχουν μεγαλύτερη σημασία σε κάθε στάδιο. Σύμφωνα με τα τέσσερα στάδια της ανταγωνιστικής εξέλιξης των χωρών (Porter 1990: κεφάλαιο 10), οι χώρες διέρχονται διαδοχικά από (1) το στάδιο όπου μοχλοί της ανταγωνιστικότητας είναι οι βασικοί συντελεστές της παραγωγής (basic factor-driven stage)- (2) το επενδυτικό στάδιο (investment-driven stage) όπου ξεκινά ο σχηματισμός πιο σύνθετων



συντελεστών, έχει σημασία το μέγεθος και η ανάπτυξη της εγχώριας αγοράς, αυξάνεται η τοπική αντιπαλότητα και η κινητοποίηση. (3) το στάδιο των καινοτομιών (innovation- driven stage), όπου οι επιχειρήσεις αναπτύσσουν παγκόσμιες στρατηγικές, η πολυπλοκότητα της εγχώριας ζήτησης είναι πλεονέκτημα, αναπτύσσονται οι συναφείς και υποστηρικτικοί κλάδοι, σχηματίζονται εξελιγμένοι και εξειδικευμένοι συντελεστές και κάποια μειονεκτήματα ενδέχεται να μεταμορφωθούν σε πλεονεκτήματα. (4) το τελευταίο, αλλά όχι αναπόφευκτο στάδιο, είναι αυτό της κάμψης προς την απλή αξιοποίηση του υφιστάμενου πλούτου (wealth-driven stage).

Ο Porter ασφαλώς δεν είναι ο πρώτος που διατυπώνει ένα «υπόδειγμα σταδίων» για να περιγράψει την αναπτυξιακή τροχιά των χωρών, ούτε είναι ο πλέον τυπικός εκπρόσωπος αυτής της παράδοσης<sup>35</sup>. Εντούτοις, η προσέγγισή του φωτίζει ένα στοιχείο που δύσκολα ενσωματώνεται στα παραδοσιακά, νεοκλασικά μοντέλα: τη σημασία του ποιοτικού άλματος από μια ανταγωνιστικότητα που στηρίζεται σε «βασικούς» συντελεστές (φτηνή εργασία, φυσικοί πόροι) σε μια «σύνθετη» ανταγωνιστικότητα βασισμένη στην καινοτομία, την τεχνολογία και τη συνεχή βελτίωση των επιχειρηματικών πρακτικών.

## **Προγραμματισμός και καθορισμός πολιτικής**

**Οι αποφάσεις μιας τουριστικής επιχείρησης στηρίζονται στη μελέτη και ανάλυση θεμελιωδών ζητημάτων, όπως:**

- Ποια είναι η παρούσα κατάσταση της επιχείρησης.
- Ποιοι είναι οι στόχοι της επιχείρησης (βραχυπρόθεσμοι, μεσοπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι).
- Ποια πρέπει να είναι τα ενδιάμεσα στάδια (επιχειρηματικά βήματα) για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί.
- Με ποια κριτήρια (ποιοτικά και ποσοτικά) θα επιβεβαιωθεί το ποσοστό επίτευξης των στόχων αυτών (τελικό επιχειρηματικό ζητούμενο).

## **2.2.4 ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ**

Στο ερώτημα περί κοινωνικής και οικονομικής αξίας του Εθελοντισμού για την τοπική κοινωνία θεωρείται ότι ο Εθελοντισμός προωθεί κατ' εξοχήν την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή, αναπτύσσεται κυρίως σε τοπικό επίπεδο και άρα ευεργετεί και αξιοποιεί τοπικές δυνατότητες, καθώς και ότι δρα μαζί με τους τοπικούς πληθυσμούς. Μέσω των οργανώσεων καλλιεργείται η κουλτούρα της ενεργούς συμμετοχής και η συνείδηση του ενεργού πολίτη. Η τοπική οικονομία ενεργοποιείται καθώς οι οργανώσεις υλοποιούν δράσεις

---

<sup>35</sup> Σε πιστοποίηση της 'ευελιξίας' του υποδείγματός του (αλλά και σε επιβεβαίωση όσων του καταλογίζουν αδυναμία διατύπωσης επαρκών γενικεύσεων), ο Porter διευκρινίζει ότι κανένα στάδιο δεν είναι αναπόφευκτο, ενώ οι πολιτιστικές επιρροές και διαφορετικές ιστορικές εμπειρίες παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο.

χρησιμοποιώντας υπηρεσίες και αγαθά, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο, σε κάποιες περιπτώσεις και θέσεις εργασίας. Η εθελοντική εργασία μειώνει τα λειτουργικά κόστη των οργανώσεων όπως και τα κόστη των δραστηριοτήτων τους. Επομένως, βελτιώνεται η τιμή ή η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ή προϊόντων<sup>36</sup>.

Η σχέση των εθελοντικών οργανώσεων με την Πολιτεία /Κράτος χαρακτηρίζεται από αμφιθυμία και εστιάζει κατά πολύ στην κριτική που ασκείται στην οικονομική και πελατειακή συναλλαγή των οργανώσεων με το Κράτος. Ανάλογα με τον τομέα δραστηριοποίησης της δομής η κριτική αυτή γίνεται λιγότερο ή περισσότερο έντονη.

---

<sup>36</sup> Μελέτη για τη διερεύνηση και αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης του εθελοντισμού στην Ελλάδα» στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα «ευρωπαϊκό έτος εθελοντισμού 2011

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

### ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

#### 3.1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάγκη μιας ισόρροπης τουριστικής περιβαλλοντικής πολιτικής είναι επιτακτική, δεδομένου ότι το περιβάλλον, εκτός από την ίδια τη ζωή μας, επηρεάζει αποφασιστικά τη βιωσιμότητα των τουριστικών προορισμών και επιχειρήσεων. Ο τουρισμός μπορεί να έχει σημαντικές θετικές επιδράσεις (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές), αλλά δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι μπορεί να έχει και σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον. Συμπερασματικά ο τουρισμός ξεφεύγει από τον παραδοσιακό του ρόλο και μεταλλάσσεται με βάση τις ευρύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές. Συγκεκριμένα, στις μέρες μας:

- Ο τουρισμός μετατρέπεται από οικονομία των υπηρεσιών σε οικονομία των εμπειριών.
- Ο τουρίστας χαρακτηρίζεται από αυξημένη κοινωνική και περιβαλλοντική ευαισθησία.
- Το σύστημα των κοινωνικών αξιών μεταβάλλεται συνεχώς.
- Η παγκοσμιοποίηση επιδρά στην ανάπτυξη του τουρισμού.
- Η σύνδεση της τεχνολογίας με το Μάρκετινγκ γίνεται πλέον απαραίτητη. (Ακριβός, Σαλεσιώτης, 2007, Ηγουμενάκης, Κραβαρίτης, 2004)

Σύμφωνα με τα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα ο Σύνδεσμος Ελληνικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) για το έτος 2011 οι λεγόμενες **εναλλακτικές μορφές τουρισμού** κερδίζουν ολοένα και περισσότερο έδαφος. Έχει αρχίσει και στη χώρα μας να αναπτύσσεται μια αισιόδοξη προοπτική σχετικά με τον τομέα αυτό. Σύμφωνα με τα πρακτικά Της **Παγκόσμιας Συνόδου για το Περιβάλλον στο Γιοχάνεσμπουργκ** της Ν. Αφρικής για το Περιβάλλον, το 2002:

Οι προοπτικές για το έτος που διανύουμε (σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του ΣΕΤΕ<sup>37</sup> διαμορφώνονται ως εξής:

- Συγκράτηση των τουριστικών μεγεθών βραχυπρόθεσμα
- Μακροπρόθεσμη ανάπτυξη των τουριστικών μεγεθών
- Οι επενδύσεις στον τουριστικό κλάδο θα κυλήσουν με αργό ρυθμό ανάπτυξης. Ωστόσο, θα κινηθούν ανοδικά σε βάθος δεκαετίας.

---

<sup>37</sup> Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων

- Παρά την οικονομική κρίση στην ευρωζώνη, οι διεθνείς αφίξεις κινήθηκαν ανοδικά το πρώτο οκτάμηνο του έτους με την Ελλάδα να παρουσιάζει αύξηση 14%.
- Μαζική επιστροφή των Αμερικανών τουριστών στην Ευρώπη

Σε κάθε περίπτωση πάντως, αν αναλογιστεί κανείς τον εγχώριο τουρισμό του οποίου τα αποτελέσματα δεν είναι καταγεγραμμένα με ακρίβεια, τότε η συνεισφορά του τουρισμού στην βιωσιμότητα της ελληνικής οικονομίας αποκτά ουσιαστικά μεγαλύτερη σημασία όχι μόνο σε ποσοτικό, αλλά και **σε ποιοτικό επίπεδο**. Η ποιοτική παράμετρος συγκεκριμένα αφορά κυρίως στην ανατρεπτική επιρροή που ασκεί ο εγχώριος τουρισμός στο φαινόμενο της εποχικότητας που χαρακτηρίζει το ελληνικό τουριστικό προϊόν. Στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, σε συνθήκες έντονου ανταγωνισμού, αποτελεσματικός αποδεικνύεται ο τουριστικός προορισμός που μπορεί να ικανοποιήσει πληρέστερα τις ανάγκες ενός απαιτητικού και ευαισθητοποιημένου τουριστικού κοινού. Για την επίτευξη της αποτελεσματικότητας, σε πολλές χώρες εμπεδώνεται η θεσμική συνεργασία του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα του τουρισμού. Παραδοσιακά, βέβαια, το φορτίο της ευθύνης για την τουριστική ανάπτυξη ανήκει κυρίως στο δημόσιο τομέα.

Με αφορμή τις συζητήσεις για το περιβάλλον, εκτός από την αυτονόητη πλέον σημασία της προστασίας του, επισημαίνουμε την ιδιαίτερη σημασία της που προσλαμβάνει μια **μακρόπνοη στρατηγική** για τον Τουρισμό. **Το περιβάλλον αποτελεί το σημαντικότερο πάγιο στοιχείο των τουριστικών προορισμών και των τουριστικών επιχειρήσεων**. Το γεγονός αυτό και μόνο πρέπει να κάνει αυτονόητη τη σημασία της πρόληψης και της επίλυσης προβλημάτων που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη.

### **Κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις:**

#### **Ο τουρισμός μπορεί να έχει τις παρακάτω θετικές επιδράσεις:**

- Ερέθισμα για την κατασκευή υποδομών
- Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας
- Ενδυνάμωση των τοπικών παραδόσεων και της ταυτότητας των κατοίκων μιας περιοχής.
- Διευκόλυνση των σχέσεων των κατοίκων μιας περιοχής με τον υπόλοιπο κόσμο.

#### **Μπορεί, όμως, να έχει και αρνητικές επιπτώσεις:**

- Διαταραχή της τοπικής οικονομίας.
- Επίπτωση στην τοπική παράδοση και ταυτότητα.
- Επιβάρυνση του περιβάλλοντος.
- Μπορεί να ενισχύσει τις τριβές μεταξύ κοινωνικών ομάδων.

Είναι γνωστό ότι η **βραχυπρόθεσμη επιδίωξη του κέρδους** έρχεται αρκετές φορές αντιμέτωπη με την περιβαλλοντική προστασία. Το θέμα όμως που άπτεται άμεσα της **ανταγωνιστικότητας**, είναι ότι η βραχυπρόθεσμη επιδίωξη του κέρδους, η χωρίς προοπτική πρόσκαιρη και ευκαιριακή κερδοφορία αντίκειται εν τέλει στην ανταγωνιστικότητα. Η

προστασία του περιβάλλοντος και οι πρωτοβουλίες με κατεύθυνση την αειφόρο ανάπτυξη σε βάθος χρόνο θα φέρουν περισσότερα οφέλη πέραν του χρηματικού κέρδους. **Επίσης, η ικανοποίηση των τουριστών θα εξασφαλίσει την ευημερία των τουριστικών επιχειρήσεων.**

### **3.2. ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

Για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα μας είναι αυτονόητη πλέον η **παράλληλη προστασία του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος** και των τοπίων της φύσης.

Ειδικότερα, τα μέσα για την επίτευξη αυτού του σκοπού είναι η **προώθηση εναλλακτικών, ήπιων μορφών τουρισμού** ενταγμένων σε δίκτυα πολιτιστικού - οικολογικού ενδιαφέροντος, που μπορούν να συμβάλλουν στην επέκταση της τουριστικής περιόδου κατά τους χειμερινούς μήνες και τη μερική αποσυμφόρηση των τουριστικά ανεπτυγμένων περιοχών προς όφελος της ανάπτυξης και του αγροτικού χώρου. Η αξιολόγηση των επιπτώσεων από τον χαρακτηρισμό περιοχών ως τουριστικά κορεσμένων και η εξέταση της ένταξής τους σε καθεστώς Ζωνών Ελέγχου Τουριστικής Ανάπτυξης με συνεκτίμηση και της αντοχής του φυσικού υποδοχέα (Αρχή της φέρουσας ικανότητας). Η πρόβλεψη ζωνών τουρισμού παραθεριστικής κατοικίας στα πλαίσια των ισχυουσών πολεοδομικών διατάξεων. Προτείνονται, επίσης, οι εξής **παρεμβάσεις** για την **αναβάθμιση** των τουριστικών περιοχών:

- Ø Έργα εξυγίανσης ποιοτικής αναβάθμισης των ακτών στις περιβαλλοντικά επιβαρημένες περιοχές. Αναπλάσεις των παραλιακών τουριστικών οικισμών με στόχο την απόδοση ταυτότητας στο δομημένο περιβάλλον κατά προτεραιότητα σε ζώνες περιβαλλοντικά επιβαρημένες.
- Ø Παροχή κινήτρων για ανακαινίσεις, αποκαταστάσεις κτιρίων, πεζοδρομήσεις, απομάκρυνση οχλουσών χρήσεων από τις οικιστικές ζώνες.
- Ø Διαμορφώσεις εισόδων πόλεων, διαμορφώσεις παραλιών, αναβάθμιση χερσαίων ζωνών λιμένων (Αρχή της πρόληψης).
- Ø Ανάδειξη των ιδιαίτερων ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων (παραδοσιακών οικισμών, των αρχαιολογικών χώρων, κλπ).
- Ø Οργάνωση πολιτιστικών διαδρομών και εντός αυτών ειδικών θεματικών.

Στη βάση των πρωτοβουλιών αυτών θα πρέπει να επιδιωχθεί μια πλέον **ισόρροπη ανάπτυξη** με ενίσχυση του αγροτικού χώρου μέσω των ήπιων μορφών τουρισμού και της αλληλο-συμπληρωματικότητας των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Ως επιμέρους συμπληρωματικά έργα υποδομής στις θαλάσσιες μεταφορές προτείνονται, η βελτίωση των υφιστάμενων λιμανιών, η χωροθέτηση τουριστικών και αλιευτικών καταφυγίων σε επιλεγμένες τοποθεσίες βάσει ειδικής μελέτης και η χωροθέτηση τουριστικών και αλιευτικών καταφυγίων σε επιλεγμένες περιοχές. Ως έργα υποδομής στις αεροπορικές μεταφορές προτείνονται η αναβάθμιση των αερολιμένων και έργα εξέτασης της

σκοπιμότητας δημιουργίας νέων ελικοδρομίων σε προορισμούς που πτήσεις αεροσκαφών είναι ασύμφωτες ή δυσανάλογα ρυπογόνες.

Περαιτέρω απαραίτητη καθίσταται για την αποσυμφόρηση των υφισταμένων υποδομών η προώθηση της ανακύκλωσης στα πλαίσια της ολοκληρωμένης διαχείρισης των απορριμμάτων και η διερεύνηση των δυνατοτήτων εκμετάλλευσης βιομάζας από τους ΧΥΤΑ<sup>38</sup>. Προτείνεται επίσης να εξασφαλισθεί η ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων έτσι ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες ύδρευσης αφενός με αξιοποίηση πηγών, κατασκευή φραγμάτων ανάσχεσης για τον εμπλουτισμό του υπόγειου υδροφορέα, κατασκευή μικρών λιμνοδεξαμενών για τη δημιουργία ταμιευτήρων και αφετέρου με περιορισμό των απωλειών νερού.

Τέλος η σύνδεση της αγροτικής παραγωγής με την τουριστική ανάπτυξη για τα ελληνικά δεδομένα θα αποτελούσε την πρόταση, που θα κάλυπτε ταυτόχρονα οικονομικά και οικολογικά ενδιαφέροντα με ρεαλιστική προοπτική εξέλιξης (Αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης). Η ενίσχυση της γεωργίας και η αντιμετώπιση των έντονων ανταγωνιστικών πιέσεων του τουρισμού και της οικιστικής χρήσης κρίνεται δυνατή στο πλαίσιο μιας πολυτομεακής προσέγγισης που θα αποβλέπει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου.

Ο αειφόρος τουρισμός παράλληλα με την **αειφόρο ανάπτυξη** εξελίσσονται σε «**όρους –κλειδιά**», που διέπουν κάθε σύγχρονη προσέγγιση της τουριστικής ανάπτυξης. Εν τούτοις, παραμένει ως ζητούμενο η πρακτική εφαρμογή και υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων και αρχών. Έτσι, ενώ οι επιχειρήσεις καλούνται να υιοθετήσουν τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, δεν τίθεται επαρκώς στη χώρα μας η πρακτική διάσταση του ζητήματος, το πώς, δηλαδή, μπορούν στην πράξη οι επιχειρήσεις να κινηθούν προς την κατεύθυνση αυτή. Μια πρακτική πτυχή του ζητήματος είναι το πόσοι πόροι κρίνονται απαραίτητοι για την υλοποίηση τέτοιων δομών.

Στις τουριστικές περιοχές οι λεγόμενοι «**τουριστικοί πόροι**», όπως το φυσικό περιβάλλον (νερό, αέρας, θάλασσα, ακτές κ.λ.π), αλλά και το ανθρωπογενές περιβάλλον (πολιτισμική κληρονομιά, αρχαιολογικά και άλλα μνημεία, αρχιτεκτονική κ.λπ.) δέχονται στις μέρες μας ολοένα και περισσότερη πίεση από τον τουρίστα όσον αφορά την προστασία του.

### **3.3 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

Επιτακτική κρίνεται η αποδοχή της ιδέας από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς ότι η **τουριστική ανάπτυξη πρέπει να είναι βιώσιμη οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά**. Οι επιπτώσεις μιας δραστηριότητας καταγράφονται στην οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική δομή και την περιβαλλοντική κατάσταση της περιοχής υποδοχής. Όμως, η επιβεβαίωση των καλύτερων επιδόσεων των **ειδικού ενδιαφέροντος μορφών τουρισμού**, αλλά και αυτή η **βελτίωση των επιπτώσεων του συμβατικού τουρισμού αναψυχής**, που δεν είναι βιώσιμος, απαιτούν ένα σαφές πλαίσιο μέτρησης επιπτώσεων (Κοκκώσης, Τσάρτας 2001).<sup>39</sup> Πολλές νέες ειδικές μορφές τουρισμού προτείνονται, είτε ως

<sup>38</sup> Χώροι Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων

λύσεις προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που προκλήθηκαν από τη γρήγορη και απρογραμματιστή ανάπτυξη του μαζικού «ηλιοτροπικού» τουρισμού τις τελευταίες δεκαετίες, είτε ως εργαλείο για την ανάπτυξη περιοχών, που δε διαθέτουν τους πόρους για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού<sup>40</sup> Έτσι, ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας θα πρέπει να μοιράζονται την ευθύνη μέσα σε πλαίσιο συνεργασίας για την ανάπτυξη του τουρισμού με ένα τρόπο που είναι οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά βιώσιμος (Κοκκώσης, Τσάρτας 2001).

Το τουριστικό μάρκετινγκ και η διαφήμιση είναι τα κύρια πεδία τουρισμού. στα οποία αναπτύσσεται η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Σύμφωνα με εισήγηση του Υπουργού Πολιτισμού και Τουρισμού για την τουριστική σαιζόν του 2011:<sup>41</sup>

- *Επενδύοντας στις υπάρχουσες δυνατότητες του Υπουργείου και των αρμόδιων Οργανισμών και Υπηρεσιών, σε ανθρώπινο δυναμικό και μέσα, αναβαθμίστηκε το **Visitgreece.gr**<sup>42</sup>, δημιουργήθηκε το **My-greece.gr** και μπήκε η Ελλάδα στα **Social Media (ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης) κανάλια (Facebook, YouTube, Twitter, Flickr)***

- *Δημιουργήθηκε το **Youingreece** - μια καμπάνια που προβάλλεται κυρίως στο διαδίκτυο και αποστέλλεται σε στοχευμένους πολλαπλασιαστές (στα αγγλικά, γερμανικά και ρώσικα), βασισμένη στην εμπειρία του ίδιου του επισκέπτη, με πραγματικούς επισκέπτες, σε πραγματικούς τόπους, σε πραγματικό χρόνο.*

- *Ενισχύθηκαν τα **famtrips**, οι επισκέψεις ξένων δημοσιογράφων και **opinion makers** στην πατρίδα μας, για να ζήσουν από κοντά την Ελληνική Εμπειρία.*

- *Τέθηκαν οι βάσεις για **συνδιαφήμιση του κράτους με τον ιδιωτικό τομέα, όπως άλλωστε συνηθίζεται στο εξωτερικό**»*

Αν και δεν υπάρχει ένα σαφές πλαίσιο για τη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που συμβάλλουν στην επιτυχή έκβαση της συνεργασίας, όπως είναι η ανάγκη για μια **ισορροπημένη δομή** στα όρια της συνεργασίας με σαφείς ρόλους και καθήκοντα για όλους τους συμμετέχοντες. Είναι απαραίτητη μια ευέλικτη προσέγγιση εκ μέρους όλων των συμμετεχόντων συνδυασμένη με την ικανότητα κατανόησης των αναγκών του άλλου συμμετέχοντα.

Η εισαγωγή σε παγκόσμιο επίπεδο της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης, ως πλαισίου για την αξιολόγηση της ανθρώπινης ευημερίας οδηγεί σε κρίσιμες αλλαγές στο υφιστάμενο σύστημα:

- Η αξιολόγηση των επιδόσεων του τουρισμού δεν βασίζεται μόνο στην καταγραφή της οικονομικής απόδοσης του συστήματος (οικονομική αποτελεσματικότητα), αλλά στην συμβολή της στην κοινωνική ισότητα (διάχυση των αποτελεσμάτων της ανάπτυξης στα διαφορετικά κοινωνικά στρώματα – ενδογενεακή ισότητα) και στην περιβαλλοντική διατήρηση.
- Η αξιολόγηση αυτή δεν γίνεται μόνο σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, αλλά σε μακροχρόνια

<sup>40</sup> Κοκκώσης,Χ., Τσάρτας Παρις, (2001), «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον», Εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα

<sup>41</sup> ΠΗΓΗ: <http://www.youtube.com/visitgreecegr> , Ημερ. Επίσκ. 20/3/2011

<sup>42</sup> Ο επίσημος Ιστότοπος του Ε.Ο.Τ.

προοπτική, αφού πρέπει να εξασφαλιστούν οι συνθήκες ανάπτυξης και των επόμενων γενεών, μέσα από την αύξηση του υπάρχοντος ανθρωπογενούς, ανθρώπινου, φυσικού και κοινωνικού κεφαλαίου.

- Όταν ένα τουριστικό προϊόν έχει χαμηλές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιδόσεις, έχουμε να κάνουμε με μη βιώσιμο τουρισμό. Ως «**βιώσιμος τουρισμός**» ορίζεται ο τουρισμός εκείνος που με τις υψηλές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιδόσεις, συμβάλει στην υψηλότερη δυνατή ευημερία και βιωσιμότητα της περιοχής υποδοχής μακροχρόνια (άριστο επίπεδο δε νοείται).
- Ο μαζικός τουρισμός παραλίας είναι μη βιώσιμος, διότι τα οικονομικά οφέλη για την περιοχή υποδοχής είναι χαμηλά, ενώ οι αρνητικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι υψηλές<sup>43</sup>. Οποιαδήποτε θέση στο σύστημα των αξόνων είναι προτιμητέα, καθώς βελτιώνει την υπάρχουσα κατάσταση, ενώ κινείται προς την θεωρούμενη ως «βέλτιστη» κατάσταση.

Τα τουριστικά προϊόντα που βασίζονται σε ειδικού ενδιαφέροντος μορφές τουρισμού (π.χ. πολιτιστικός, ιαματικός, εκπαιδευτικός, περιπέτειας, φυσιολατρικός, οικο-τουρισμός, ναυταθλητικός, συνεδριακός, θαλάσσιος τουρισμός κ.λ.π.), είναι περισσότερο βιώσιμα, διότι έχουν καλύτερες επιδόσεις, εφόσον έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από το μαζικό τουρισμό παραλίας. (Βαρβαρέσος 2000). Κάποια από τα προϊόντα αυτά φαίνεται να έχουν καλύτερες οικονομικές επιδόσεις (π.χ. ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός κινήτρων ή ο θαλάσσιος), ενώ άλλα φαίνεται να έχουν καλύτερες «περιβαλλοντικές επιδόσεις» (π.χ. ο φυσιολατρικός, ο περιπατητικός και ο αγροτουρισμός).<sup>44</sup>

**Η εξέταση των επιπτώσεων της τουριστικής δραστηριότητας γίνεται με βάση τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης: οικονομική αποτελεσματικότητα, κοινωνική ισότητα και περιβαλλοντική διατήρηση**, ιδιαίτερα όταν λαμβάνεται υπόψη και η μακροχρόνια διάστασή τους, που παραπέμπει στην έννοια του βιώσιμου τουρισμού. Όλες, όμως, οι μορφές τουρισμού δεν έχουν τις ίδιες, θετικές ή αρνητικές, επιπτώσεις.

Τις βέλτιστες επιδράσεις έχουν, θεωρητικά, οι μορφές εκείνες που είναι καλύτερα προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες συνθήκες της περιοχής όπου αναπτύσσονται, αξιοποιώντας με μακροχρόνια προοπτική τους τοπικούς φυσικούς, ανθρώπινους και ανθρωπογενείς πόρους.<sup>45</sup> Εξάλλου, και το γεγονός ότι οι μορφές αυτές βασίζονται στους τοπικούς πόρους περισσότερο από τις συμβατικές μορφές τουρισμού, μας οδηγεί στο να εξετάζουμε τα τουριστικά προϊόντα, όπως προσφέρονται στις συγκεκριμένες περιοχές.

---

<sup>43</sup> Βαρβαρέσος, Σ.,(2000),«Τουρισμός, Έννοιες, Μεγέθη, Δομές»,(2η έκδοση), Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

<sup>44</sup> Οι τελευταίες, που κατατάσσονται στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Βαρβαρέσος 2000), θεωρούνται εξ ορισμού ως βιώσιμες δεδομένου ότι ο *εναλλακτικός τουρισμός* είναι γενικός όρος που αναφέρεται σε μορφές τουρισμού μη συμβατικές και μη μαζικοποιημένες, οι οποίες επιδιώκουν την αποφυγή αρνητικών και τη δημιουργία θετικών κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιδράσεων.

<sup>45</sup> Η ίδια μορφή τουρισμού έχει διαφορετικές επιπτώσεις σε διαφορετικές περιοχές, εφόσον εφαρμόζεται με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι για κάθε μορφή τουρισμού μπορεί να υπάρχουν τόσα προϊόντα, όσοι είναι και οι προορισμοί που την εφαρμόζουν.



Κατά συνέπεια, το ζητούμενο είναι να βρεθεί το κατάλληλο πλαίσιο αξιολόγησης των διαφορετικών τουριστικών προϊόντων σε ό,τι αφορά στη συμβολή τους στη βιώσιμη ανάπτυξη μιας περιοχής υποδοχής, έτσι ώστε να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης και στη συνέχεια να επιβεβαιωθεί η υπόθεση ότι οι ειδικές μορφές τουρισμού έχουν καλύτερες επιδόσεις από το μαζικό τουρισμό παραλίας.

Η δημιουργία μακροχρόνιων οικονομικών προοπτικών σε μία περιοχή με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων με υψηλή προστιθέμενη αξία και αυξανόμενη ζήτηση, η παραγωγή νέας γνώσης μέσα από την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη, η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, η «συνετή» χρήση των ανανεώσιμων και μη φυσικών πόρων αποτελούν καθοριστικά στοιχεία μια βιώσιμης, αναπτυξιακής τουριστικής στρατηγικής.

### 3.4 Η ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ

Ο εθελοντισμός συμβάλλει στη στρατηγική για την ανάπτυξη «Ευρώπη 2020»<sup>46</sup>, ιδίως στον στόχο που θέτει η ΕΕ για ποσοστό απασχόλησης ύψους 75% έως το 2020, βοηθώντας τα άτομα να αποκτήσουν νέες δεξιότητες και να προσαρμοστούν στις αλλαγές που συντελούνται στην αγορά εργασίας. Η μελέτη του πανεπιστημίου Johns Hopkins διαπίστωσε ότι ο τομέας του εθελοντισμού μπορεί να συμβάλει έως 5% στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν<sup>47</sup>. Αυτό μπορεί να αποδειχθεί πολύ σημαντικό σε καιρούς οικονομικής δυσχέρειας και λιτότητας. Η αλληλεγγύη αυξάνεται επίσης μέσω του εθελοντισμού, όταν οι άνθρωποι μαθαίνουν πώς να προσαρμόζονται στις τεχνολογικές αλλαγές, στην παγκοσμιοποίηση και στη γήρανση του πληθυσμού.

Ο εθελοντισμός συμβάλλει άμεσα σε καίριους στόχους των πολιτικών της ΕΕ, όπως είναι η κοινωνική ενσωμάτωση, η απασχόληση, η εκπαίδευση, η ανάπτυξη δεξιοτήτων και η ιδιότητα του πολίτη. Η θετική του επίδραση επιβεβαιώνεται μέσω νέων δεικτών οι οποίοι μετρούν την κοινωνική συνοχή ή την ευτυχία, τον σύνδεσμο, την ενεργητικότητα και την ευημερία των εθελοντών<sup>48</sup>. Αυτό ισχύει και για τον εθελοντισμό σε τομείς με ένταση της γνώσης, όπως η εκπαίδευση και η έρευνα, συμπεριλαμβανομένης της διεθνούς συνεργασίας.

---

<sup>46</sup> Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Ευρώπη 2020: Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη», COM(2010) 2020 τελικό, της 3ης Μαρτίου 2010.

<sup>47</sup> «Measuring Civil Society and Volunteering» (Μετρήσιμα στοιχεία για την κοινωνία των πολιτών και τον εθελοντισμό), Πανεπιστήμιο Johns Hopkins 2007.

<sup>48</sup> Πρβλ. S. Hossenfelder, On the problem of measuring happiness (Το πρόβλημα με τη μέτρηση της ευτυχίας), 3 Φεβρουαρίου 2011. Διαθέσιμο στο SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1754423>, που αναφέρεται επίσης στην έρευνα της διεθνούς επιτροπής για τη μέτρηση των οικονομικών επιδόσεων και της κοινωνικής προόδου, η οποία δημιουργήθηκε από τον γάλλο πρόεδρο το 2008, καθώς και στην πρόσφατη προσέγγιση της βρετανικής στατιστικής υπηρεσίας να μετρηθεί η ευημερία των ανθρώπων.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

### ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

#### 4.1. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ

Εξαιτίας των αρνητικών συνεπειών των μαζικών αφίξεων δημιουργήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες η ανάγκη για αναζήτηση νέων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα το ενδιαφέρον πολλών επενδυτών, φορέων ανάπτυξης και μελετητών, εστιάζεται στην προώθηση ηπιότερων μορφών τουριστικής ανάπτυξης χωρίς να αποβλέπουν αποκλειστικά στο οικονομικό συμφέρον, αλλά στο σεβασμό στο περιβάλλον και στον πολιτισμό, καθώς και στην ικανοποίηση των αναγκών του εντόπιου κοινωνικού συνόλου. Ξεκίνησε δηλαδή μια ηπιότερη προσέγγιση ανάπτυξης τουριστικών προορισμών, δημιουργώντας έτσι μια νέα φιλοσοφία, τη φιλοσοφία του εναλλακτικού τουρισμού ως ένα είδος ενεργητικού τουρισμού που αντιτίθεται στο πρότυπο της μαζικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τον Butler (1990) (στο Ανδριώτης 2003, σελ. 140) οι εναλλακτικοί τύποι τουρισμού (και τουρίστα) επιφέρουν λιγότερες αρνητικές συνέπειες στους προορισμούς υποδοχής τουριστών χωρίς όμως να μειώνουν τα θετικά οικονομικά αποτελέσματα, πραγματικότητα επιθυμητή από όλους όσους βρίσκονται σε θέσεις κλειδιά στην τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής καθώς και τον ντόπιο πληθυσμό. Ενδεικτικά ο Fennel (2001) (στο Ανδριώτης 2003, σελ. 141) σημειώνει: "οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δίνουν την ευκαιρία στις χώρες να εκμηδενίσουν τις εξωγενείς επιδράσεις, να αναπτύξουν τη δική τους υποδομή και ανωδομή, ώστε να συμμετέχουν οι ίδιες στην ορθολογική ανάπτυξή τους – ουσιαστικά να κερδίσουν τη μάχη σε σημαντικά θέματα, αντί να τα παραχωρούν όλα σε ξένους επιχειρηματίες και ξένους θεσμικούς παράγοντες του τουριστικού χώρου".

Οι εναλλακτικοί τύποι τουρισμού είναι αυτοί που αντιτίθενται στις μέχρι τώρα παραδοσιακές μορφές μαζικής τουριστικής ανάπτυξης.

Μια ολοκληρωμένη έννοια του εναλλακτικού τουρισμού όπως έχει παρουσιαστεί από τον Inskeep (1991) (στο Ανδριώτης 2003, σελ. 141) παρατίθεται παρακάτω: "ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μικρής κλίμακας, μη συμβατικής φύσης, μη μαζικής εξειδίκευσης καθώς και κοινωνικά και περιβαλλοντολογικά ευαίσθητος και γεμάτος σεβασμό, σε αντίθεση με το συμβατικό τύπο μαζικού τουρισμού σε μεγάλα θέρετρα. Συνεπώς ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μια διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού, φιλική προς το περιβάλλον, επιτρέποντας θετικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και από κοινού βιώματα μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνιών". Όπως έχουν αποκαλύψει πολλοί μελετητές (π.χ. Andriotis 2000, EC 1993, Romeril 1985, Vanhove 1997), η πλειοψηφία των αρνητικών συνεπειών της τουριστικής ανάπτυξης προκύπτει από το μαζικό τουρισμό, για το λόγο ότι συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστών, απαιτεί επενδύσεις μεγάλης κλίμακας και λιγότερη συμμετοχή της ντόπιας κοινωνίας στην αναπτυξιακή διαδικασία (Andriotis 2002a, Doggart & Doggart 1996, Faulkner 1998).

Εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται οποιαδήποτε άλλη μορφή εκτός του κλασικού και δίνει μια εναλλακτική πρόταση στον κλασικό ή μαζικό τουρισμό που έχει σκοπό την αναψυχή.

Η διαμόρφωση αυτού του νέου προτύπου, αντιμέτωπου με τη μαζικοποίηση της τουριστικής διακίνησης, έχει αποκτήσει ποικίλους φανατικούς οπαδούς και υποστηρικτές σε ευρύ φάσμα κοινωνικών ομάδων και κινημάτων, που υποστηρίζουν με διαφορετικούς τρόπους την αναζήτηση της ποιότητας στο ταξίδι αλλά και τη σύνδεση της διαμονής σ' ένα τόπο με την προστασία του περιβάλλοντος και της ντόπιας κουλτούρας καθώς και με την αναζήτηση ενός διαφορετικού προτύπου τοπικής ανάπτυξης (Τσάρτας 1996 στο Ανδριώτης 2003, σελ. 140). Μπορεί μάλιστα να μειώσει αισθητά και το πρόβλημα της υπανάπτυξης αφού προσελκύει τουρίστες σε αγροτικές και απομονωμένες περιοχές, αποτρέποντας, μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, τη μετανάστευση των ντόπιων κατοίκων και ιδιαίτερα της νέας γενιάς, στα μεγάλα αστικά κέντρα. Τέλος, διαμέσου της ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού τα τουριστικά οφέλη και οι ζημιές διανέμονται πιο ισάξια μέσα στην τοπική κοινωνία, επιτρέποντας έτσι ένα μεγαλύτερο μέρος του ντόπιου πληθυσμού να ωφελείται από την αναπτυξιακή διαδικασία, αντί να λαμβάνει μόνο το φορτίο των ζημιών (Ανδριώτης 2003, σελ. 149).

Το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός μελετών δεν αναφέρεται στην πραγματική εννοιολογία του εναλλακτικού τουρισμού, αλλά στις αρνητικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού, σύμφωνα με τους Eadington & Smith (1992) (στο Ανδριώτης 2003, σελ. 140) οφείλεται στο ότι είναι πολύ πιο εύκολο να ασχοληθείς με τις αρνητικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού παρά να διατυπώσεις μια ρεαλιστική και συγκροτημένη άποψη ως προς το τι είναι εναλλακτικός τουρισμός.

## **4.2 ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Μια εναλλακτική μορφή τουρισμού πρέπει να είναι μια «ποιοτική μορφή τουρισμού» που σκοπό έχει την προσέλκυση τουριστών που δαπανούν περισσότερα και μένουν για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα από τους συνήθεις τουρίστες. Για να προωθηθούν όμως οι νέες αυτές δυναμικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού θα πρέπει να δημιουργηθούν τα απαραίτητα, έργα τουριστικής υποδομής, να ληφθούν τα αναγκαία οργανωτικά μέτρα, και τέλος να καταρτιστούν και να εφαρμοστούν ειδικά προγράμματα τόσο για τη προώθηση όσο και για την προσέλκυση τουριστών. Οι εναλλακτικές μορφές αποτελούν μια ήπια, περιορισμένη και ελεγχόμενη δραστηριότητα. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να αποφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη με μικρότερες περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις στη χώρα.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι πάρα πολλές σε αριθμό. Ενημερωτικά αναφέρονται ορισμένες:

### **Θρησκευτικός τουρισμός**

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ελληνικής τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας, όπως μοναστήρια και εκκλησίες.

Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια, τα μοναστήρια, με

την αξιολόγηση εικονογράφησης τους, με ψηφιδωτά, τοιχογραφίες και εικόνες, μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και την στενή και μακράιωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία. Ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά κυρίως ευσεβείς περιηγητές, φιλέρευνους τουρίστες, αλλά και θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης, οι οποίοι, μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, έρχονται σε επαφή με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας.

### **Θεραπευτικός – Ιαματικός τουρισμός**

Η φύση εκτός από σπάνια τοπία και ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές, «χάρισε» στην Ελλάδα και πηγές με σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες. Τα ιαματικά λουτρά αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου της χώρας, ενώ οι θεραπευτικές τους ιδιότητες ήταν γνωστές, ήδη, από τους αρχαίους χρόνους.

Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές υπάρχουν και οι θερμοπηγές, με τις οποίες οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία (θερμαλισμός).

Η γεωγραφική κατανομή των πηγών δεν είναι τυχαία, καθώς συνδέεται είτε με τεκτονικά γεγονότα, όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών του Καϊιάφα, της Κυλλήνης και του Λαγκαδά, είτε με ηφαιστειακές δραστηριότητες όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών των Μεθάνων, της Μήλου, της Λέσβου, της Σαμοθράκης και της Λήμνου.

Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και γενικότερα, του τουρισμού υγείας, λειτουργούν ήδη δύο κέντρα θαλασσοθεραπείας στην Κρήτη, εφοδιασμένα με το ειδικό σήμα λειτουργίας του Ε.Ο.Τ. και είναι υπό κατασκευή άλλα δύο.

Σε αυτήν την κατηγορία τουριστικής υποδομής περιλαμβάνονται, επίσης, τα 14 υδροθεραπευτήρια (ιδιοκτησίας Ε.Ο.Τ.), στα οποία εξυπηρετούνται ετησίως περί τα 100.000 άτομα, με 1.400.000 θεραπευτικές αγωγές (λούσεις, κλπ.) καθώς και δεκάδες άλλες ιαματικές πηγές που λειτουργούν από τοπικούς φορείς και προσφέρουν στους επισκέπτες σύγχρονες υπηρεσίες υψηλών προδιαγραφών.

### **Γεωτουρισμός**

Ο γεωτουρισμός θεωρείται μια νέα μορφή πολιτιστικο-περιβαλλοντικού τουρισμού, που μπορεί να αναπτυχθεί σε περιοχές που διαθέτουν σημαντικά γεωλογικά μνημεία, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν πόλο προσέλκυσης τουριστών ειδικού ενδιαφέροντος. Κύριος στόχος του είναι η σύνδεση των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος με τη γεωλογική κληρονομιά κάθε τόπου, τα πολιτιστικά μνημεία και τις παραδόσεις του.

Μεμονωμένες περιπτώσεις ανάδειξης και αξιοποίησης γεωλογικών μνημείων υπάρχουν σε ολόκληρη την Ευρώπη. Κυριότερο παράδειγμα γεωτουριστικής δραστηριότητας στην Ελλάδα αποτελεί το απολιθωμένο δάσος Λέσβου και οι πολλαπλές δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε αυτό, από το μουσείο Φυσικής Ιστορίας της περιοχής (εκπαιδευτικές δραστηριότητες, διοργάνωση εκδηλώσεων και διεθνών συνεδρίων κ.τ.λ.). Το παράδειγμα αυτό αποδεικνύει τις θετικές επιδράσεις του γεωτουρισμού στην περιφερειακή αναπτυξιακή

διαδικασία (αύξηση εισοδημάτων, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, συγκράτηση του πληθυσμού, προσέλκυση επιστημονικού ενδιαφέροντος).

Η ανάπτυξη του γεωτουρισμού απαιτεί τη δημιουργία των απαραίτητων υποδομών (ενημερωτικά περίπτερα, σήμανση διαδρομών, δημιουργία κέντρων περιβαλλοντικής ενημέρωσης-εκπαίδευσης κ.τ.λ.) καθώς και παραγωγή γεωτουριστικών προϊόντων (ενημερωτικοί οδηγοί, αναμνηστικά είδη κ.τ.λ.). Για την ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων σχετικά με το θέμα αυτό και τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών συστάθηκε το δίκτυο ευρωπαϊκών γεωπάρκων, στο οποίο συμμετέχει και η Ελλάδα.

## **Οινοτουρισμός**

Ο οινοτουρισμός ευνοεί την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και την ενδυνάμωση-ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και των ιδιαίτερων ποιοτικών χαρακτηριστικών που συνθέτουν την εικόνα μιας περιφέρειας. Ο παραγωγός εντάσσεται και λειτουργεί στο ευρύτερο δίκτυο της τοπικής οικονομίας, βρίσκει εναλλακτικούς τρόπους στήριξης του εισοδήματός του και απαντήσεις σε πιεστικά διλήμματα που τίθενται σε καιρούς σκληρού παγκόσμιου ανταγωνισμού. Ένα οργανωμένο και ποιοτικά διαρθρωμένο οινοτουριστικό πρόγραμμα μπορεί να λειτουργήσει ως ασπίδα για περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους από βίαιες περιβαλλοντικές επιθέσεις, συνέπεια του «πειρατικού» τουρισμού ή άλλων παρεμβάσεων».

## **Ορεινός τουρισμός**

Ο ορεινός τουρισμός, ο οποίος παρουσιάζει και ορισμένες ομοιότητες με τον τουρισμό χειμερινών σπορ, δεν έχει χρονικούς περιορισμούς εκδήλωσης και αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, που εκδηλώνεται σε ορεινές περιοχές των χωρών υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών που επιθυμούν να αναπτύξουν αυτής της μορφής τουρισμό.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων που δένουν με το φυσικό περιβάλλον και διαθέτουν όσο το δυνατόν περισσότερους συμπληρωματικούς χώρους, όπως εστιατόρια, μπαρ, καφετέριες, αίθουσες αναψυχής, κλπ. Οι περιοχές όπου αναπτύσσονται τέτοιες δραστηριότητες, θα πρέπει να εξυπηρετούνται συγκοινωνιακά όσον το δυνατόν πληρέστερα και καλύτερα.

## **Οικοτουρισμός**

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού αποδίδεται και συναρτάται με ορισμένα προβλήματα που δημιούργησε η αύξηση και κυρίως ο τρόπος ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού, προβλήματα κυρίως περιβαλλοντικής και κοινωνικής – πολιτιστικής υποβάθμισης περιοχών ή χωρών, αλλά και άνισης κατανομής του προκαλούμενου οικονομικού οφέλους. Η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του πληθυσμού, γενικά ή της τουριστικής αγοράς ειδικότερα και οι στόχοι για μια βιώσιμη και αειφόρο τουριστική ανάπτυξη που επιδιώκουν διάφοροι τομείς (διεθνείς, κρατικοί, επιχειρηματικοί) θεωρούνται οι κύριοι προωθητικοί παράγοντες του οικοτουρισμού.

Γενικά, ο οικοτουρισμός ορίζεται ως μια περιβαλλοντικά υπεύθυνα ταξιδιωτική δραστηριότητα, σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές, με στόχο την απόλαυση και γνωριμία των φυσικών αλλά και ενταγμένων στο φυσικό περιβάλλον, αγαθών. Όντας μια περιορισμένων περιβαλλοντικών επιπτώσεων δραστηριότητα – ή μη καταναλωτική – ο

οικοτουρισμός εκτός του ότι προσφέρει ευχαρίστηση / απόλαυση και γνώσεις / εμπειρίες στον επισκέπτη, διατηρεί και ενισχύει την ευημερία των τοπικών κοινοτήτων, που θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα μιας τέτοιας δραστηριότητας και αναπτυξιακής διαδικασίας.

Ο οικολογικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή η οποία έχει άμεση σχέση με το αγροτικό περιβάλλον και είναι συνυφασμένος και με δραστηριότητες σε αγροτικούς χώρους, οι οποίες προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος και προσφέρει στους τουρίστες θετικές εμπειρίες και ευκαιρίες για γνωριμία με το περιβάλλον και γενικότερα με την ύπαιθρο.

Άλλες έννοιες όπως ο τουρισμός φύσεως ή φυσιολατρικός και ο περιβαλλοντικός τουρισμός σχετίζονται με τον οικοτουρισμό και κατά συνέπεια με τον αγροτουρισμό. Αυτές οι μορφές εστιάζονται σε δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής που χρησιμοποιούν πόρους με ειδικά φυσικά χαρακτηριστικά όπως για παράδειγμα χιόνι, θάλασσα, αέρα ή δραστηριότητες συλλεκτικού χαρακτήρα (κυνήγι – σουβενίρ), με διάφορους βαθμούς επίδρασης στο περιβάλλον.

### **Τουρισμός περιπέτειας**

Εκτός από τους μακρινούς προορισμούς που δεν αφορούν τις ευρωπαϊκές αγροτικές περιοχές, η Μεσόγειος αντιπροσωπεύει σημαντικό μέρος μιας αγοράς που καλύπτει πολλές κατηγορίες προϊόντων και διαιρείται όλο και περισσότερο σε ειδικούς τομείς (πελατεία για εκδρομές, πελατεία των άκρων, του φυσιολατρικού αθλητισμού κλπ).

Στη Βόρεια Ευρώπη, χώρες όπως η Ιρλανδία, η Σκωτία ή η Ουαλία, γνωρίζουν μια ταχεία ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού.

Σε αυτή τη μορφή τουρισμού μπορούν να συμπεριληφθούν και άλλες εναλλακτικές μορφές όπως ο περιηγητικός, ο ορειβατικός και ο αναρριχητικός τουρισμός. Για την ανάπτυξη αυτών των μορφών είναι απαραίτητη η δημιουργία κατάλληλης υποδομής. Για παράδειγμα είναι αναγκαία η ύπαρξη και βελτίωση μονοπατιών προσπέλασης και διαδρόμων, καταφυγίων, ορειβατικών κέντρων καθώς και καταλυμάτων. Απαραίτητη επίσης είναι η αναβάθμιση των υπολοίπων υπηρεσιών όπως ιατρεία κτλ. Ακόμα προτεραιότητα πρέπει να δοθεί και στη βελτίωση των επαρχιακών δικτύων.

Μια άλλη μορφή που βασίζεται στην προσφορά στους τουρίστες ευκαιριών παρατήρησης και απόκτησης εμπειριών σε περιοχές με άγρια πανίδα είναι και ο τουρισμός άγριας ζωής (wildlife tourism). Η μορφή αυτή συναρτάται μ' ορισμένες δραστηριότητες και άλλων μορφών τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός και ο τουρισμός περιπέτειας, καθώς και συγκεκριμένες δραστηριότητες που σχετίζονται με την άγρια ζωή και την απόκτηση εμπειριών και σχέσεων με ζώα.

Στο εν λόγω πλαίσιο εντάσσονται ορισμένα κίνητρα τουριστών όπως νατουραλιστικά (απόλαυση της φύσης / άγριας ζωής), οικολογικά (ενδιαφέρον για περιβαλλοντική ακεραιότητα), ανθρωπολογικά / μοραλιστικά (στοργή και φροντίδα για τα ζώα), επιστημονικά (ενδιαφέρον για τις φυσικές ιδιότητες και βιολογικές λειτουργίες των ζώων), αλλά και υλιστικά / κυριαρχικά (έλεγχος / χρήση ζώων για διασκέδαση, κυνήγι, θανάτωση ζώων κλπ.).

## **Πολιτιστικός τουρισμός**

Λίγες περιοχές μπορούν να ισχυριστούν ότι αναπτύσσουν ένα marketing που έχει ως στόχο τα προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού. Αυτός όμως ο προσανατολισμός προορίζεται για πολύ δυναμικούς χώρους που έχουν μια εξαιρετική κληρονομιά ή εντάσσονται στα μεγάλα λεκανοπέδια του πολιτιστικού τουρισμού ή στην περιφέρεια σε μεγάλους χώρους διεθνούς φήμης.

Για τις περισσότερες περιοχές, ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μόνο ένα στοιχείο μιας ευρύτερης προσφοράς στην οποία εντάσσονται άλλες δραστηριότητες όπως μακρινοί περίπατοι, φυσιολατρικός αθλητισμός κλπ. Πρόκειται μάλλον για τη δημιουργία ενός πολιτιστικού περιβάλλοντος που βασίζεται στην τοπική ταυτότητα, χωρίς ωστόσο να απομονώνεται σε μια ιστορική και γεωγραφική περιγραφή, η οποία μετατρέπει την περιοχή σε περιφέρεια – μουσείο.

Εξάλλου χάρη σε αυτά τα προϊόντα πολιτιστικού περιβάλλοντος μπορούμε να πλησιάσουμε το μεγαλύτερο μέρος της πελατείας, εφόσον ο τουρισμός με αποκλειστικό πολιτιστικό ενδιαφέρον δεν αντιπροσωπεύει παρά ένα πολύ μικρό τμήμα της αγοράς.

## **Συνεδριακός και εκθεσιακός τουρισμός**

Η μορφή αυτή περιλαμβάνει την οργάνωση συνεδρίων και διεθνών εκθέσεων σε περιοχές που προσφέρουν και άλλες δυνατότητες. Δυστυχώς για τη χώρα μας ενώ οι δυνατότητες που διαθέτει για την ανάπτυξη του τουρισμού αυτού είναι πολύ μεγάλες, βρίσκεται στην τελευταία θέση στη διεθνή συνεδριακή πίτα από την άποψη του αριθμού συνεδρίων που φιλοξενεί ετήσια. Η μέχρι σήμερα πείρα δείχνει ότι όσες ελληνικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις επένδυσαν σε μεγάλα και σύγχρονα συνεδριακά κέντρα διαπίστωσαν ότι ο τζίρος των συνεδριακών πελατών τους ήταν διπλάσιος από αυτόν των άλλων πελατών τους και ότι παρά τη διεθνή ύφεση η ζήτηση για συνεδριακό τουρισμό αυξάνει σε αντίθεση με το γενικό τουρισμό που μειώνεται.

Για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού απαιτείται η λήψη μιας σειράς μέτρων τα οποία σχετίζονται τόσο με την υποδομή όσο και με την αλλαγή του θεσμικού πλαισίου για τους οργανωτές συνεδρίων και εκθέσεων καθώς πολλά μη ειδικευμένα άτομα οργανώνουν σήμερα συνέδρια με αποτέλεσμα να δυσφημίζεται η Ελλάδα στο εξωτερικό. Όσον αφορά την υποδομή την τελευταία περίοδο υπάρχει μια έντονη κινητικότητα εκ μέρους της πολιτείας για να καλυφθούν οι ελλείψεις και παραλείψεις των προηγούμενων χρόνων.

## **Γαστρονομικός τουρισμός**

Ο γαστρονομικός τουρισμός, όπου κυριαρχεί η κουλτούρα της τοπικής κουζίνας, με μεγάλη ποικιλία πρώτων υλών και ανεξάντλητο πλούτο παραδοσιακών συνταγών, συγκεντρώνει επίσης μεγάλο ποσοστό ενδιαφέροντος με 50,2%. Ενδιαφερόμενοι είναι κυρίως οι Βέλγοι (89,7%), οι Πολωνοί (77,6%) και οι Σλοβάκοι/Τσέχοι (76,5%). Η ανάπτυξη του γαστρονομικού τουρισμού προϋποθέτει την ένταξή του στο τουριστικό προϊόν καθώς και την προβολή της Μεσογειακής Δίαιτας μέσω των τοπικών προϊόντων υψηλής ποιότητας.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

### ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ, ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ

#### 5.1. Πλαίσιο Εφαρμογής στην Ελλάδα

Η απουσία σαφούς νομικού πλαισίου για τον εθελοντισμό αποτελεί τόσο Ελληνικό, όσο και Ευρωπαϊκό φαινόμενο. Όπως αναφέρεται σε ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2010)<sup>49</sup>, σχεδόν ένα στα πέντε κράτη - μέλη δεν έχει σαφές νομικό πλαίσιο ούτε σαφείς κανόνες για τους εθελοντές και τον εθελοντισμό.

Η λειτουργία των εθελοντικών οργανώσεων στην Ελλάδα στηρίζεται στο συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12 του Συντάγματος) εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη (άρθρο 5§1 του Συντάγματος)<sup>50</sup>. Στο πλαίσιο αυτό, στον Αστικό Κώδικα προβλέπεται η σύσταση και λειτουργία Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου που διαθέτουν μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα υπό τις εξής μορφές:

- ✓ Σωματείο (ΑΚ άρθρα 78 – 107)
- ✓ Ίδρυμα και Κοινοφελές Ίδρυμα (ΑΚ άρθρα 108 -121)
- ✓ Επιτροπή Εράνου (ΑΚ άρθρα 122 – 126)
- ✓ Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία (ΑΚ άρθρα 741 – 784)
- ✓ Ενώσεις προσώπων (ΑΚ 107).

Παρόλα αυτά, ο χαρακτήρας, η έννοια και ο τρόπος λειτουργίας και η σχέση των εθελοντικών οργανώσεων με το Κράτος δεν έχει προσδιοριστεί με σαφήνεια νομικά ή διοικητικά. Τα Υπουργεία που έχουν προβεί σε σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις και αναπτύσσουν σχέσεις συνεργασίας με εθελοντικές οργανώσεις και εθελοντές τις αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο και ανάλογα με τις κατά κλάδο αρμοδιότητές τους.

Βεβαίως δεν θα πρέπει να παραληφθεί η σημείωση ότι η κατ' αρχήν δημιουργία συγκεκριμένων αναλυτικών ρυθμίσεων για το πεδίο του εθελοντισμού θα μπορούσε να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα για την εξέλιξή του. Αυτό, όμως, που αποτελεί ζητούμενο, τόσο από την πολιτεία όσο και από το χώρο του εθελοντισμού, είναι ο

---

<sup>49</sup> Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ανακοίνωση σχετικά με τις πολιτικές της ΕΕ και τον εθελοντισμό: Αναγνώριση και προώθηση διασυννοριακών εθελοντικών δραστηριοτήτων στην Ε.Ε.» Βρυξέλλες, 20.9.2011. COM (2011) 568 τελικό.

<sup>50</sup> Σύνταγμα της Ελλάδας [Όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27 Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων], Βουλή των Ελλήνων, 2008.



εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου, σε ότι αφορά τη διαφάνεια και τις σχέσεις συνεργασίας του Κράτους και των Εθελοντικών Οργανώσεων.

Παρά την απουσία, λοιπόν, ενός κανονιστικού πλαισίου με σαφή προσδιοριστικά στοιχεία ως προς τι, πώς και με τι πόρους θα υλοποιούνται εθελοντικές δραστηριότητες και από ποιους φορείς, έχουν, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κατά καιρούς προκύψει ρυθμίσεις οι οποίες αναφέρονται στον εθελοντισμό, ή σε εθελοντικές οργανώσεις, ή σε εθελοντές ή τέλος σε μη κυβερνητικές οργανώσεις.

## **5.2. Φορείς και Δράσεις του Εθελοντισμού που ενισχύουν τον Τουρισμό**

Ο Εθελοντισμός συμβάλλει άμεσα σε καίριους στόχους πολιτικών, όπως είναι η κοινωνική ενσωμάτωση, η απασχόληση, η εκπαίδευση και δια βίου μάθηση και η πολιτειότητα. Υπό αυτήν την έννοια, εθελοντικές δράσεις, μέσω του προγραμματικού σχεδιασμού, προωθούνται σε παρεμβάσεις και προγράμματα της Ε.Ε. Τέτοια προγράμματα είναι: α) το «Νεολαία εν δράσει» (Youth in Action Programme), β) το «Ευρώπη για τους Πολίτες» (Europe for Citizens), γ) το «Πρόγραμμα διά βίου μάθησης» (Lifelong Learning Programme), δ) το «Πρόγραμμα Πολιτισμός» (Culture Programme). Παρόλα αυτά, δεν υπάρχει ένα κοινό πλαίσιο εφαρμογής στην ΕΕ

Ειδικότερα όσον αφορά τις εθελοντικές οργανώσεις που σχετίζεται με τον τουρισμό παρουσιάζονται παρακάτω<sup>51</sup>:

### **5.2.1. Έργο Πολιτών**

Θεσμικό πλαίσιο: Ν. 3390/2005, Ν. 4002/2011.

Αντικείμενο / Σχέση με εθελοντισμό: Ο Οργανισμός Εθελοντισμού ΕΡΓΟ ΠΟΛΙΤΩΝ αποτέλεσε ΝΠΙΔ και τελούσε υπό την εποπτεία του Υπουργού Πολιτισμού. Αποστολή του Οργανισμού ήταν η προβολή, ανάπτυξη και αξιοποίηση του εθελοντικού ιδεώδους καθώς και η χάραξη πολιτικής, η παρακολούθηση και η αξιολόγηση του εθελοντικού έργου. Σύμφωνα με την περ. στ) της παρ. 1 του άρθρου 56 του ν. 4002/2011 (Α' 180/22.8.2011), ο Εθελοντικός Οργανισμός «Έργο Πολιτών», με έδρα την Αθήνα που εποπτεύεται από τον Υπουργό Πολιτισμού και Τουρισμού καταργήθηκε.

### **5.2.2. Διεθνής Ακαδημία Ελευθερίας**

Θεσμικό πλαίσιο: Ν. 3113/2003, ΠΔ 108/2006 ΥΑΥΠΠ/2007 ΥΑ ΥΠΠΟ / ΔΟΕΠΥ/ ΤΟΠΥΝΣ/ 121357 ΦΕΚ Β' 2484/2007), Διεύθυνση Πολιτιστικών και Επιστημονικών Δράσεων, Τμήμα Εθελοντισμού.

---

51 Μελέτη για τον Εθελοντισμό», Έκθεση για την Ελλάδα, 2010

Αντικείμενο / Σχέση με εθελοντισμό: Μελέτη και έρευνα του φαινομένου της Ελευθερίας από θεσμικής, φιλοσοφικής ιστορικής επιστημολογικής και κοινωνικής πλευράς. Στις αρμοδιότητες υπάγεται και ο σχεδιασμός σχετικών εθελοντικών προγραμμάτων, η συνεργασία με ΜΚΟ, καθώς και η παρακολούθηση της εξέλιξης του κινήματος του εθελοντισμού.

Στο Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, από το Μάιο του 2010, λειτουργεί Μητρώο Πολιτιστικών Φορέων όπου μπορούν να εγγραφούν όλοι οι Μη Κερδοσκοπικοί Φορείς που αναπτύσσουν πολιτιστική δράση. Η εγγραφή γίνεται μέσω ιστοτόπου, της Πύλης Πολιτιστικών Φορέων<sup>52</sup>, όταν μια ΜΚΟ αιτείται χρηματοδότηση (επιχορήγηση) των επικείμενων δράσεων της. Το Μητρώο αυτό αριθμεί, σήμερα, 2.500 φορείς<sup>53</sup>. Οι εγγεγραμμένοι φορείς αναλαμβάνουν την ευθύνη να παρέχουν ακριβή στοιχεία για την ταυτότητα και τις δράσεις τους όπως και να επικαιροποιούν τα στοιχεία αυτά<sup>54</sup>.

### 5.3. Οργανισμοί και προγράμματα Εθελοντισμού στην Ελλάδα

Τα προγράμματα στην Ελλάδα διοργανώνονται από την ΕΛΙΕ σε συνεργασία με Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης όπως Δήμους, Κοινότητες, Πολιτιστικούς Συλλόγους κ.α.

Η επιλογή της εργασίας βασίζεται στις ανάγκες που δηλώνει ο φορέας φιλοξενίας στους συντονιστές της ΕΛΙΕ. Η συμμετοχή των εθελοντών βασίζεται στις ανταλλαγές εθελοντών μέσω των αντίστοιχων οργανώσεων του εξωτερικού, μέλη του δικτύου της Alliance of Voluntary Organizations<sup>55</sup>.

Για τη σωστή λειτουργία ενός προγράμματος οι εθελοντές, έλληνες και ξένοι, πρέπει να έχουν ως κύριο ενδιαφέρον τους το αίσθημα της προσφοράς για τις ανάγκες μιας τοπικής κοινότητας. Κίνητρα όπως η γνωριμία με άλλους ανθρώπους από όλο το κόσμο, η δυνατότητα για ταξίδι ή ο εναλλακτικός τουρισμός είναι εξίσου σημαντικά, αλλά πρέπει να συνδυάζονται με το αίσθημα της εθελοντικής προσφοράς στοχεύοντας σε ένα καλύτερο κόσμο.

#### ΕΛΙΕ

Η Ελίξ είναι ένας οργανισμός που διοργανώνει προγράμματα εθελοντικής εργασίας σε Ελλάδα και εξωτερικό. Από την ίδρυση του το 1987 μέχρι και σήμερα έχει διοργανώσει περισσότερα από 300 προγράμματα σε 104 περιοχές της Ελλάδας. Αντικείμενο των δράσεων είναι η προστασία του περιβάλλοντος, η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, η προώθηση του πολιτισμού και η κοινωνική προσφορά.

---

<sup>52</sup> <http://drasis.culture.gr>

<sup>53</sup> Ιανουάριος 2012, Εκτίμηση λαμβάνοντας υπόψη τις παρεχόμενες πληροφορίες των σχετικών με το Μητρώο υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού & Τουρισμού.

<sup>54</sup> Στοιχεία συλλεχθέντα μέσω τηλεφωνικής συνομιλίας

<sup>55</sup> <http://www.elix.org.gr/workcamp-with-elix/workcamp-with-elix-general/ethelontika-programmata-mikres-diarkeias-sten-ellada.html>

Ο οργανισμός διοργανώνει διεθνή προγράμματα εργασίας διάρκειας 2 εβδομάδων, διοργάνωση μονοήμερων και διήμερων δράσεων σε εθνικό επίπεδο, προσέλκυση και υποδοχή ξέων εθελοντών σε προγράμματα εθελοντικής εργασίας για διάστημα 6-12 μηνών, αποστολή Ελλήνων εθελοντών σε προγράμματα εθελοντικής εργασίας στην Ευρώπη για διάστημα 6-12 μηνών σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Εθελοντική Υπηρεσία, αποστολή Ελλήνων εθελοντών σε προγράμματα στο εξωτερικό μέσω της συνεργασίας του διεθνούς δικτύου οργανώσεων, διοργάνωση και συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, συμμετοχή σε δράσεις στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων. Και σε αυτή την περίπτωση δίνεται η δυνατότητα σε νέους να αποκτήσουν δεξιότητες, να γνωρίσουν νέους τόπους και τρόπους ζωής, να έρθουν σε επαφή με κατοίκους άλλων χωρών, να μοιραστούν μαζί τους ήθη και έθιμα, αλλά και να εξοικειωθούν με τον θεσμό του εθελοντισμού.

Κάθε πρόγραμμα του οργανισμού φιλοξενεί 15-20 άτομα, τα οποία εργάζονται 5 μέρες της εβδομάδας για 6 ώρες την ημέρα. Όσον αφορά τις ηλικίες, οι συμμετέχοντες πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 18<sup>ο</sup> έτος της ηλικίας τους, ενώ ο οργανισμός διαθέτει ειδικά προγράμματα για εφήβους, οικογένειες, συνταξιούχους και άτομα με ειδικές ανάγκες.

Μέσω των προγραμμάτων ο εθελοντής θα έχει την ευκαιρία να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος με εργασίες σε προστατευόμενες περιοχές, χάραξη, οριοθέτηση και σηματοδότηση μονοπατιών, ξυλοκατασκευές, δενδροφυτεύσεις, καθαρισμό βλάστησης. Στην διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω προγραμμάτων με εργασίες σε παραδοσιακά κτίσματα, αποκατάσταση τοιχοποιίας, λιθόστρωτα και ξερολιθιές, επιμέλεια και συντήρηση αρχείων και εκθεμάτων, εργασίες σε πολιτιστικά κέντρα. Η κοινωνική προσφορά είναι ακόμα ένα κομμάτι με το οποίο ασχολείται ο οργανισμός.

Απασχόληση παιδιών σε ιδρύματα, εργασίες σε σχολεία και παιδικές χαρές, στήριξη ατόμων με αναπηρία, ενώ με την συμμετοχή σε φεστιβάλ, σε τοπικές εορτές, σε πολιτιστικές εκδηλώσεις και ερευνητικές ομάδες βοηθά στη προώθηση του πολιτισμού.

Προγράμματα όπως η συμμετοχή σε σεμινάριο με στόχο την διερεύνηση των ιστοριών, των παραδόσεων, των παραμυθιών και των μύθων κάθε χώρας, αλλά και συνολικά του πολιτισμού της Ευρώπης. Το πρόγραμμα αφορά άτομα 18-30 ετών. Το ποσό συμμετοχής προς τον οργανισμό είναι 100€ ενώ για τα υπόλοιπα ταξιδιωτικά έξοδα το 70% επιστρέφεται μετά το τέλος του προγράμματος. Άλλο πρόγραμμα δίνει τη δυνατότητα σε νέους να ασχοληθούν με τις νέες μορφές διαφήμισης και προώθησης προϊόντων σε τοπικές κοινωνίες όσο και ευρύτερα. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα διοργανώνεται σε συνεργασία με συγγραφική μη κυβερνητική οργάνωση σε μια περιοχή 40 λεπτά από την Βουδαπέστη σε μια όμορφη κοιλάδα.

Ένα πρόγραμμα που απευθύνεται σε 42 νέους από 18-25 ετών από την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Πολωνία, την Ιρλανδία, την Σλοβακία και την Ουγγαρία. Άλλο πρόγραμμα για νέους αφορά την Μεσογειακή διατροφή. Ένας τρόπος να αναδείξει κανείς τις ιδιαιτερότητες και τις συνήθειες διατροφής κάθε χώρας, καθώς είναι ένα σημαντικό στοιχείο πολιτισμού, παράγοντας υγείας και τουριστικού ενδιαφέροντος. Το ποσό της συμμετοχής προς τον οργανισμό είναι 100€ Η διαμονή και η διατροφή καλύπτονται πλήρως από τους διοργανωτές ενώ το 70% του κόστους μετακινήσεων επιστρέφεται στους συμμετέχοντες μετά από την ολοκλήρωση του προγράμματος (ΕΛΙΞ, 2013).

## **ΚΑΛΛΙΣΤΩ**

Ο οργανισμός Καλλιστώ μέσω προγραμμάτων βοηθά στην αντιμετώπιση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Κάθε καλοκαίρι ο οργανισμός διοργανώνει προγράμματα σε σημαντικούς ορεινούς βιοτόπους για άτομα κάθε ηλικίας μαζί με επιστημονικά στελέχη του οργανισμού και σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία, υλοποιώντας προγράμματα δασοπροστασίας, έρευνας για τη φύση και την ιστορία της περιοχής. Ο οργανισμός ξεκίνησε το 2004 και έχει είδη οργανώσει αποστολές σε Ροδόπη, Πίνδο και Γράμμο μελετώντας τα βήματα της αρκούδας, τις διαδρομές του λύκου και τα ίχνη του λύγκα. Με ορμητήριο τη Θεσσαλονίκη η Καλλιστώ δίνει την δυνατότητα να απολαύσει κανείς τις ομορφιές της φύσης με δραστηριότητες στην Ελλάδα, αλλά και σε όλη την Ν.Α. Ευρώπη μέσω συνεργασιών με άλλες οργανώσεις, δίκτυα και ιδρύματα εντός και εκτός Ελλάδας (Καλλιστώ, 2014)

## **ΑΡΧΕΛΩΝ**

Ένας ακόμα οργανισμός ιδιαίτερα γνωστός είναι ο ΑΡΧΕΛΩΝ που δημιουργήθηκε το 1983 με σκοπό την προστασία και την μελέτη των θαλάσσιων χελωνών και των βιοτόπων τους, την διαχείριση των παράκτιων οικοσυστημάτων στις σημαντικότερες παραλίες ωοτοκίας της Καρέττα-καρέττα και την περίθαλψη τραυματισμένων και άρρωστων χελωνών. Μέσω του προγράμματος LIFE-Nature με θέμα την μείωση θνησιμότητας της Caretta-caretta στις ελληνικές θάλασσες με την υποστήριξη του ΥΠΕΧΩΔΕ, του Υπουργείου Γεωργίας, καθώς και τοπικών αλιευτικών συνεταιρισμών με σκοπό την αναβάθμιση του Κέντρου Διάσωσης, την οργάνωση Εθνικού Δικτύου Διάσωσης, την οργανωμένη παρέμβαση για την ευαισθητοποίηση των ψαράδων σε περιοχές όπου το πρόβλημα είναι αρκετά μεγάλο, την ίδρυση δύο περιφερειακών σταθμών Α΄ Βοηθειών στο Ρέθυμνο και την Δ. Ελλάδα και η εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την προστασία του είδους. Παράλληλα με τα προγράμματα ο εθελοντής αποκτά μια αφύπνιση για την σωστή αντιμετώπιση και προστασία του συγκεκριμένου ζώου στις παραλίες (ΑΡΧΕΛΩΝ, 2014).

## **SCI-HELLAS**

Ένας ακόμα οργανισμός είναι ο SCI-Hellas. Ένα διεθνές κίνημα ειρήνης και αλληλεγγύης που ξεκίνησε το 1920 μετά την καταστροφή και τη βία του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Μια ομάδα ακτιβιστών εργάστηκε εθελοντικά για την ανοικοδόμηση ενός χωριού κοντά στο Βερντέν, στην Γαλλία. Σκοπός εκτός από την κοινωφελή εργασία ήταν να δείξουν ότι οι άνθρωποι που στο παρελθόν μπορεί να ζούσαν έχοντας την αίσθηση ότι ήταν εχθροί, μπορούν να ζήσουν ειρηνικά και να εργαστούν από κοινού για έναν κοινό στόχο, παρά τις διαφορές που υπήρχαν στην εθνικότητα, στη θρησκεία ή την τάξη. Στο πρώτο πρόγραμμα του οργανισμού συμμετείχαν Γάλλοι, Άγγλοι και Γερμανοί για να δείξουν ακριβώς αυτά τα στοιχεία ειρήνης και αλληλεγγύης. Τα προγράμματα έχουν διάρκεια 2-3 εβδομάδων με εθελοντές που συμμετέχουν από όλο τον κόσμο. Τα θέματα με τα οποία ασχολείται ο οργανισμός αφορούν τον κοινωνικό αποκλεισμό, την οικολογία, τις τέχνες, τον πολιτισμό, τα άτομα με αναπηρία. Η πρώτη δράση της SCI στην Ελλάδα καταγράφηκε το 1944 ενώ μέχρι το 1962 ξένοι κλάδοι οργάνωναν διάφορες εθελοντικές δράσεις στην Ελλάδα χωρίς όμως την συμμετοχή Ελλήνων εθελοντών. Το 1962 συστάθηκε η ελληνική ομάδα SCI. Το 1987 μετονομάστηκε σε «Κίνηση Εθελοντών για τη Διεθνή Ειρήνη και την Κοινωνική Αλληλεγγύη SCI Ελλάς» ενώ από το 2004 λειτουργεί με την ονομασία «Κίνηση Εθελοντών SCI Ελλάς» προωθώντας την διαπολιτισμική εκπαίδευση και την

εκπαίδευση για την ειρήνη και βοηθά στην αποστολή εθελοντών από την Ελλάδα σε αντίστοιχα προγράμματα από όλο τον κόσμο. Και στην περίπτωση του συγκεκριμένου οργανισμού ο εθελοντής έχει την ευκαιρία να γίνει μέλος μιας ομάδας, να ψυχαγωγείται και να έρθει σε επαφή με την τοπική κοινότητα. Γνωρίζει άλλους πολιτισμούς και εξοικειώνεται μέσω της συμβίωσης και της συνεργασίας στη δουλειά με διαφορετικές νοοτροπίες και τρόπους ζωής. Τα workcamp, η συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Εθελοντική Υπηρεσία αλλά και μέσω προγραμμάτων ανταλλαγής νέων (SCI-Hellas, 2013).

## **GODODO**

Το Gododo είναι ένα μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ξεκίνησε το 2007 ύστερα από παρεμβάσεις στο Τογκό του Σπύρου Αμορανίτη από το 1999. Ξεκίνησε με την δημιουργία του Κέντρου Υγείας στο Hekpe. Μαζί με την δημιουργία του κέντρου, έχει χρηματοδοτήσει διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την υγεία, δημιουργία τουαλετών σε όλα τα σχολεία της περιοχής. Μέσω του οργανισμού φαίνεται και η έννοια του διαπολιτισμού αλληλεγγύης. Οι διαπολιτισμικές επισκέψεις αλληλεγγύης είναι ένας τύπος ταξιδιού αναψυχής διαφορετικός από τον μαζικό τουρισμό, ενισχύουν την τοπική οικονομία με αειφορικό και μόνιμο τρόπο, είναι προσανατολισμένες στην γνωριμία των ανθρώπων και του πλούτου των ιδεών και των συνθηκών τους και όχι των «αξιοθέατων», προσέχουν τις συγκρούσεις και ανατροπές που μπορεί άθελα να προκαλέσουν, είναι εξορμήσεις που δημιουργούν τις συνθήκες για μια αληθινή συνάντηση με το διαφορετικό από τα καθιερωμένα, πραγματική επικοινωνία, ενώ για τον οργανισμό το ταξίδι δεν είναι αυτοσκοπός αλλά ένα εργαλείο βιώσιμης ανάπτυξης των περιοχών επίσκεψής αλλά και μια προσωπική ανάπτυξη εκείνων που ταξιδεύουν για αυτό το λόγο. Ενώ η συγκεκριμένη οργάνωση ξεκίνησε με τις δράσεις Ελλήνων στην Αφρική, εντούτοις η έδρα της βρίσκεται στο Βέλγιο.

Η κάθε ομάδα αποτελείται από 4-7 άτομα και ο οργανισμός φροντίζει για τις λεπτομέρειες του ταξιδιού. Στις αποστολές του οργανισμού συμμετέχουν εθελοντές από όλο τον κόσμο αν και συχνότερα οι συμμετέχοντες διαμένουν στο Βέλγιο ή την Ελλάδα. Το όριο ηλικίας είναι 18-79 ετών, ενώ για περιπτώσεις νεότερων ενδιαφερομένων υπάρχει η δυνατότητα συμμετοχής εφόσον υπάρχει η συνοδεία ενός ενήλικα, ενώ όσον αφορά την φυσική κατάσταση των συμμετεχόντων δεν υπάρχει κάποια ειδική απαίτηση. Η καλή υγεία και η αντοχή στις συνθήκες και τη θερμοκρασία της περιοχής. Τα προγράμματα του οργανισμού και το κόστος είναι ανάλογα με την διάρκεια, στην τιμή περιλαμβάνονται και τα γεύματα, ενώ για τη διαμονή του εθελοντή κατά την παραμονή του στην περιοχή υπάρχουν συνεργαζόμενα οικήματα, επιλεγμένα ξενοδοχεία και καλύβες/ παραδοσιακά οικήματα, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες οι εθελοντές μπορεί να μείνουν σε σκηνές.

## **TOGO**

Στο Togo ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να θαυμάσει την λαϊκή τέχνη, να επισκεφτεί την μεγάλη αγορά της Lome, την αγορά των φετίχ όπου μπορεί να βρει προϊόντα παραδοσιακής ιατρικής και άλλα αντικείμενα που στην περιοχή θεωρούν ότι έχουν μαγικές ιδιότητες και προστατεύουν από το κακό κάτι που μπορεί ο επισκέπτης να βρει αρκετά ενδιαφέρον, την αγορά ψαριών - μια πολύχρωμη αγορά όπου οι ντόπιοι πωλούν τα προϊόντα τους επί τόπου, το μουσείο κόλπου Γουινέας όπου μπορεί κανείς να απολαύσει την αφρικάνικη τέχνη, την αρχιτεκτονική, την φύση και την παραδοσιακή γιορτή που σηματοδοτεί την αρχή του χρόνου για το έθνος των Guin.

Μία ακόμα περιοχή που μπορεί να επισκεφτεί μέσω του προγράμματος είναι η Tsevie, μια παραθαλάσσια περιοχή κάτω από την Lome. Και σε αυτή την περιοχή ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δει την παραδοσιακή γιορτή, να θαυμάσει την ομορφιά του φυσικού τοπίου, των δασών, των καταρρακτών, και να κάνει πεζοπορία, την αρχιτεκτονική και την λαϊκή τέχνη. Ένα ακόμα μέρος είναι το Benin, μια περιοχή με κοκοφοίνικες και ψιλή άμμο που ο επισκέπτης θα θαυμάσει ενώ μπορεί να επισκεφτεί και το μουσείο, να δει τον Δρόμο των Σκλάβων, τον δρόμο που ακολουθούσαν οι σκλάβοι μέχρι το λιμάνι όπου και τους περίμεναν τα καράβια που θα τους οδηγούσαν στη Νέα Γη, να δει το πάρκο Vodoun και το μεγάλο πάρκο που βρίσκεται στην είσοδο της Abomey (gododo, 2014).

## **EARTH SEA & SKY**

Ο οργανισμός Earth Sea and Sky δημιουργήθηκε στην Ζάκυνθο το 1993 με σκοπό την προστασία της περιοχής του Γέρακα από τις επιπτώσεις της ανάπτυξης του τουρισμού συνδυάζοντας την διατήρηση του περιβάλλοντος με την σταθερή ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου, χωρίς αυτό να επηρεάζει αρνητικά την περιοχή με σκοπό την δημιουργία και την ανάπτυξη μιας «πράσινης» προσέγγισης. Το 1996 δημιουργήθηκε στο Γέρακα κέντρο με σκοπό την ενημέρωση για την θαλάσσια χελώνα και της άγριας ζωής δίνοντας έτσι την δυνατότητα στους επισκέπτες του νησιού να ενημερωθούν και να θαυμάσουν τις ομορφιές και την πλούσια κληρονομιά, τις ομορφιές της φύσης και την κουλτούρα της περιοχής, προωθώντας παράλληλα μια πρόταση για μια πιο φιλική προς το περιβάλλον τουριστική πρόταση.

Μέσω του κέντρου όλο και περισσότεροι μπόρεσαν να ενημερωθούν για τις περιοχές όπου αφήνουν τα αυγά τους οι θαλάσσιες χελώνες ώστε να προστατευτούν οι παραλίες. Ο πληθυσμός του είδους μπορεί να κινδυνεύει όχι μόνο από την αλόγιστη χρήση των παραλιών αλλά και από τους τραυματισμούς των χελωνών από τους ψαράδες αλλά και από την μόλυνση των παραλιών. Οι καθαρότερες ακτές συμβάλλουν στην διατήρηση του περιβάλλοντος αλλά δίνουν και μια θετική εικόνα βοηθώντας έτσι την ανάπτυξη του τουρισμού. Και στην περιοχή του Λαγανά όμως οι συχνές επισκέψεις των τουριστών δημιουργούν προβλήματα στην διατήρηση και προστασία των θαλάσσιων χελωνών. Οι απλώστρες που χρησιμοποιούνται στις παραλίες κατά την διάρκεια της ημέρας εμποδίζουν τις χελώνες οι οποίες βγαίνουν για να αφήσουν τα αυγά τους στην περιοχή. Ο οργανισμός διοργανώνει διαλέξεις σε σχολεία και πανεπιστήμια με σκοπό την ενημέρωση και την προώθηση των δράσεων του σε Ηνωμένο Βασίλειο και Ελλάδα (Earth Sea and Sky, 2014).

## **ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ**

Η Γενική Γραμματεία Νέας γενιάς επίσης διοργανώνει προγράμματα που συνδυάζουν τις διακοπές με την εθελοντική εργασία. Όπως αναφέρεται και στην ιστοσελίδα του οργανισμού η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς σε συνεργασία με τα Ελληνικά Ταχυδρομεία και με τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού δίνει την δυνατότητα σε νέους από 18-28 ετών να προσφέρουν εθελοντική εργασία σε κάποιο Ελληνικό Ταχυδρομείο ή γραφείο πληροφοριών του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού μιας τουριστικής περιοχής. Τα ΕΛ.ΤΑ, ο Ε.Ο.Τ. και η Γ.Γ.Ν.Γ. καλύπτουν μέρος του κόστους διαμονής, διατροφής, μετάβασης και επιστροφής στις περιοχές των ταχυδρομείων. Απαραίτητες προϋποθέσεις για να γίνεις εθελοντής είναι:

- Να είσαι Έλληνας πολίτης ή υπήκοος κράτους μέλους της Ε.Ε.
- Να έχεις απολυτήριο Λυκείου της ημεδαπής ή ισότιμο τίτλο της αλλοδαπής.
- Να γνωρίζει σε καλό επίπεδο (B2 για τα ΕΛ.ΤΑ και Γ2 για τον ΕΟΤ) μια τουλάχιστον ξένη γλώσσα (κυρίως Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά).

## **ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ**

Ένας άλλος οργανισμός είναι οι Μηχανικοί Χωρίς Σύνορα (ΜΧΣ). Μια Μη Κυβερνητική οργάνωση, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με σκοπό την παροχή τεχνικής βοήθειας σε μη ανεπτυγμένες περιοχές καθώς και σε περιοχές που έχουν συντελεστεί μεγάλης έκτασης φυσικές και ανθρωπολογικές καταστροφές. Δεν πρόκειται για μια οργάνωση ανθρώπων που σχετίζεται αποκλειστικά με την τεχνολογία αλλά μια οργάνωση ανθρώπων ευαισθητοποιημένων πάνω σε προβλήματα που αφορούν όλους ενώ οι δράσεις των Ελλήνων Μηχανικών Χωρίς Σύνορα υπηρετούν τον άνθρωπο και τη φύση, σε κοινωνίες όπου το κράτος αδυνατεί να κατασκευάσει τα απαραίτητα έργα υποδομής και δίκτυα κοινής ωφέλειας( στέγαση, ύδρευση, αποχέτευση, οδοποιία, άρδευση, φράγματα κτλ). Σε περιοχές που έχουν συντελεσθεί σεισμοί, πλημμύρες, πυρκαγιές, καταστροφές περιβάλλοντος, ηφαιστειακές εκρήξεις, τυφώνες, ομαδικά τεχνολογικά ατυχήματα, εμπόλεμες συρράξεις. Σε παγκόσμια κλίμακα όπου ο ανθρώπινος παράγοντας με την ρύπανση του περιβάλλοντος απειλεί την ίδια την ζωή και την επιβίωση του πλανήτη.

Έργα όπως το φράγμα Damte Αιθιοπίας, κατασκευή κτιρίου πολλαπλών χρήσεων στη νότια Αιθιοπία, κατασκευή σπιτιού μητρότητας στην περιοχή Καλλάσα στο Πακιστάν, πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας σε αγροτική περιοχή της δυτικής Βεγγάλης στην Ινδία, αντιμετώπιση λειψυδρίας στο Πράσινο Ακρωτήριο, αυτοψίες κτιρίων μετά τον σεισμό του 1999 στην Αττική είναι μερικά από τα έργα που έχουν ολοκληρωθεί ενώ σε εξέλιξη βρίσκονται προγράμματα όπως η κατασκευή δημοτικού σχολείου και νηπιαγωγείου στον οικισμό Bardhoc της κοινότητας Terthore στη Βόρεια Αλβανία, επιστημονικά όργανα σε γυμνάσιο της Νιγηρίας, ανάπτυξη τοπικών φυτών και δένδρων για την αντιμετώπιση της πείνας αλλά και κατασκευή δημοτικού σχολείου στο Μπουρουντί.

## **ΔΙΚΤΥΟ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ SOS**

Μια ακόμα οργάνωση είναι το Δίκτυο Μεσόγειος SOS που ξεκίνησε το 1990 ως μια Περιβαλλοντολογική Οργάνωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, από μια ομάδα ανθρώπων αποφασισμένων να παρέμβουν στα περιβαλλοντολογικά προβλήματα της χώρας, της Μεσογείου και της Ευρώπης γενικότερα. Μέσα από καμπάνιες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, δημόσιες εκδηλώσεις, εθελοντικά προγράμματα, μεταφορά καλών πρακτικών, επιστημονικές ημερίδες, συμμετοχικές διαδικασίες, παρουσίαση επεξεργασμένων προτάσεων και λύσεων, έντυπες και ηλεκτρονικές εκδόσεις και συνεργασίες με πολυάριθμους φορείς και δεκάδες χιλιάδες πολίτες κάθε χρόνο ενώ και οι δράσεις συμβάλλουν στην μεγαλύτερη κατανόηση των προβλημάτων. Δράσεις με σκοπό:

- Τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεων της

- Την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την απεξάρτηση από το πετρέλαιο και το λιγνίτη, την αποφυγή πυρηνικής απειλής
- Την προστασία και τη βιώσιμη διαχείριση του πλούτου των ακτών και της θάλασσας και την ταυτόχρονη ευημερία των τοπικών κοινωνιών
- Μια οικολογικά βιώσιμη οικονομία, που μέσω της εξοικονόμησης ενέργειας, νερού και φυσικών πόρων, θα βελτιώσει την ζωή των ανθρώπων.
- Την προστασία του φυσικού πλούτου μακροχρόνια
- Την δημιουργία βιώσιμων πόλεων και οικολογικών γειτονιών με πράσινες ζώνες, χώρους για περπάτημα, ποδήλατο και παιχνίδι, για τη βιώσιμη κινητικότητα και για ενεργειακά αποδοτικά κτίρια, που θα συντελέσουν στην μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και των εκπομπών αερίων.
- Την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών

Και ενώ το περιβάλλον και προστασία του είναι ο κύριος στόχος του παραπάνω οργανισμού η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία έχει ως αντικείμενο την προστασία των άγριων πουλιών και των βιοτόπων τους στην Ελλάδα. Από το 1982 εργάζεται ώστε να διασφαλίσει ένα βιώσιμο περιβάλλον τόσο για τα πουλιά όσο και για τον άνθρωπο με δράσεις προστασίας και μελέτης, ενημέρωσης και εκπαίδευσης. Οι στόχοι της οργάνωσης είναι:

- Η προστασία των πουλιών και των βιοτόπων τους μέσα από καταγραφές, έρευνα και μελέτη αγρίων πουλιών όπως και την ανάδειξη, διαχείριση και προστασία προστατευόμενων περιοχών.
- Η ενημέρωση των πολιτών για το φυσικό περιβάλλον και τα άγρια πουλιά, μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και δράσεων ευαισθητοποίησης.
- Η παρέμβαση στις περιπτώσεις παραβάσεων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και η διατύπωση και προώθηση θέσεων σε κρίσιμα περιβαλλοντολογικά θέματα.

Μέσα από την οργάνωση αναδεικνύεται το πρόβλημα με την εξαφάνιση και την μείωση των πληθυσμών τους που συνδέεται με απειλές που σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον. Με δράσεις όπως η προστασία και η διατήρηση σε περισσότερες από 60 σημαντικές περιοχές σε όλη την Ελλάδα, μελέτη και παρακολούθηση 196 Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά σε όλη την Ελλάδα, υλοποίηση 100 προγραμμάτων έρευνας και διαχείρισης την τελευταία δεκαετία με ευρωπαϊκούς, εθνικούς, ιδιωτικούς και ιδίους πόρους, σταθερή συνεργασία με πάνω από 50 επιστημονικούς και άλλους φορείς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, παρεμβάσεις και καταγγελίες ετησίως σε περιπτώσεις καταστροφής της φύσης με τη συμβολή των πολιτών και τοπικών οργάνωσεων, συμμετοχή περισσότερων από 16000 παιδιών και εφήβων ετησίως σε εκδηλώσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, άμεση ενημέρωση ατόμων σε όλη την Ελλάδα, δίκτυο εκπαιδευμένων εθελοντών στις καταγραφές πουλιών και συμμετοχή πάνω από 1000 ατόμων ετησίως σε εθελοντικές δράσεις (Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, 2011).



## **WWF**

Ένας πολύ γνωστός οργανισμός εθελοντικής δράσης είναι και το WWF που μέσα από τα προγράμματα του δίνει την δυνατότητα κατανόησης των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν με τα χρόνια στο περιβάλλον και τους τρόπους επίλυσης τους.

Αποστολή του WWF είναι να σταματήσει την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και να οικοδομήσει ένα μέλλον στο οποίο οι άνθρωποι θα ζουν σε αρμονία με την φύση μέσα από την διατήρηση της βιοποικιλότητας στον πλανήτη, την βιώσιμη χρήση ανανεώσιμων φυσικών πόρων και την μείωση της ρύπανσης και της σπατάλης στην κατανάλωση. Ο οργανισμός ιδρύθηκε το 1961 στην Ελβετική πόλη Μορζ( Morges) και το WWF είναι ακρωνύμιο αρχικά World Wildlife Fund καθώς αντανάκλασε την επιθυμία των ιδρυτών να συγκεντρώνουν χρήματα από την παγκόσμια κοινότητα που θα τους βοηθούσαν να χρηματοδοτήσουν δράσεις προστασίας της φύσης άλλων οργανώσεων σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές ολόκληρου του πλανήτη. Το 1986 η οργάνωση αντιλαμβάνεται ότι το συγκεκριμένο όνομα δεν αντανάκλα πλέον το πεδίο των δραστηριοτήτων του. Παύει να λειτουργεί πλέον ως ταμείο και να χρηματοδοτεί δράσεις τρίτων και διαμορφώνει το δικό του παγκόσμιο πρόγραμμα και ως εκ τούτου το όνομα αλλάζει σε WorldWildlifeFundforNature ενώ για λόγους σαφήνειας χρησιμοποιείται παγκοσμίως το ακρώνυμο WWF.

Ο συγκεκριμένος οργανισμός δραστηριοποιείται σε πάνω από 100 χώρες μέσω ενός δικτύου 80 γραφείων με εθνικά γραφεία, γραφεία προγραμμάτων και συνεργαζόμενες οργανώσεις. Το WWF Ελλάς είναι το εθνικό γραφείο του WWF στην Ελλάδα. Είναι μια ανεξάρτητη ελληνική μη κυβερνητική οργάνωση και ταυτόχρονα ενεργό κομμάτι του διεθνούς δικτύου του WWF. Η δράση του οργανισμού στην Ελλάδα ξεκινά το 1969 με την αποκατάσταση του δάσους της Καισαριανής στον Υμηττό και στην συνέχεια με ενίσχυση των δράσεων προστασίας στις Πρέσπες και την Δαδιά Έβρου ενώ η δραστηριότητα και η αποτελεσματικότητα της οργάνωσης υποστηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από εθελοντική προσφορά εργασίας (WWF Ελλάς, 2014).

## **MOM**

Άλλη μια περιβαλλοντική οργάνωση είναι η MOM που στόχο έχει την μελέτη και προστασία της Μεσογειακής φώκιας. Ιδρύθηκε το 1988 από μια ομάδα βιολόγων, ερευνητών του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Όπως αναφέρεται και στην σελίδα της στο διαδίκτυο η οργάνωση έχει ως στόχο την μελέτη και απόκτηση γνώσης για την βιολογία, οικολογία και συμπεριφορά του είδους αλλά και την προστασία του. Από το 1994 η MOM είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Διατήρηση των Ακτών( EUCC) ενώ το 1996 έγινε δεκτή ως μέλος της Διεθνούς Ένωσης για την Διατήρηση της Φύσης ( IUCN) (Mom, 2014).

## **FAIR TRADE HELLAS**

Ένας ακόμα οργανισμός που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα λέγεται Fair Trade Hellas. Πρόκειται για ένα κίνημα που προωθεί μια εναλλακτική διαδικασία εμπορίου. Δεν

στοχεύει στο μέγιστο κέρδος αλλά στην μείωση της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η Fair Trade Hellas είναι μια ανεξάρτητη ελληνική οργάνωση που ιδρύθηκε το 2004. Μέσω του Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Εθελοντικής Υπηρεσίας (European Voluntary Service EVS), από το 2006 η Fair Trade Hellas υποδέχεται στην Ελλάδα ξένους εθελοντές από όλο τον κόσμο και αποστέλλει αντιστοίχως Έλληνες στο εξωτερικό για εθελοντικά προγράμματα χρονικής διάρκειας 2-12 μήνες.

Μέσα σε 4 χρόνια, 14 νέοι και νέες από την Ελλάδα έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα στην Γαλλία, την Γερμανία, την Ιταλία, την Ισπανία, την Τουρκία, την Πολωνία, την Λιθουανία αλλά και το Περού και την Βενεζουέλα ενώ 29 εθελοντές από την Ιταλία, την Ισπανία, την Γαλλία, την Γερμανία, την Τουρκία, την Αυστρία, τη Σουηδία, την Τσεχία, το Βέλγιο, τη Φινλανδία και την Αίγυπτο έχουν απασχοληθεί σε εθελοντικό πρόγραμμα της Fair Trade Hellas. Καλύπτονται όλα τα έξοδα που αφορούν την διαμονή, την διατροφή και τη μετακίνηση ενώ επίσης παρέχονται μαθήματα για την εκμάθηση ξένης γλώσσας της χώρας στην οποία πραγματοποιείται το πρόγραμμα. Το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Εθελοντικής Υπηρεσίας δεν αναζητά νέους με ιδιαίτερες γνώσεις, σπουδές ή εμπειρίες αλλά κυρίως ανθρώπους που έχουν διάθεση να προσφέρουν προσαρμόζοντας την καθημερινότητα τους σε συνθήκες που δεν είναι πάντα εύκολες αλλά σίγουρα έχουν πολλά να διδάξουν.

Στην Ελλάδα το πρόγραμμα συντονίζει η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, με την οποία συνεργάζεται η Fair Trade Hellas ως αναγνωρισμένη οργάνωση φιλοξενίας και αποστολής εθελοντών. Οι επιλογές απασχόλησης είναι πολλές: χειρωνακτικές εργασίες, καλλιτεχνικά ή πολιτιστικά προγράμματα, διαπολιτισμικές δραστηριότητες για την κοινωνική ένταξη και εξάλειψη του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού, παροχή βοήθειας σε άτομα με ειδικές ανάγκες ή άτομα τρίτης ηλικίας, συμμετοχή στη λειτουργία και διαχείριση κέντρων νεότητας σε υποβαθμισμένες περιοχές και συνοικίες, ψυχαγωγικές δραστηριότητες και παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σε ανέργους ή άτομα με κοινωνικές δυσκολίες, δημιουργική απασχόληση παιδιών, συμμετοχή σε προγράμματα καταπολέμησης της περιβαλλοντικής μόλυνσης, εξωραϊσμός τοπίων, δημιουργία δημοσίων κήπων κ.α. (Fair Trade Hellas, 2012). Το πρόγραμμα καλύπτει:

- Γλωσσική και πολιτισμική κατάρτιση
- Τα εισιτήρια μετάβασης στη χώρα του προγράμματος και επιστροφής από αυτή
- Διαμονή, διατροφή και ένα μηνιαίο επίδομα της τάξης των 90- 110 ευρώ
- Ασφάλιση υγείας για το διάστημα της εθελοντικής εργασίας
- Χορήγηση πιστοποιητικού που θα βεβαιώνει τη συμμετοχή στο πρόγραμμα
- Υποστήριξη μετά την επιστροφή για την αξιοποίηση της εμπειρίας

## **ΑΛΚΥΩΝΗ**

Η Αλκυώνη είναι ακόμα μια οργάνωση που έχει ως στόχο την περίθαλψη και προστασία αγρίων ζώων. Ιδρύθηκε το 1995 και ως σκοπό έχει:

- Την περίθαλψη και επανένταξη στη φύση όλων των αγρίων ζώων τα οποία τραυματισμένα, εξασθενημένα ή άρρωστα καταλήγουν στο νοσηλευτήριο της.
- Την προστασία της πανίδας μέσω της περιβαλλοντολογικής εκπαίδευσης, της ευαισθητοποίησης και της συνεργασίας των πολιτών και της προστασίας των βιοτόπων μέσα από συγκέντρωση στοιχείων και μελετών και μέσα από ενημερωτικές, κρατικές και όπου χρειαστεί νομικές διαδικασίες.

Η έδρα της Αλκυόνης είναι στη Πάρο και το κτίριο στεγάζονται: το χειρουργείο, 2 αίθουσες Α΄ βοηθειών, αίθουσα περιβαλλοντολογικής εκπαίδευσης, γραφείο, κοιτώνες εθελοντών, κουζίνα εθελοντών, τουαλέτα εθελοντών και επισκεπτών, αρασκευαστήριο τροφών ζώων, αποθήκες (ΑΛΚΥΟΝΗ, 2014).

## **ΓΕΦΥΡΕΣ ΦΙΛΙΑΣ**

Οι Γέφυρες Φιλίας είναι ένας οργανισμός με σκοπό την υπηρετήση και την προώθηση των αρχών και των ιδεωδών του εθελοντισμού, της ανθρωπιστικής συνεργασίας και της αναπτυξιακής δράσης μέσα από ένα σύγχρονο μοντέλο θεσμικών προτάσεων-παρεμβατικών δράσεων στο πεδίο, που στηρίζεται στην ενεργοποίηση, την εκπαίδευση, την συνεργασία και την γεφύρωση των ατομικών και συλλογικών δυνάμεων της Κοινωνίας των Πολιτών. Οι Γέφυρες Φιλίας οργανώνουν ομάδες εθελοντών δράσης που στα πλαίσια μικρών αποστολών αναλαμβάνουν να βοηθήσουν και να ανακουφίσουν περιπτώσεις ανθρώπων και οικογενειών που έχουν ανάγκη, καθώς και να υποστηρίξουν και να ενισχύσουν άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις στο έργο τους ενώ τακτικά στέλνει νέους και νέες στο πρόγραμμα “ Νεολαία-Ευρωπαϊκή Εθελοντική Υπηρεσία( EVS).

## **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

Η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού ξεκίνησε το 1972 και από τότε αγωνίζεται για τη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (ιστορικής, καλλιτεχνικής και αρχιτεκτονικής) την σημασία της προστασίας των οικοσυστημάτων και της οικολογικής ισορροπίας του τόπου, την προώθηση της αειφόρου χρήσης των φυσικών και ενεργειακών πόρων της χώρας, καθώς και την γενικότερη αισθητική αξία του τοπίου και του φυσικού περιβάλλοντος ενώ είναι η μόνη μη κυβερνητική οργάνωση που η δράση της αφορά τόσο στο φυσικό όσο και το ανθρωπογενές περιβάλλον.

Οι κύριες δράσεις του οργανισμού περιλαμβάνουν οργανωμένες παρεμβάσεις για τη διάσωση μνημείων, την υποβολή προτάσεων σχετικών με την χωροταξία, την περιβαλλοντική φορολογία, την ενέργεια και τις μεταφορές, την αειφορία στο Αιγαίο, την συμμετοχή στα διαχειριστικά και ερευνητικά προγράμματα, την προώθηση θεμάτων που αφορούν την εφαρμογή Κοινοτικών Οδηγιών και Διεθνών Συμβάσεων στην Ελλάδα, την συμμετοχή στο έργο Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, την διεξαγωγή ερευνών για την ευαισθητοποίηση των πολιτών ενώ παράλληλα οργανώνει και διεξάγει συνέδρια, σειρές μαθημάτων, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και δράσεις ευαισθητοποίησης του κοινού.

Όσον αφορά τα προγράμματα στην Ελλάδα, διακρίνεται ότι η ποικιλία δεν είναι ανάλογη με αυτά που παρατηρούμε σε άλλες χώρες. Παραπάνω βλέπουμε μια σειρά οργανισμών με τα προγράμματα τους ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα τις δραστηριότητες που προσφέρονται από τους οργανισμούς εντός και εκτός της χώρας.

Παρατηρείται ότι αναφορικά με τους οργανισμούς στην Ελλάδα, το εθελοντικό στοιχείο είναι το κυρίαρχο στα προγράμματα μέσα από τα οποία οι συμμετέχοντες λαμβάνουν όλα τα στοιχεία που ο voluntourism προσφέρει, καθώς πέρα από τις γνώσεις και την προσφορά ο εθελοντής γνωρίζει περιοχές της Ελλάδας αλλά και χώρες του κόσμου, δημιουργεί φιλίες, αποκτά γνώσεις και εμπειρίες, όχι μόνο μέσα από το πρόγραμμα αλλά και μέσω της επαφής με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες αλλά και με τους ντόπιους της εκάστοτε περιοχής (Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, 2012).

## **ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ**

Οι δράσεις του ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ υλοποιούνται με τη βοήθεια και την προσφορά εθελοντών που δραστηριοποιούνται για την προστασία και διαχείριση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος και συνεισφέρουν στην κοινή προσπάθεια. Κάθε χρόνο δεκάδες εθελοντές συμβάλλουν ουσιαστικά στην προστασία του περιβάλλοντος και της άγριας ζωής. Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ επίσης συντονίζει προγράμματα ανταλλαγής εθελοντών σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εθελοντισμού EVS.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

### ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το 2011 έχει ανακηρυχθεί ως το Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού και αποτέλεσε μία γιορτή για τα επιτεύγματα των εθελοντικών δράσεων και ταυτόχρονα μία πρόκληση θέτοντας υψηλότερους στόχους για το μέλλον. Η συνεισφορά των εθελοντών στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη είναι εξαιρετικής σημασίας ιδιαίτερα στις δύσκολες κοινωνικές περιόδους που διανύει ο παγκόσμιος χάρτης. Το γεγονός ότι το 23% ([www.europa.gr](http://www.europa.gr)) των Ευρωπαίων πολιτών εμπλέκονται σε εθελοντικές δράσεις γεννά ελπιδοφόρα μηνύματα.

Λιγότερο αισιόδοξες είναι ωστόσο οι προοπτικές για το μέλλον του εθελοντισμού στην ελληνική κοινωνία, καθώς μόνο το 0,3% ([www.europa.gr](http://www.europa.gr)) των πολιτών αναλαμβάνει εθελοντική δράση. Το ασαφές νομικό πλαίσιο, η κυριαρχία του διατεταγμένου εθελοντισμού και η έλλειψη κοινωνικής εμπιστοσύνης αποτελούν τα βασικά εμπόδια προς την υιοθέτηση της εθελοντικής συμπεριφοράς.

Οι δυνατότητες του εθελοντισμού μπορούν να αναπτυχθούν περαιτέρω στο πλαίσιο της στρατηγικής για την ανάπτυξη «Ευρώπη 2020». Οι εθελοντές είναι ένας σημαντικός πόρος για την οικονομία και την κοινωνία μας, αλλά δεν πρέπει να θεωρούνται εναλλακτική μορφή του συνήθους εργατικού δυναμικού. Μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην αναπτυξιακή συνεργασία, είτε ως μεμονωμένοι εθελοντές είτε στο πλαίσιο δραστηριοτήτων που υλοποιούνται από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Κατά κανόνα, η εθελοντική εργασία αυξάνει την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών που καταβάλλουν αυτές οι οργανώσεις και επιβεβαιώνει τον μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα τους.

Ο εθελοντισμός αποτελεί μέρος του κοινωνικού μας ιστού. Υποστηρίζει τις θεμελιώδεις αξίες της ενσωμάτωσης και της ιδιότητας του πολίτη. Δημιουργεί σημαντικό ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο, ανοίγει δρόμους για την ενσωμάτωση και την απασχόληση και συμβάλλει καθοριστικά στη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής. Συνιστά ιδιαίτερα απτή έκφραση της ιδιότητας του ευρωπαϊού πολίτη, καθώς οι εθελοντές συμμετέχουν στη διαμόρφωση της κοινωνίας και βοηθούν τους αναξιοπαθούντες.

Σχετικά με την προώθηση, αξιοποίηση και εκμετάλλευση του τουριστικού προϊόντος στην χώρα μας ο εθελοντισμός μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο βοηθώντας στην αύξηση-μεγέθυνση του τουριστικού κλάδου με συνεπακόλουθη επίπτωση και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Η έννοια voluntourism είναι σχετικά καινούργια στην Ελλάδα, ωστόσο υπάρχουν οργανισμοί που μέσα από τα προγράμματά τους δίνουν την δυνατότητα στους συμμετέχοντες να προσφέρουν εθελοντική εργασία και συνεπώς να «γευτούν» ως ένα βαθμό τον συνδυασμό των διακοπών με την προσφορά και την μάθηση.

Το αίσθημα του εθελοντισμού και της προσφοράς υπήρξε πάντα αυξημένο στους Έλληνες, ο συνδυασμός όμως με τον τουρισμό ήταν κάτι άγνωστο για τους περισσότερους Έλληνες μέχρι και πρόσφατα. Το Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού 2011 βρήκε την Ελλάδα στην πιο κρίσιμη καμπή της σύγχρονης ιστορίας της. Η οικονομική κρίση και η γενικότερη απαισιοδοξία θα περίμενε κανείς ότι θα ενίσχυε τον ατομικισμό και θα περιόριζε την

επιθυμία των Ελλήνων να βοηθήσουν. Μαρτυρίες εθελοντών, διοργανωτών προγραμμάτων και υπεύθυνων μη κυβερνητικών οργανώσεων, αποδεικνύουν ότι αντί η οικονομική κρίση να πτοήσει τους περισσότερους, λειτούργησε ως κινητήριος δύναμη μιας επιθυμίας για προσφορά στον συνάνθρωπο και στο περιβάλλον. Η ποικιλία και ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός προγραμμάτων έδωσε κίνητρο σε όλο και περισσότερους να συμμετάσχουν.

Η Ελλάδα είναι μία χώρα που δίνει την δυνατότητα για πλήθος τουριστικών δραστηριοτήτων. Ο φυσικός και ο πολιτιστικός πλούτος δεν αφήνουν αδιάφορο τον επισκέπτη. Όπως είδαμε και από τους οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, το περιβαλλοντολογικό ενδιαφέρον είναι και το κύριο χαρακτηριστικό στις δράσεις τους, που περιλαμβάνουν μια σειρά από ενδιαφέρουσες αποστολές. Το συγκεκριμένο μοτίβο το παρατηρεί κανείς και σε χώρες του εξωτερικού καθώς η προστασία των ζώων και του φυσικού πλούτου μιας περιοχής αποτελεί ένα άκρως ενδιαφέρον και ιδιαίτερο τρόπο να κερδίσει κανείς εμπειρίες, γνώσεις, φίλους αλλά και την δυνατότητα να κάνει διακοπές.

Στην Ελλάδα μπορεί κανείς να βρει πολλές μέρη με έντονο φυσικό κάλλος στα οποία μπορεί να δραστηριοποιηθεί ένας οργανισμός. Συνεπώς μια μεγαλύτερη γκάμα περιοχών στην ήδη μεγάλη που υπάρχει από τους οργανισμούς θα έδινε ακόμα περισσότερες ευκαιρίες σε έλληνες και ξένους τουρίστες να γνωρίσουν μια περιοχή. Μια εθελοντική δράση όμως μπορεί να έχει και άλλους τρόπους έκφρασης. Το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον που επικρατεί στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες και όχι μόνο δίνουν ένα διαφορετικό τρόπο να προσφέρει κανείς ενώ παράλληλα ανακαλύπτει και τις ομορφιές ενός τόπου.

Παράδειγμα των δραστηριοτήτων που μπορεί κανείς να αναλάβει ενώ παράλληλα κάνει διακοπές είναι και τα προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς που μέχρι πρόσφατα ήταν σε λειτουργία και έδιναν στον επισκέπτη την δυνατότητα να εργαστεί στα ΕΛ.ΤΑ. μιας περιοχής ενώ παράλληλα να κάνει και τις διακοπές του. Το έντονο αρχαιολογικό ενδιαφέρον που έχει η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμη στοιχείο που θα βοηθήσει την εξέλιξη του voluntourism.

Χώροι που ακόμα δεν έχουν ανακαλυφθεί σε όλο το φάσμα τους είτε στην ξηρά είτε στις υποθαλάσσιες περιοχές της χώρας μπορεί να δώσουν την ευκαιρία στον τουρίστα της συμβολής στην ανακάλυψη και έρευνα ενός αρχαίου μνημείου ενώ παράλληλα να θαυμάζει και να χαίρεται τις ομορφιές της περιοχής και την γνωριμία με τους κατοίκους της.

Ο ελληνικός πολιτισμός και η εξέλιξη του μπορεί να γίνει πηγή έμπνευσης για τους οργανισμούς στο μέλλον με την μουσική, το θέατρο και τον πολιτισμό να αποτελούν βάση για μελλοντικά προγράμματα που θα δώσουν την δυνατότητα στους συμμετέχοντες να κοινωνικοποιηθούν, να αποκτήσουν γνώσεις και να διασκεδάσουν. Η συμβολή στην κατασκευή ή διατήρηση ενός χώρου ιδιαίτερης σημασίας για μια περιοχή είναι ένας ακόμη τρόπος να δημιουργηθούν καινούργιες δραστηριότητες στα πλαίσια του voluntourism.

Η διδασκαλία είναι ένα ακόμα κομμάτι που θα μπορούσαν στο μέλλον να προσεγγίσουν οι οργανισμοί στην Ελλάδα. Παρατηρεί κανείς και από τα προγράμματα που λειτουργούν σε οργανισμούς του εξωτερικού ότι το συγκεκριμένο είδος είναι αρκετά δημοφιλές καθώς δίνει την δυνατότητα στους εθελοντές να ταξιδέψουν σε μια χώρα του εξωτερικού και να τους διδάξουν την γλώσσα τους (κυρίως Αγγλικά) κάτι που σαφώς μπορεί να γίνει και στην Ελλάδα από ξένους εθελοντές αλλά και από Έλληνες σε άλλες χώρες ανά τον κόσμο. Είναι γεγονός ότι ο voluntourism δίνει πολλές ευκαιρίες μέσω διαφόρων

δραστηριοτήτων για εξέλιξη και η Ελλάδα είναι μια χώρα που ενδείκνυται για τέτοιες δράσεις.

Ο τουρισμός αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και οι εναλλακτικές μορφές αυξάνουν το ενδιαφέρον των τουριστών που ζητούν κάτι περισσότερο από τις τυπικές διακοπές. Ο voluntourism μπορεί να συμβάλει στην διαμόρφωση και ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, στην καλύτερη φήμη της χώρας και την βελτίωση των περιβαλλοντολογικών και όχι μόνο προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι διάφορες περιοχές της Ελλάδας.

Το πνεύμα της ανιδιοτέλειας και της αγάπης για το συνάνθρωπο δεν διακατέχει την πλειονότητα του πληθυσμού σήμερα. Η ναρκισσιστική εσωστρέφεια και η αλαζονεία έχει μετατρέψει τους ανθρώπους σε μονάδες και όχι σε ομάδες. Όλα αυτά μπορεί να τα νικήσει το κίνημα του εθελοντισμού.

Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) έχουν ανθήσει και καλύπτουν πλέον όλους τους τομείς (πολιτισμό, περιβάλλον, αθλητισμό, ψυχική και σωματική υγεία κλπ). Υπάρχουν φωνές που αναφέρουν ότι "κάτι τρέχει με τις ΜΚΟ", καθώς σε μια κοινωνία ατομικισμού δεν μπορούν να υπάρχουν και να διατηρούνται ενεργές τόσες πολλές οργανώσεις και σωματεία.

Υπάρχουν δεκάδες ΜΚΟ και οργανώσεις ανά την Ελλάδα που δίνουν τη δυνατότητα στον κόσμο να συμμετάσχει σε εθελοντικά προγράμματα, όπως η ΑΡΧΕΛΩΝ, η Ορνιθολογική Εταιρεία και η Αρκτούρος. Επιπλέον προσφέρονται και προγράμματα για δραστηριότητες σε όλο τον κόσμο, στο εξωτερικό, καθώς τα άτομα ταξιδεύουν σε μια άλλη χώρα, γνωρίζουν, φτιάχνουν και βοηθούν ευάλωτες ομάδες ανθρώπων.

Συνοψίζοντας, οφείλουμε να πούμε πως το εθελοντικό κίνημα στην ουσία καθιερώθηκε τα τελευταία 30 χρόνια, κυρίως με την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 όπου ο εθελοντισμός έπαιξε έναν διαφορετικό ρόλο στο μυαλό του Νεοέλληνα και οικειοποιήθηκε στην ιδέα της αφιλοκερδούς προσφοράς.

**Ο εθελοντισμός είναι πρόοδος, είναι πολιτισμός, είναι έκφραση, είναι τρόπος ζωής.**

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- ▶ Ακριβός, Χ., Σαλεσιώτης, Μ., (2007), «*Τουρισμός, Εισαγωγικές Έννοιες, Τουριστική Συνείδηση, Τουριστική Συμπεριφορά*», Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks
- ▶ Ανδριώτης Κ., (2003). "Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του". Επιθεώρηση χωρικής ανάπτυξης, σχεδιασμού και περιβάλλοντος, σελ. 139-154, διαθέσιμο στο: [http://www.uehr.panteion.gr/topos/gr/pdf/7\\_andriotis.pdf](http://www.uehr.panteion.gr/topos/gr/pdf/7_andriotis.pdf)
- ▶ Βαρβαρέσος, Σ.,(2000),«Τουρισμός, Έννοιες, Μεγέθη, Δομές»,(2η έκδοση), Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- ▶ *Εγχειρίδιο Διαχείρισης Εθελοντών – Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού – Οδηγός Εθελοντισμός και Οικογενειακός Προγραμματισμός για υγιή σεξουαλικότητα, αναπαραγωγή και επικοινωνία – Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού.*
- ▶ Ζουγανέλη Σοφία, 2009, Διπλωματική Εργασία Πανεπιστήμιου Πατρών
- ▶ Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ.,(2004), «Τουρισμός. Βασικές Έννοιες», Εκδ. ΤΥΡΟΒΟΛΑΣ Θ.Σ. & ΣΙΑ Ο.Ε.
- ▶ Καλφιώτης Στ., (1978), «Τουριστικό Μάρκετινγκ–Βασικές αρχές», εκδ. Τυροβολάς, Αθήνα
- ▶ Κοκκώσης.Χ., Τσαρτας Παρις, (2001), «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον», Εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα
- ▶ Τσάρτας Πάρις, (1996), «Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις Στον Τουρισμό», Εκδόσεις Εξάντας
- ▶ Φραντζή Σ., (2003). "Εννοιολογική προσέγγιση του οικοτουρισμού". *ΑΜΦΙΒΙΟΝ*, ΕΚΒΥ, τεύχος 52, σελ. 1-16
- ▶ Ζάννης, Π., (2011), Η Κοινωνικοοικονομική Προσέγγιση της Κοινωνικής Οικονομίας, κεφάλαιο στο συλλογικό τόμο: Αφουξενίδης και Κ. Συρακούλης (επιμ.), Η Δυναμική και τα Όρια της Κοινωνίας των Πολιτών, Λάρισα: Προπομπός, Athena-socialscience.net, paper no 19
- ▶ Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. ειδικός λογαριασμός κονδυλίων έρευνας. Έδρα: Τρίπολη. ΕΡΓΟ:Μελέτη του Εθελοντισμού στην Ελλάδα, Mindwell A.E



## ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ▶ Blanke, J. and Lopez-Claros A. (2004), The Lisbon Review 2004: An Assessment of Policies and Reforms in Europe, World Economic Forum.
- ▶ Porter, M., (1987) "Από το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην εταιρική στρατηγική", *Επιχειρησιακή Επιθεώρηση του Χάρβαρντ*, Μάιος/Ιούνιος 1987
- ▶ Carter, K.A. (2008). *Volunteer tourism, An Exploration of the Perceptions and Experiences of the Volunteer Tourists and the Role of Authenticity in Those Experiences*. Master Thesis, Lincoln University.
- ▶ Conran, M. (2011). They really love me! Intimacy in Volunteer Tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(4): 1454-1473.
- ▶ Coghlan, A. (2005). *Towards an understanding of the volunteer tourism experience*. PhD Thesis, Tourism Program, School of Business, James Cook University.
- ▶ Coghlan, A. (2007). Towards an integrated image-based typology of volunteer tourism organizations. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(3): 267-287.
- ▶ Lyons, K.D. & Wearing, S. (Eds.) (2008). *Journeys of Discovery in Volunteer Tourism. International Case Study Perspectives*. Oxfordshire: CABI.
- ▶ Lyons, K., Hanley, J., Wearing, S. & Neil, J. (2012). Gap year volunteer tourism: Myths of Global Citizenship? *Annals of Tourism Research*, 39(1): 361-378.
- ▶ Lyons, K.D. & Wearing, S. (Eds.) (2008). *Journeys of Discovery in Volunteer Tourism. International Case Study Perspectives*. Oxfordshire: CABI.
- ▶ McGehee, N.G. & Santos, C.A. (2005). Social change, discourse and volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 32(3): 760-779.
- ▶ McGehee, N.G. (2012). Oppression, emancipation, and volunteer tourism: Research Propositions. *Annals of Tourism Research*, 39(1): 84-107.

## INTEPNET

- ▶ Oxford University Press ([www.oup.com](http://www.oup.com))  
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ:02/04/2012 <http://www.ando.gr/eot/greek/stats/index.htm>, (επίσημο site του Ε.Ο.Τ), Ημερ. Επίσκ. 27/4/13
- ▶ <http://www.tourismpress.gr/2011/11/wttc-unwto.html> , Δημοσιεύτηκε στις 12/4/2012
- ▶ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=442601>, ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ:08/02/2013
- ▶ <http://www.ando.gr/eot/greek/stats/index.htm>, Ημερ. Επίσκ. 27/4/12
- ▶ <http://www.icap.gr/> ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ:28/03/2012
- ▶ <http://www.youtube.com/visitgreecegr> , Ημερ. Επίσκ. 20/3/2012
- ▶ <http://agrotourism.wordpress.com>
- ▶ <http://traveldailynews.gr/columns/article/1244>
- ▶ <http://www.epistimonikomarketing.gr>
- ▶ [www.elix.org.gr](http://www.elix.org.gr), ΕΛΙΞ
- ▶ [www.callisto.gr](http://www.callisto.gr), Καλλιστώ
- ▶ [www.archelon.gr](http://www.archelon.gr), ΑΡΧΕΛΩΝ
- ▶ [www.sci.gr](http://www.sci.gr), Κίνηση Εθελοντών SCI Ελλάς
- ▶ [www.gododo.org](http://www.gododo.org), Gododo
- ▶ [www.earthseasky.org](http://www.earthseasky.org), Earth Sea & Sky
- ▶ [www.ornithologiki.gr](http://www.ornithologiki.gr), Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία
- ▶ [www.wwf.gr](http://www.wwf.gr), WWF Ελλάς
- ▶ [www.mom.gr](http://www.mom.gr), Mom
- ▶ [www.fairtrade.gr](http://www.fairtrade.gr), Fair Trade Hellas
- ▶ [www.alkioni.gr](http://www.alkioni.gr), ΑΛΚΥΟΝΗ
- ▶ [www.ellet.gr](http://www.ellet.gr), Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

- ▶ <http://medsos.gr/medsos/>, Δίκτυο Μεσόγειος
- ▶ <http://www.arcturos.gr/>, Αρκτούρος

## **ΦΟΡΕΙΣ**

- ▶ World Tourism Organization
- ▶ United Nations' World Tourism Organization
- ▶ World Travel & Tourism Council
- ▶ Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ)
- ▶ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων